

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Demográfia és Szociológia Doktori Iskola
Településszociológia Doktori Program

A települési és területi önkormányzati döntéshozatal szereplői Magyarországon 1994 és
2014 között – arányok, trendek és helyi sajátosságok

PhD disszertáció

Konzulens:
dr. habil Vámosi Tamás
egyetemi docens
PTE BTK

Készítette:
Mehring-Tóth Szilvia

2019. január

Köszönetnyilvánítás

Ezúton mondok köszönetet Doktori Iskolámnak, minden vezetőjének azért, hogy lehetőséget kaptam tőlük a szakmai munkára és bizonyításra. Egyúttal köszönöm a képzésben részt vett oktatóimnak, hogy előadásaikkal mindig nagy olyan hatással voltak rám.

Köszönöm a védési folyamatban eddig részt vett szakembereknek, opponenseknek, tanárainak, diáktársaimnak, hogy segítő javaslataikkal tovább tudott épülni a megkezdett kutatás.

Külön köszönet illeti dr. habil Vámosi Tamást, aki anno ismeretlenül is bizalmat szavazott nekem, témavezetőm lett és folyamatosan számíthattam rá a megkezdett úton.

És nem utolsósorban hálás vagyok a családomnak, hogy segítették vagy csak elviselték az álmomat.

Tartalomjegyzék

Köszönetnyilvánítás.....	2
I. Bevezetés.....	5
I.1. A kutatás alapjai	5
I.2. A kutatás motivációja, a dolgozat felépítése és a kutatási kérdések	8
I.2.1. A kutatás motivációja	8
I.2.2. Célok, kutatási kérdések és a dolgozat felépítése	9
I.3. A kutatás határai, korlátai	11
II. A kutatás elméleti keretei és módszertana.....	13
II.1. Elméleti keretek	13
II.1. 1. A nemek közti különbségek és a gender fogalma, elterjedése	13
II. 1. 2. A kutatás társadalmi közege - a local government fogalma, jelentősége és néhány jellemzője	17
II.1. 3. A kutatás célcsoportjához kötődő fogalmak: az elit, a pozicionális elit, a helyi politikai elit és a professzionális politikusok	19
II. 2. A kutatás módszertana, fogalmak és a kutatás összhangja.....	22
II.2.1. A digitális világ új jelenségei: Big Data, Open Data és Open Government	22
II.2.2. A „nagyadatok” és a data-driven science társadalomtudományi interpretációja	27
II.2.3. A kutatás során felhasznált adatbázis jellemzői	31
III. A nemzetközi gender környezet bemutatása.....	35
III.1. Gender a nemzetközi normatívákban.....	35
III.2. Nemzetközi adatok és gender mérőszámok eredményei.....	37
III.2.1. Gender indexek és eredmények nemzetközi kitekintésben, különös tekintettel a V4-ek országaira	37
III.2.2. Magyarország gender index eredményei	45
IV. A politikai döntéshozatal szereplői Magyarországon	47
IV.1. Az országgyűlési döntéshozatal szereplői	47
IV.1.1. Történeti előzmények (az I. világháborútól a rendszerváltásig)	47
IV.1.2. A rendszerváltás utáni tendenciák az országgyűlésben	49
IV.2. Az önkormányzati döntéshozatal jellemzői hazánkban	53
IV.2.1. Az önkormányzati döntéshozatal mandátumszerzési sajátosságai.....	53
IV.2.2. A döntéshozatal szereplőinek jellemzői.....	57
IV.2.3. A női képviselők (alul)reprezentáltságának interpretációi.....	59
IV.2.4. És mégis – az emelkedő női mandátumarány okai	63
V. Saját kutatások	67
V.1. Dolgozat koncepcióját megalapozó kutatási előzmények	67
V.2. A kutatás eredményei.....	73
V.2.1. Az adathalmaz jellemzői és kutathatóvá tételének lépései.....	73
V.2.2. Az önkormányzati döntéshozatal szereplőinek (helyi pozicionális elit) nemi megoszlása és 20 éves trendjei	80
V.2.3. A pozicionális elit nemi arányai és összefüggései Magyarország különböző területi-közigazgatási szintjein	85

V.2.4. Túllépve a statisztikai átlagon - minimum-maximum értékek az önkormányzatokban	96
V.2.5. A professzionális helyi politikusok nemi megoszlása az önkormányzatokban	103
V.2.6. Az emelkedő női részvétel magyarázatának kísérlete I. – a képviselő-jelöltek és a képviselői mandátumok összefüggései	107
V.2.7. Az emelkedő női részvétel magyarázatának kísérlete II. - a választási részvétel és női mandátumok korrelációja.....	110
VI. Válaszok, irányok és összegzés	112
VI. 1. A kutatói kérdésekre adott válaszok	112
VI. 2. A kutatás további folytatási irányai	114
VI. 3. Összegzés.....	117
VII. Képek, diagramok és táblázatok jegyzéke.....	119
VII.1. Képek	119
VII.2. Diagramok.....	119
VII.3. Táblázatok	119
VII.4. Ábrák.....	120
VII. 5. Térképek.....	120
VIII. Melléklet	121
IX. Szakirodalmi jegyzékek.....	123
IX.1. Felhasznált irodalom jegyzéke.....	123
IX.2. A témával kapcsolatos publikációk jegyzéke	133
Absztrakt.....	134
Plágiumnyilatkozat	136

I. Bevezetés

I.1. A kutatás alapjai

A „nők”, mint a nagy társadalmi csoportok egyike, számos téma kapcsán felmerülő kutatási terület. Aktuális helyzetüket, az abban bekövetkező változásokat több oldalról elemzik a társadalomtudósok. A megközelítések közös pontja a 21. századra (is) jellemző női részvétel, szerepvállalás kiegyensúlyozatlansága és a háttérben húzódó okok analízise. Az eddigi vizsgálatok fő irányát a családi- és nemi szerepek változása, a munkaerő-piacon megfigyelhető részarányok és pozíciók elemzése (különös tekintettel a vezető beosztásokba található női részvételre), a foglalkoztatásban tetten érhető bér- és jövedelmi egyenlőtlenségek leírása jelenti. A nemi szerepeket kutató tematikus sorba illeszkedik a döntési pozíciókban megfigyelhető női arányok vizsgálata, mely nemcsak a foglalkoztatáshoz köthető szerepekben, hanem a politikai döntéshozatal szintjén is releváns elemzési perspektívát biztosít, mint a nemek közti (hatalmi) viszonyok egyik speciális vetülete (Andorka, 2000: 309) vagy „kényes terület”¹ (Horváth, 2008: 86). A nők aránya általában a vezető posztokon, így a politikusok között is alacsony(abb), mely „világjelenség: a szerepek és feladatok nemek közötti megosztására vezethető vissza” (S. Molnár, 2009: 90). A képviselői mandátumok megoszlásának nemzeti parlamentekben tapasztalható nemi arányairól számos összehasonlító eredményt ismerünk, több nemzetközi szervezet is gyűjt adatokat (World Economic Forum, Inter-Parliamentary Union, European Institute for Gender Equality), fogalmaz meg irányelveket (ENSZ, EU) a témával kapcsolatban. Miközben a nők döntéshozatalban való arányos megjelenése a nemzetközi normarendszerekben a nemek közti egyenjogúság egyik mércéje lett, a formális jogegyenlőség indikátora, addig a mindenkire kiterjedő általános választójog nem hozta magával automatikusan a 20. században a nemek szempontjából arányos képviselést (B. Kelemen, 2010:83). A közélet a világ nagyrészen még mindig a férfiak privilégiuma.

Magyarországon a politikai döntéshozatal országgyűlési szintjéről, a női képviselők mandátumszerzési sajátosságairól egy viszonylag szűk kutatói körnek (Koncz Katalin, Ilonszki Gabriella, Várnagy Réka, Kiss Róbert) köszönhetően sok adatot ismerünk. A helyi (települési és területi) önkormányzati szereplőkről viszont kevesebb az információ a szakirodalomban (Bocz és Sági, 2003: 5). Ami olvasható, az főként a polgármesterek szintjét vizsgálja, a képviselő-testület egy kevésbé kutatott terület. Ez

¹ A politikusnő szerepe idegenül hat a közgondolkodásban, bár lassan e területen is felismerik, hogy a nők jelenléte jótékony hatású a választókra (Horváth, 2008: 86).

utóbbi fókusszal kisebb hatókörű, főként interjúk eredményekre támaszkodó kutatások vannak, országos szintű, települési és mandátumszerzési módokat is elkülönítő, sajátosságokat leíró kvantitatív adatok nem vagy csak részlegesen kerültek publikálásra. Pedig a felnövekvő generáció számára üzenet értékű, hogy a politikai szerepvállalás sikere nem függ valaki nemétől, egy nő is futhat be ilyen típusú karrier-pályát. Mindezt a választói magatartás változása és a helyi döntéshozatalban egyre javuló képviseleti nemi arányok is megerősítik. Mégis sokakban él olyan hiedelem, hogy az aktivitás, szuverenitás, kreativitás és bátorság idegen a női alkattól, és ezek a nőiséggel össze nem egyeztethető tulajdonságok (S. Molnár, 2009:90).

A kutatás egyik fő elmélet bázisát a *gender studies* biztosítja. Különös tekintettel a hivatkozott elmélet azon álláspontjára, mely szerint a megfelelő női politikai képviselőhöz szükség van a nők számszerű jelenlétére a különböző döntéshozatali pozíciókban. Ez a megállapítás kapcsolódik a politikatudomány egyik szakirodalmi vitájához (Ilonszki és Várnagy, 2007), amely akörül zajlik, hogy a deskriptív képviselő, vagyis a számszerű arányos jelenlét mennyiben feltétele a szubsztantív képviselőnek, vagyis annak, hogy tartalmilag is megjelenjen valamilyen szempont és érdek a törvényalkotásban és a döntéshozatal egyéb színterein. A gender megközelítés alapján, a női érdekképviselő tekintetében e kettő szorosan összefügg. Miközben vitathatatlan, hogy a férfiak is támogat(hat)nak női témákat, a nők eltérő szempontjai, következtetései és megoldási javaslatok nélkül – mely a számszerű jelenlétükhöz kötött – nem várható tartalmi változás a képviselőben és a döntéshozatalban. Kiss Róbert ezt úgy fogalmazta meg, hogy az alacsony női közéleti részvétellel az egész társadalom veszít, kimaradnak szempontok és tapasztalatok, mely által szegényebb lesz a politika (Kiss, 2005: 230).

Ha a kutatott célcsoportot kategorizálni szeretnénk, akkor azt láthatjuk, hogy a települési és területi önkormányzatok szereplői a helyi politikai (pozicionális) elit tagjai. Az elit összetétele, nyitottsága és problematikája (különös tekintettel a politikai elitre) pedig nem csak a társadalomtudósokat, hanem a közvéleményt is foglalkoztató kérdés. Az elitszociológia, politikatudomány több aspektusból kutatja, hogy ki tartozik a (z éppen aktuális) politikai elitbe, mi jellemzi e közösséget? Kutatásom – a klasszikus pozicionális (Putnam, 1976) vagy kormányzói elit (Pareto, 1963) elemzések megközelítését alkalmazva – új információval szolgál az elitkutatások részére is, mikor egy eddig kevésbé feltárt területet vizsgál, az önkormányzati képviselők csoportját. Az elemzés a rendszerváltás utáni Magyarországon kialakult helyi politikai elitet, annak nemi megoszlását mutatja be, az önkormányzati választási rendszerből következő települési

szintek és mandátumszerzési módok alapján, valamint az önkormányzati képviselők között megfigyelhető professzionális politikusok csoportját különítjük el. A kutatás alapját az egyik legelterjedtebb és legegyszerűbb elit megközelítés biztosítja, mely Magyarországon döntően, de nemzetközi szinten is dominánsan, a pozíciók, hatalmi viszonyok és a strukturális hely alapján határozzák meg az elit csoportokat (Takács, 1998: 123). Ilyen megközelítést használva a parlamenti és egyéb szervezetben megtalálható politikai elitről (többféle módszertan alapján) már számos információval rendelkezünk, melyek néhány releváns aspektusát be is mutatom. A helyi politikai életben tevékenykedő szereplőkről azonban kevesebbet tudunk. Ezért is lett (többek között) a kutatás tárgya az önkormányzati mandátumot nyert képviselők, úgy, hogy defintive is elhatárolom őket az országos politikusoktól. Ezzel azon kutatói álláspontokhoz csatlakozom, mely szerint a helyi döntéshozatal fontos, az állampolgárokhoz leginkább közel álló politikai/kormányzati szint, ezért szereplőinek megismerése vizsgálatra érdemes. Az elitek összetétele, zártsága kvantitatív módszerekkel jól vizsgálható, a klasszikus elméleteken alapuló korábbi elitkutatások is döntően így születtek. Ezt a típusú megközelítés (az alapadatok feltárásához és az összehasonlító elemzésekhez) azért lehet jó, mert a demokratikus államok esetében a hatalom letéteményeseit a pozíciók birtokosai között kell keresni. Az önkormányzati képviselők a döntéshozatali rendszerben elfoglalt helyük alapján befolyással bírnak a helyi politikai folyamatokra, intézmények működésére és olyan döntésekre, melyek a helyi társadalom életére hatással vannak (Kristóf, 2015: 60).

Az előző felvezetésből is látszik, hogy a „nők”, mint a nagy társadalmi csoportok egyikének vizsgálata összetett feladat, több tudományterület is foglalkozik a leírásával. Ezek között meghatározó szerepű a szociológia és demográfia tudománya, hiszen a (helyi) társadalom működési mechanizmusainak, szereplőinek vizsgálata, a nemek közti feladat- és szerepmegosztás leírása elsősorban és meghatározóan ehhez a szakterülethez köthető. A helyi és területi politikai döntéshozatal résztvevőivel azonban foglalkozik például az elitszociológia és a politikatudomány is (főként az elitek összetételének, homogenitásának a vizsgálat kapcsán). Találhatók azonban további női szerepeket kutató elemzések, közgazdaságtani, HR-menedzsmenti, munkaerő- piaci fókusszal (például a vezető beosztású nők jellemzőiről). Kisebb részben kapcsolható még témánkhoz a neveléstudomány tárgykörébe tartozó kutatások egy része, melyek az eltérő nemi kompetenciák és sztereotípiák oldaláról foglalkozik a változó női szerepek, szocializációs folyamatok által meghatározott okok leírásával. Ezek például a női politikusokra

különösen nagy hatással bíró társadalmi háttértámogató környezet szempontjából szolgáltatnak új információkat. Ezért döntöttem úgy, hogy a kutatás elméleti háttere több, részben elkülöníthető, de sok szálon összekapcsolódó tematikus egységként jelenik meg, vállalva annak kockázatát, hogy inkább a sokrétűség lesz hangsúlyos. Így lettek a kutatás elméleti mozaikelemei: a gender studies és gender mainstreaming, mint a kutatást elindító, meghatározó elméleti keret; a települési és területi önkormányzatok általános közegének, helyzetének, folyamatainak és szereplőinek leírása, a politikai elit kutatások korábbi megállapításai a vezető pozíciókban megfigyelhető női szerepek, részarányok és az okok magyarázata; valamint a Big Data - Open Data - Open Government elmélet és módszertani paradigma, mely a felhasznált adatok besorolása és a módszertan szempontjából jelentős.

1.2. A kutatás motivációja, a dolgozat felépítése és a kutatási kérdések

1.2.1. A kutatás motivációja

A kutatás alapvetően a *gender studies* megismerésének és személyes, szakmai tapasztalatom találkozásának köszönhető. Önkormányzati munkában 2006 óta veszek részt (városi, kistérségi vagy megyei szinten) hol a hivatal, hol a döntéshozatal szintjén. Először egyéni érdeklődésem által motiválva, majd 2014-től már kutatói szemmel figyeltem az országos és helyi politika kapcsolatát, a közpolitikai ügyek és problémák kezelését, képviselő-csoportok és politikusok munkáját. Ezen belül is kiemelt területként jelent meg munkám során az esélyegyenlőség témája (szociális szolgáltatástervezési és esélyegyenlőségi koncepciók kidolgozása), benne a „nők” (mint a nagy társadalmi csoport egyike) problémája, helyzetük jobbá tétele. A gender elméletben részletesebben 2015 elején, a doktori képzés során mélyültem el. Ennek hatására az első, kifejezetten a női politikusokat, szerepvállalásukat vizsgáló kutatásba kezdtem. Minél többet foglalkoztam a témával, annál inkább úgy láttam, hogy az önkormányzati képviselőnőkről, szerepvállalásukról nagyon kevés információval rendelkezünk. Több állomás után (melyet a későbbiekben, *V.1. Dolgozat koncepcióját megalapozó kutatási előzmények* fejezetben részletezek) a kutatás konkrét célkitűzése a rendszerváltás után (1994-2014) Magyarország települési önkormányzati döntéshozatalának vagyis a *local government* szereplőinek bemutatása lett, a nemi arányok és trendek leírásával, mely véleményem szerint a nemek közti esélyegyenlőség egyik kevésbé ismert aspektusa. A nők politikai részvétele sztereotípiákkal erősen terhelt, még Európában is. Ezért is fontos, hogy a nők pozitív példákat, a fokozódó szerepvállalás arányait lássák a végreható

hatalommal összefüggésben. Ezzel bizonyítva azt, hogy van már a politikának olyan területe hazánkban is, mely nem kizárólag a férfiak „privilegiuma”.

1.2.2. Célok, kutatási kérdések és a dolgozat felépítése

A dolgozat középpontjában tehát a képviselő(nő)k formális döntéshozatalban betöltött szerepvállalásának, annak időbeli alakulásának a leírása áll. A vizsgálat az egyszerű, de országos hatáskörű százalékos leírás, valamint a mandátumszerzési módok és különböző területi szintek alapján elkülönítve kerül részletezésre. Ezzel egy, a hazai közigazgatás szintjén keletkező „adathalmaz”, az önkormányzati választási jegyzőkönyvek digitalizált változatának kutatási célú használata is bemutatásra került. Az adatbázis pontos besorolására is javaslatot teszek. További cél, hogy a local government mint döntési szint jelentőségét a kutatással is hangsúlyozzam, benne a helyi pozicionális elit szerepével, annak vizsgálatával. Hiszen az önkormányzati képviselő-testület amellet, hogy fontos kormányzati fórum, a nők politikai döntéshozatalban betöltött szerepének, az esélyegyenlőség megvalósulásának egyik mércéje is. Ennek keretében az önkormányzati döntéshozatalban (a települési és területi szinten) tapasztalható női képviseleti arányok leírása, országos összesítésben és különböző területi csoportokban (úgy mint: Budapest és a vidék különbsége, megyei jogú városok, 10 ezer fő feletti települések, kisvárosok, a 10 ezer fő alatti településkategóriákban). Mindezt a mandátumszerzési módok alapján (egyéni választókerzetek, különböző listák) eredményei alapján elkülönítve. Az 1994-2014 között jellemző magyarországi általános trendek leírása mellett települési sajátosságok, különbségek is bemutatásra kerülnek. Mivel az elemzés a választási adatok kutatási célú felhasználásán alapul, eredményei a képviselői populáció teljességére vonatkoznak (ez választási évenként 49 ezer jelöltet és 21 ezer mandátumot jelent). A politikai döntéshozatalban megmutatkozó nemi részvétel alakulásának vizsgálatakor a professzionális politikusok önkormányzatokban megfigyelhető csoportjait is górcső alá vontuk. Végül az emelkedő női mandátumok hátterében húzódó összefüggések feltárására teszünk kísérletet (a jelöltszámok és választási részvételi adatokkal).

Az előző kutatási célok alapján megfogalmazódó kutatás kérdései a következők:

- 1.) A közigazgatásban keletkező, digitalizált választási jegyzőkönyvek adatait milyen sajátosságok jellemzik és a Big Data - Open Data - Open Government fogalomkör melyik tartományába sorolhatók? Milyen módszertannal, hogyan használhatók fel egy társadalomtudományos kutatás során és milyen alapot biztosítanak a kutatás témaköréhez?

- 2.) Az 1994-2014-es időszakban hogyan alakult pontosan a képviselők (helyi politikai-pozicionális elit) nemi aránya országos összesítésben és a különböző területi szintű önkormányzatokban? Kimutatható-e kapcsolat a mandátumszerzés módja, a település mérete és a nemi arányok alakulása között?
- 3.) Az önkormányzati döntéshozatalt mennyire jellemzi a képviselők mandátumisméltelése? Hogyan alakult a professzionális politikusok aránya – 1994 és 2014 között – nemi megoszlás és a mandátumszerzési módok alapján a helyi politikában?
- 4.) Milyen összefüggések, korrelációk tárhatók fel a női képviselői jelöltszám emelkedése, a választási részvétel alakulása és a helyi politikusnők arányának emelkedése között? Tudunk-e általuk – legalább részben – magyarázatot adni a képviselők arányainak alakulására?

Annak érdekében, hogy az előzőekben leírt célok megvalósuljanak és a kutatási kérdésekre kapott válaszokat jól be tudjam mutatni, a dolgozatot a következők szerint építettem fel. Az *első fejezetben* a kutatás általános megközelítését, alapjait és kérdéseit mutatom be, illetve azt a személyes motivációt, mely nagy inspirációt jelentett és folyamatosan ösztönzött az elemzés alatt. Sajnos minden munkának, így a most olvashatónak is megvannak a korlátai, melyet szintén megemlítek pár sor erejéig. A *második fejezetben* a kutatás szemléletét leginkább meghatározó elméleti kereteket mutatom be, úgymint a megközelítés alapját képező gender szemlélet és mainstreaming politika legalapvetőbb elemét, majd a kutatás társadalmi közegének, a helyi kormányzás (local government) relevanciájának leírását. A fejezet részegységét a vizsgálat célcsoportját jelentő elitfogalmak közötti határvonalak bemutatása zárja, melyből kiderül, hogy a kutatás során milyen módon közelítem meg az elitek gyakran újraalkotott konstrukciós fogalmát. Az elméleti egység végén a módszertani alapokat jelentő Big Data, Open Data és Open Government fogalmi és tartalmi alapjait részletezem. Itt érvelek amellett, hogy az általam használt adatok az említett három fogalom közös halmazába tartoznak és a kutatásom módszertanára az adatvezérelt (data-driven science) típusban illik leginkább. Az elemzés során egy speciális adminisztratív adatbázist használtam fel, mely a kutatás szenzitív témáját tekintve kifejezetten előnyös. Az elméleti alapok tisztázása után, a téma nemzetközi környezetének bemutatása olvasható, a gender mainstreaming politika elterjedésének főbb állomásait meghatározó lépések. Ennek keretében nézzük meg azt is,

hogy a Visegrádi országoknak nevezett négy közép-európai ország esetében hogyan alakul az aktuális helyzetkép, a nők politikai döntéshozatali pozíciója szempontjából. A *negyedik fejezettől* kezdődően már Magyarországra vonatkozóan ismertetem először az országgyűlésben megfigyelhető, majd az önkormányzati szektorra jellemző főbb tendenciákat, arányokat a képviselők esélyei és lehetőségei összefüggésében. Itt mutatom be azokat a szakirodalmi magyarázatokat is, melyek az emelkedő női mandátumszámok okainak értelmezésére tesznek kísérletet.

A dolgozat második, nagy tematikus egysége a saját kutatási eredményeket foglalja össze (*ötödik fejezet*). A kutatási előzményekben bemutatam azt az utat, mely az adminisztratív adatbázis felkutatásához vezetett. Itt írom le azt a kutatói folyamatot, hogy milyen lépéseken keresztül, hogyan jutottam el az egy kis területi szint mélyebb vizsgálatának célkitűzésétől az országos adatok elemzéséig, statisztikai összefüggések kereséséig. Majd a kutatás gerincét jelentő négy főbb szempont alapján (egyszerű férfi-női részarány alakulás vizsgálata, különböző területi szintek összefüggései, kiugró értékek vizsgálata és a helyi politikai elit professzionális rétegének kimutatása) történt elemzés eredményeit mutatom be, mely egyrészt a választási jegyzőkönyvek által determinálva, másrészt egyéni kutatói érdeklődésemből következő megfigyelés. Az adatelemzés lezárásaként két olyan összefüggést, korreláció számítást is elvégeztem (jelöltszámok és a választási részvétel adatai), melyek a női mandátumok alakulásának folyamatához, annak magyarázatához vihetnek közelebb. Végül a dolgozat – a kötelező tartalmi elemek mellett – következtetésekkel és a téma további kutatási lehetőségeire vonatkozó javaslatokkal zárul.

1.3. A kutatás határai, korlátai

Minden kutatásnak, így a most olvashatónak is számos korlátja, határa van. Az elméleti szintekhez köthető maga a *gender studies*, mint a társadalmi nemi szerepeket vizsgáló, de napjainkban a közpolitikai beszéd szintjére is átkerült megközelítés. A kutatás elindítását elméleti vonalon a gender szemlélet inspirálta leginkább, a dolgozat tényként építkezik rá. Ezért az alapfogalmak tisztázásán, értelmezésén és egy-egy ellenvélemény ismertetésén túlmutatóan nem tartottam szükségesnek, hogy az elmélet mellett érveljek vagy a fejlődéstörténetét aprólékosan részletezzem.² Azt azonban szükségesnek tartom leírni, – mivel a *gender* elméletet a szakirodalom és a közbeszéd is többirányból közelíti

² Az ettől elkülönülő feminista ideológia és egyéb irányzatok értelmezése, bemutatása sem történt meg (mint pl *women's studies*), merthogy ez viszont nem témája a dolgozatnak.

meg – hogy kutatói álláspontom Joan Wallach Scott (2001: 130) által leírtakkal egyezik meg leginkább. Eszerint a nők világa része a férfiakénak, abban és általa keletkezik. Nincsenek különálló szférák abban az értelemben, hogy a két nem tapasztalatai nagymértékben összekapcsolódnak. Ezért minden, nőkről szóló információ egyben tájékoztatás a férfiakról is. Véleményem szerint a *sex* és *gender* elválasztása és vizsgálati kategóriaként történő használata helytálló, mindamellett, hogy a társadalmat biológiai nemtől függetlenül férfias, illetve nőies beállítottságú *emberek* alkotják. Belőlük áll össze a *társadalom*, ahol a férfiak és nők viselkedésnormákat követnek, melyben az egyének kultúrkörüknek megfelelően igazodnak a közösség által kialakított férfias vagy nőies mintához.³ A társadalmi nem kutatása során pedig az adott társadalomban a férfiak és nők számára előírt társadalmi szerepek közti különbségekkel, e szerepek egymáshoz való viszonyával foglalkozunk (Tóth, 1996:17).

Egy dolgozat keretében nem lehetett cél a témához köthető teljes nemzetközi környezet, minden egyes országra jellemző politikai döntéshozatali sajátosság bemutatása. Ezért egy rövid, főként az Európai Unió államaihoz köthető *gender mainstreaming* fogalommal leírható fejlődéstörténetet és irányelveket gyűjtöttem össze, mint a magyar folyamatokat körülvevő és befolyásoló nemzetközi környezet. A települési politikai döntéshozatal szereplőinek nemekre jellemző arányait részletesebb összehasonlításként a Visegrádi országokra – Lengyelország, Szlovákia és Csehország – vonatkozóan mutatom be. Ez, az összehasonlító elemzési keretválasztást, a közös geopolitikai környezet, hasonló történeti múlt és politikai események miatt logikus és indokolható. A kutatás egyfajta korlátját, módszertani szempontból maguk a választási jegyzőkönyvek is jelentik, annak digitalizációs logikája, szerkezete és tartalma egyértelműen behatárolta azt a kört, mely elvégezhető a felvállalt kutatási témában. Ez a sajátosság az adatvezérelt kutatásokra kifejezetten jellemző, melyet később (II. 2. fejezetben) részletesen is bemutatok. Végül kutatói döntés és egyéni érdeklődés alapján a vizsgálat célcsoportja az önkormányzati döntéshozatal mandátumhoz jutott képviselői lettek. Ugyanakkor tisztában vagyok azzal és a következtetések megállapítása során figyelembe is vettem, hogy a pozicionális elit politikai mandátumai nem fedik le sem a közélet, sem a helyi hatalomgyakorlás egészét. Ebben az erőterben számos egyéb tényező (szereplő) van, melynek leírása egy dolgozat keretein belül szintén nem kivitelezhető.

³ Ezen a ponton a gender szemlélet általam leginkább elfogadott elemei már nagyon közelítenek a Hofstede dimenzió-elméletének azon részéhez, mely férfias és nőies társadalmakat különböztet meg, több paraméter alapján.

II. A kutatás elméleti keretei és módszertana

II.1. Elméleti keretek

II.1. 1. A nemek közti különbségek és a gender fogalma, elterjedése

A nők és férfiak szociológiájának egyik legtöbbet tárgyalt kérdése a nemek közti különbségek leírása és az okok feltárása. Közismert információ és ténymegállapítás, hogy genetikailag, biológiai szinten (kromoszómákban) különbség van a nemek között. Az azonban már kérdés és kutatói döntés által befolyásolt, hogy mindez mekkora szerepet játszik az eltérő lelki alkat, készségek és képességek, társadalmi szerepek kialakulásában és betöltésében. A megközelítések két szélső pontja (Andorka, 2000: 304) úgy írható le, hogy: 1) a női-férfi különbségek a genetikai különbségekből adódnak, gyökerük biológiai, ezért szükségszerűek; 2.) a nemek közti eltérések alapja pszichológiai és szociológiai jellegű, a szocializációs folyamatok és a társadalmi környezet hatására alakulnak ki, ezért nem szükségszerűek. A kutatói vélemények további sokszínűsége abból adódik, hogy könnyen összerosódik a nemtől függő (ilyenek a genetikai adottságok) és a nemre (mint csoportra statisztikai érték szerinti) jellemző tulajdonságok határvonala (Horváth 2008:59). Ezek a különbségtételek, és hangsúlyeltolódások vezetnek el a biológiai és társadalmi nem elkülönítésének elméletéhez, megfogalmazásához és nem utolsó sorban annak megítéléséhez.

A férfiak és nők társadalomban elfoglalt szerepeinek szubjektív volta hangsúlyosan először 1949-ben fogalmazódott meg, Simone de Beauvoir *A második nem* című könyvében. „Az embernőtényt – úgy, ahogy a társadalomban megjelenik – nem határozza meg egymagában sem biológiai, sem pszichikai, sem gazdasági végzete; az emberiség egész múltja és jelene alakította azzá, aki” (Beauvoir, 1971: 197). E megközelítés nagy hatásúvá azonban csak később, a feminizmus második hullámában vált. 1972-ben Ann Oakley javasolta, hogy különbséget kell tenni a nem (*sex*) mint a nemi jegyek biológiai adottsága és a társadalmi nem (*gender*⁴) között. Így elemző kategóriaként a társadalmi nemet csak a 20. század végén kezdték el használni. A társadalmi nem társadalomelméletére nem egy szigorúan rendezett és zárt logikai rendszer jellemző, hanem inkább kapcsolatokról szóló észrevételek és érvek laza hálózata (Connell, 1985). Általános sajátosság, hogy gender alatt elsősorban a nők és férfiak közötti pszichológiai, társadalmi és kulturális eltéréseket értjük, mely kategóriák társadalmilag konstruáltak (Giddens, 1995: 179). Az is elfogadottá vált, hogy a társadalmi nemnek jelentést a kultúra ad, mely helyhez és időhöz kötött, vagyis a társadalomban betöltött nemi szerepek

⁴ Oakley (1972) a gender szót a nyelvből (nyelvtanból) kölcsönözte (von Braunmühl, 2007)

társadalmi és kulturális szinten meghatározottak (Rosta-Ádám, 2014:12). Ezzel azonban azt is állítjuk, hogy a férfiak és nők társadalmi életben elfoglalt helyét a társadalmi interakciók révén szerzett jelentés határozza meg elsősorban és nem a cselekedeteik. A tradicionális formák és aktuális paradigmák által meghatározott férfi és női nemi viselkedés a szocializációs folyamatokon keresztül, a társadalmi környezet hatására rögzülnek. Minden társadalomnak van egy viszonylag pontosan leírható elképzelése arról, hogy milyen a „jó nő” vagy „férfi”, abban az értelemben, hogy milyenné kell válni az egyéneknek. Ezek a maximák hasonló magatartás kialakítására ösztönzik az embereket, hiszen a társadalmi szintű elismerés az „ideális” típus megközelítéséért jár. A viselkedési minta követése a többség részéről nagyrészt automatikus, de nem egyszerű folyamat. A legtöbb esetben a valóság kétféle „közege” áll rendelkezésre (Horváth 2008:55): egy empirikus szint (melyben főként a saját tapasztalatok vannak) és a konszenzuális (amely inkább a másoktól érkező információt foglalja magában, melynek helyességét nem ellenőrizzük, ezért ezt társadalmi örökségnek is nevezik).

A *gender* szemlélet és a fogalom számos területre behatolt, mely által egy olyan „hatalomkritikus kategória jelent meg, amely nem állt meg a nemi alapon elrendelt társadalmi szerepek pusztá megállapításánál, hanem kiállt a férfi és nő közötti kapcsolatokban benne rejlő, alárendeltségre épülő viszonyok felismerése és ezek felszámolása mellett.” (von Braunmühl, 2007). Sokan úgy gondolják, hogy a hagyományos női szerepek (anya, feleség) bővülésével, változásával (dolgozó, vezető, családfenntartó) a hagyományosan férfi privilégiumok, tradicionális uralom határai relativizálódtak, mosódtak el. A nemek társadalomban elfoglalt pozíciójának változása mindkét nem számára belső feszültséggel, konfliktussal jár. Sok esetben például a nők a férfiakkal való viszonyukban nem társként, hanem riválisként jelenítődnek meg (Rosta-Ádám, 2014: 27). Általánosnak mondható vélemény mind közpolitikai, mind tudományos területen, hogy a 20. századi formális jogegyenlőség ellenére, a nők még ma is jelentős hátrányban vannak a férfiakhoz képest: bérek, vezető szerepek vagy közéleti súly tekintetében. Ezt felismerve született meg 1984-ben a *gender mainstreaming* fogalma, az UNIFEM (ENSZ Fejlesztési Alapja a Nőkért⁵) átszervezése, feladatainak meghatározása kapcsán. Stratégiai elvvé azonban csak 1995-ben Pekingben a Nők IV. Világkonferenciájának (ENSZ) akcióprogramjába vált. A pekingi nyilatkozatot és a cselekvési tervet 189 állam egyhangúan fogadta el, az ENSZ Közgyűlés 52/100-as és

⁵ Az UNIFEM céllal közvetlen támogatás nyújtása a nőket ösztönző projektekhez és elősegíteni a nők részvételét a mainstream fejlesztési programok döntéshozatali folyamatában. (Anderson 1993: 1)

52/103-as határozata az egész szervezet számára kötelező erejűvé nyilvánította az elvet (von Braunmühl, 2007). A *gender mainstreaming* politika az Európai Unió elvei között a nők és férfiak igényeit, prioritásait és mindenkori helyzetét a politika minden területén megjelenítő stratégiaként értelmeződik. Ez alapján az általános politikai koncepciókat és intézkedéseket a nők és férfiak esélyegyenlőségét szem előtt tartva kell meghozni, illetve az intézkedések tervezése, megvalósítása és értékelése során figyelembe kell venni a nemekre gyakorolt hatását (Tanács 2836/98/EK rendelete, 1998.12.22)⁶. Vagyis az állam elkötelezi magát egy olyan stratégia megvalósítása mellett, mely a nemek közti egyenlőség megteremtését támogatja. Ennek megvalósulásakor tevékenyen dolgozik a nők és férfiak társadalmi esélyegyenlőségén és ennek szempontjait az állami közpolitikába, intézmények működésébe is beépíti (Gazsi, 2010:88).

A *gender* elmélet és *gender mainstreaming* politikával azonban nem minden szereplő azonosul nemzetközi szinten sem, kritikai írások is olvashatók a témában. Dominik Klenk például azt fogalmazta meg, hogy már a *gender mainstreaming* szókonstrukció is problémás, nehezen megfogható, lefordíthatatlan és világosan nem is körvonalazható elv a nemek egyenlőségét szolgáló törekvésekben (Klenk, 2009: 7). A *gender*-rel kapcsolatban is hasonló véleményen van, ellentmondásosnak érzi az ezzel kapcsolatos ajánlásokat. A folyamatok hátterében a nemi kategóriáknak, a férfi és nő közti különbségek felszámolását („összezavarását”) látja (Klenk, 2006: 8). Szerinte mindez az információs társadalomban gyorsan terjed, mindenféle nyílt vita és társadalmi konszenzus nélkül. Mindamellet, hogy a szerepkliséket elutasítja, a nemek közti igazságosság kialakítását jó folyamatnak tartja, kritikai észrevételeit (szerzőtársaival) a keresztény értéketikára hivatkozva fogalmazza meg (Klenk, 2006:13). Ebben a *gendert* (Konstantin Mascher in Klenk, 2006:15) az *érzett* nemi identitást kifejező nemi szerepként definiálja, a *gender*-elméletek közös halmazának pedig azt tartja, hogy minden férfias vagy nőies tulajdonság a kultúra eredménye. A *gender mainstreaming* politikája szerinte csak a felületes szemlélőnek tűnhet úgy, mintha a férfiak és nők munkaerőpiaci és társadalmi egyenjogúságáról szólna, de „aki pontosan odafigyel, hamar rájön, hogy sokkal inkább a nemek sokaságának egyenjogúságáról van szó” (Konstantin Mascher in Klenk, 2006:20). Mascher úgy véli (in Klenk, 2006:26-27), minél inkább igyekszünk a diszkrimináció megszüntetésére, annál erősebb lesz az érintettek azon szubjektív érzése,

⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005IE0128&from=HU>

hogy ők áldozatok. A modern és emancipációnak elkötelezett ember már nem a társadalmi kényszerek és az előre meghatározott szerepek szerint alakítja az életét.

E két, egymással szögesen szembenálló érvelés feloldására a bevezetőben már említett szerző Joan Wallach Scott (Scott, 2001) egy másik véleményét idézem. Scott szerint minden elemzés során tudomásul kell venni, hogy a „férfi” és „nő” egyszerre üres és telített kategória. „Üres, mert nem rendelkezik tapasztalattól független, általános érvényű jelentéssel. És telített, mert ha állandónak tűnik is, még mindig alternatív, eltagadott vagy elfojtott definíciókat hordoz magában (Scott, 2001: 152)”. A társadalmi nem ugyanis – a szerző szerint – rendkívül összetett tartalmú fogalom és elemzési kategória. Röviden úgy összegezhető, hogy a gender a nemek közötti látható különbségeken alapuló társadalmi kapcsolatok alkotóeleme, mely hatalmi viszonyokat tükröz, sőt annak elsődleges jelölője (Scott, 2001: 144). Így a hatalmi struktúra egy elemének vizsgálata (mely esetünkben a helyi szintű kormányzati döntéshozatal) a társadalmi nem kutatások egyik oldala.

Válasszal szolgál arra, hogy a rendszerváltás utáni Magyarországon hogyan alakult és a nemek szempontjából milyen szinten befolyásolt a helyi közügyek intézése. Emellett egy konkrét példán keresztül állást tud foglalni abban (a *gender* fókuszú kutatásokat is) megosztó szakirodalmi kérdésben, hogy mennyire állandóak ezek a szerepek, a nemek társadalmi munkamegosztásban elfoglalt bináris koncepciójában történt-e alapvető változás a történelem folyamán. S. Molnár Edit (2009) például elismeri a változást amellet, hogy a férfi-nő szereposztást egyetemesnek írja le. Bourdieu (1998, *La Domination Masculine*) sokat idézett és nagyhatású *Férfiuralom* című művében a felszíni változások mellett tapasztalható állandóság mellett foglalt állást. Hadas (Hadas, 1994) véleménye valahol az arany középuton áll, mikor úgy vélekedik, hogy egyes területeken, például a politikai jogok és munkaerőpiaci diszkrimináció eltörléséért még jogosan harcolnak a nők, de összességében nagy átalakulást lát a 20. században, az emancipációs harc nem volt eredménytelen. Horváth Júlia Borbála (2008) szerint a változás nem csak társadalmi, de az egyének, individumok szintjén is lezajlott, a nők mentalitása módosult. A szociokulturális környezet és intézmények (oktatás, nemek közti munkamegosztás, jogok, karrier lehetőségek) változásának hatására, a női és férfi mentalitás közeledett egymáshoz. A nemek közötti erőviszony megváltozott és ez módosította a nemek viselkedéséhez rendelt elvárásokat. Horváth úgy gondolja, hogy a női mentalitás változását a társadalmi-gazdasági jelenségek mintegy katalizátorként elősegítve, a neveltetés és tradíció viszont hátráltatva befolyásolta (Horváth, 2008: 8).

II. 1. 2. A kutatás társadalmi közege - a local government fogalma, jelentősége és néhány jellemzője

Magyarországon a rendszerváltás során, a demokratikus berendezkedés részeként jött létre (ismét) autonóm helyi kormányzati szint. Formálisan tekintve a változásra az 1470 tanács helyett közel 3200 önkormányzat alakult meg (Böhm, 1996:48-50). Az új hatalmi struktúrában a helyi hatalom partnere lett a kormánynak, parlamenti pártoknak, megyei közgyűléseknek. Az önkormányzati alapok kialakításával a tudomány is felfigyelt a helyi politika (*local politics*) jelentőségére (Tamás, 2014:10). A vizsgálatok során tisztázódtak fogalmak, mint például az önkormányzat jelentése, azaz egy testületnek, közösségnek az a joga, hogy ügyeit önállóan intézheti (Böhm, 1996:64). Megfogalmazásra került a helyi politikánál szűkebb értelmű *local government* (helyi kormányzat) definíciója is, mely alatt a helyi önkormányzatot és az intézményes politika szereplőit kell értenünk (Tamás, 2014:11).

Az országos és az önkormányzati politikát, a benne dolgozó egyéneket érdemes egymástól különválasztva vizsgálni, hiszen a politikai eliten belül a pártok, a politikai szociológia, de maguk a választópolgárok is megkülönböztetik a két kormányzati fórumot és szereplőit. A bizalmi szintek vizsgálataiból tudjuk, hogy a helyi döntéshozatalban mandátumot nyert politikusokról pozitívabb az emberek véleménye, mint a kormány és a parlament esetében (Kovács, 2006: 444-447). Ezzel szemben a pártok mintha nem tudnának a helyi politikával mit kezdeni, kevés figyelmet fordítanak a helyi társadalomra és a választások eredménye az erőviszonyok felmérése miatt fontos számukra (Böhm, 2003: 220). A helyi önkormányzatokkal foglalkozó kutatók is eltérő folyamatokat hangsúlyoznak a témában. A szakirodalom egy része az országos politika (fokozódó) dominanciáját fogalmazza meg. Körösenyi András (1998: 59) szerint „az 1990-ben létrehozott önkormányzati vezetőknek a befolyása az országos politikára nem számottevő”. A hatalmi viszonyok szempontjából azt is tudjuk, hogy a rendszerváltás óta a helyi önkormányzatok pozícióvesztése folyamatos (Pálné, 2008). Az önkormányzati szerepek átalakítása során a korábbi radikális, majd féloldalas decentralizációt erős centralizáció váltotta fel, mégpedig rendkívül rövid idő alatt. „A helyi társadalmak fejletlensége, a politikai elit erős szervilizmusa és pártkötöttsége, általában a „horizontális” jellegű kormányzás feltételeinek hiánya, a külső mintakövetés dominanciája, a parlamenti törvénykezés szerepének túlértékelésemegannyi elem, mozaik, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy a decentralizáció nem vált a magyar kormányzati rendszer szilárd sajátosságává” (Pálné, 2013:29-30). A helyi hatalom

szerepét elemző kutatók egy másik csoportja viszont az önkormányzati politikai elit 1990-es évektől megfigyelhető erősödő befolyását hangsúlyozza a helyi privatizációs folyamatokban, az önkormányzati feladatként megjelenő településfejlesztési és szociálpolitikai szerepekben és a fejlesztési-beruházási források kezelésében (Táll, 1993, Valuch, 2015: 58.). Az Európai Unió csatlakozás és a pályázati logika átvétele a helyi politikusok pozíció-erősödését eredményezte, új típusú hatalmi hálózatok alakultak ki, mellyel az önkormányzatok kapcsolatrendszere sokszereplős lett. A lokális elitek összekapcsoló gazdasági és politikai befolyása új hierarchiákat hozott létre (Kovách, 2012, 163). A helyi problémák, fejlesztések kezelése mellett az önkormányzatnak az is feladata, „hogyan létrehozza és erősítse azt, amit polgári öntudatnak szokás nevezni” (Kákai 2003: 6). Szerepet játszik a helyi lakosság preferenciáinak és véleményeinek képviseletében, lehetőséget ad politikai részvételre és érdekek kifejezésére. Ezért nem mellékes, hogy ebben kik és milyen arányban jutnak képviselethez. B. Kelemen Ida a női politikusok szemszögéből például azt írja, hogy számarányuknak szimbolikus jelentősége van, „üzenetet hordoz a társadalom számára”, ezért különösen fontos, hogy „a nőkre is úgy tekintsenek, mint politikai tényezőkre. A női képviselők számának növekedése megváltoztatja a társadalom vélekedését a nőkről, és a nőket is önmagukról” (B. Kelemen 2010:84).

A vidéken zajló folyamatok és társadalom összetételének leírása a vidékszociológia egyik kiemelt területe, melyben kifejezett gender fókuszú vizsgálatok is olvashatók már. Ezek a változó nemi szerepek és a vidék összefüggéseit tárják fel. A rurális változások folyamatában különösen nagy kihívást jelent a nemi alapú problematika elhelyezése (Csurgó, 2013: 66), mert maga a vidék és benne a „vidéki nő” rendkívül heterogén fogalommal és társadalmi kategóriává vált (Kovács, 2012:15-30). A korábbi elemzések a családot egységes és alapvető tényezőként kezelték és a női szerepekre kevésbé helyeztek hangsúlyt. Agg-Phillips (1998) hívta fel a figyelmet arra, hogy a változó nemi viszonyokat a vidéki társadalom átalakulásában kell vizsgálni. Többirányú folyamat került leírásra (norvég városok környezetének vizsgálatakor), melynek egyik eleme, hogy a vidéki gazdálkodás mellett a nők egyre inkább megtartják városi foglalkozásukat is. A vidéki népességben új csoportként azonosították a vidékre kötődő nők rétegét, akikkel megjelent a falun élő városi nő új identitása, társadalmi státusza és értékrendje (Csurgó, 2013:69). Így a vidékiségi és a hagyományos nemi szerepek napjainkban már nem feltétlen kapcsolódnak össze. Ez a „csoport” Magyarországon például a mezőgazdasági vállalkozók között található, ők a vidéki magyar társadalom új rétege (Csurgó, 2013:68).

E vállalkozók feleségeinek körében a termelő funkció megerősödése már nem feltétlen hozta magával a tradicionális nemi szerepeket. Az egyenlőség irányába elmozduló vidéki nemi viszonyok kialakulásának magyarázatára a nemzetközi szakirodalom a folyamatot segíthető tényezőként a jóléti társadalom szolgáltatásait (például nevelési intézmények, oktatás) nevezi meg, mely kiszakítja a nőket a korábbi társadalmi korlátok közül (Navarro, 1999). Más szerzők szerint (Shortall, 2002) inkább a részmunkaidő és vidékfejlesztési források lehetőségei által biztosított új szerepek, feladatok (elsősorban a nők számszerű bevonása a gazdasági funkciókba) a változás mozgatórugói.

Kutatásommal azon tudományos álláspontokhoz csatlakozom, mely szerint a helyi döntéshozatal egy meghatározó, az állampolgárokhoz leginkább közel álló politikai/kormányzati szint, ezért szereplőinek megismerése vizsgálatra érdemes. A helyi társadalom szempontjából meghatározó fontosságú a közélet, így a szereplői is. Az elitek összetétele, zártsága kvantitatív módszerekkel jól vizsgálható, a klasszikus elméleteken alapuló korábbi elitkutatások is döntően így születtek. Ezt a típusú megközelítés (az alapadatok feltárásához és az összehasonlító elemzésekhez) azért lehet jó, mert a demokratikus államok esetében a hatalom letéteményeseit a pozíciók birtokosai között kell keresni. Az önkormányzati képviselők a döntéshozatali rendszerben elfoglalt helyük alapján befolyással bírnak a helyi politikai folyamatokra, intézmények működésére és olyan döntésekre, melyek a helyi társadalom életére hatással vannak (Kristóf, 2015: 60).

II.1. 3. A kutatás célcsoportjához kötődő fogalmak: az elit, a pozicionális elit, a helyi politikai elit és a professzionális politikusok

Egy kutatásnál általában is alapvető a vizsgált célcsoport meghatározása, de az elitek esetében különösen fontos a pontos definíció. Az elit-fogalom ugyanis olyan *konstrukció*, melyet a kutatói hagyomány és a társadalmi közmegegyezés folyamatosan (újra)alkot (Légmán, 2011:60). Ezáltal az elit sokféle módon írható le, különíthető el, melyekhez különböző jellemzők és társadalmi szerepek kapcsolhatók. A szó maga a 17. században jelent meg először az angol nyelvben és a különböző árucikkek minőségi jellemzésére használták. Ezt terjesztették ki fokozatosan később a magasabb státuszú társadalmi csoportok meghatározására is, például a főnemességre (Schlenker, 2011:1, Takács 1998:1-2). Azóta az eliteket kutatók számos megközelítést dolgoztak ki, mind a nemzetközi (Mosca 1939, Pareto 1968, Mills 1972, Putnam 1976) mind a hazai szakirodalomban (Lengyel, 1989, Gyáni 1998, Szalai 1998, Kovács 2005, Kovács et al 2011). Történeti kutatásokban Lengyel György (1989) a gazdasági élet vezető szereplőire

alkalmazta, Gyáni Gábor viszont az eliten (1998:191) a társadalmi hierarchia csúcán helyet foglaló teljes kollektívumot értette, melynek a társadalom alsóbb rétegeivel szemben (politikai, gazdasági stb) erőfölénye van. „Eliten sokan kizárólag a politikai elitet értik, mások kiterjesztik a definíciót a gazdasági, kulturális, esetleg a katonai elitre is, és léteznek olyan elméletek is, amelyek minden társadalmi kontextusban értelmezik az elitfogalmat.” (Takács, 1998). Mills (1972) szerint az elit az országos döntések letéteményesei.

Kutatásom során az elit meghatározások és felosztások közül a pozicionális elit (Putnam 1976) vagy kormányzó elit (Pareto, 1963) megközelítést vettem alapul. Vagyis a politikai elitet a különböző formális szervezetekben (önkormányzat, közgyűlés) betöltött pozíciók alapján azonosítottam. A megközelítés alapja tehát az intézményi háttér, mely az egyénnek hatalmat biztosít, az elit-pozíciót a közösségben betöltött szerep és feladat keletkezteti. Ezáltal a vizsgálati körbe bevont személyek (a kutatás célcsoportja) objektív, (át)látható és formális kritériumok alapján pontosan lehatárolhatók (Légmán, 2011:61). Guttsman (1960) szerint a politikai elit a hatalmi pozíciók betöltői, az ország ügyeire közvetve vagy közvetlenül befolyással bíró személyek, hatalmukat választás vagy kinevezés útján gyakorolják. Gyáni Gábor (1998:191) a politikai elitet a kormányzó rétegben azonosította. Ilonszki (2013: 118) Aron elitdefinícióját kiegészítve képviseleti elitről ír (pártvezetők, miniszteriális vezetők és a parlamenti elit), akikre jellemző, hogy a döntések szempontjából nem állnak azonos fontossági szinten, mégis mindegyik csoport számtalan módon érvényesíti befolyását (párton belül, helyi politikában). Körösenyi (Körösenyi, 1998: 42-59) a politikai elitől elkülöníti a politikai osztályt (mely nála részben tágabb, részben szűkebb fogalmat takar). A politikai elit a politikai osztály azon része, melybe a professzionális politikusok tartoznak, az egyszerű képviselők nem (ugyanakkor a politikai elitbe a hivatásos politikusokon kívül a befolyásos csoportok is benne vannak).

A társadalmi rétegződés szempontjából a vidéki elit státusza azonban nem jelent a középrétegnél magasabb társadalmi pozíciót. Egy adott közösség szempontjából azonban az önkormányzati képviselői feladat elitpozíciónak számít és a helyi társadalom felső szintén helyezkedik el a közigazgatásban, gazdaságban és kulturális területen, a betöltött hatalmi pozíciói révén. A lokális szintér a maga érdekcsoportjaival, erőtereivel az országotól külön, bár nem független politikai arénaként értelmezhető. A helyi hatalom formális és informális csatornákon keresztül szabályozza, döntéseivel befolyásolja a helyi társadalom mozgásterét, mindennapi életét. Értékeket közvetít a lokális közösség és a

nagypolitika szervezetei között (Böhm, 2003: 198). Valuch Tibor a helyi vezetőket (2015:133) a tágan értelmezett politikai elitbe sorolja, Körösényi András (2015:35) a helyi elit tagjának, a politikai elit egy csoportjának nevezi az önkormányzati képviselőket. Táll Éva szerint „lokális szinten mindig a sikeres emberek mentalitása és értékrendje válik követésre méltóvá. Azok, akikre egy helyi társadalomban felnéznek és mintául választanak, joggal nevezhetők helyi elitnek.” (Táll, 2002: 327). A köztük megtalálható professzionális politikusokat Kunszt Márta (2011) Pécs esetében vizsgálta (1990-2010 közötti időszakra vonatkozóan). Elméleti megközelítése szerint az elit azokból áll, akik a közösségi és a gazdasági források fölötti rendelkezés birtokában vannak. Ebből kiindulva a *helyi erőforrások* fölött rendelkezőket is az elitbe tartozónak tekintette. Vizsgálata során különbséget tett a politikai osztály tagjai (önkormányzati képviselők, helyi politikai szervezetek vezetői és hivatalnokai) és a helyi elit (erőforrások fölött rendelkezők, nyomásgyakorlók, befolyással rendelkezők) között. Kunszt, különböző változók alapján (melyből az egyik a több ciklusban való részvétel) 148 képviselő közül 27-et azonosított elitként. „Mértékadó politikai tényezővé azok a politikusok válhattak, akiket pártjuk többször jelölt képviselőségre.” Mindebből Kunszt azt a következtetést vonja le, hogy az önkormányzati képviselők hovatarozása nem egyértelmű, de a helyi politikai elit szereplőit mindenképpen közöttük kell keresni.

Magyarországon számos kutató végzett vizsgálatot a rendszerváltás utáni gazdasági, kulturális és politikai elit jellemzőiről, szerepvállalásuk elemzéséről (Szelényi et al 1998, 2005 Lengyel 1989, Kovách 2006, 2011). Eredményeikből tudjuk, hogy az elit hazánkban nem alkot egységes csoportot, rájuk a kutatók heterogén jelenségként tekintenek, melybe a globalizációs folyamatok következtében (új) csoportok is bekapcsolódnak (Kovács, 2005). Szelényi (et al 1996) és Szalai (1998) a demokratikus átmenet idején a politikai elit esetében elitcirkulációt írt le, melynek következtében a késő-kádári másodvonalbeli technokrácia elfoglalta a politikai elitpozíciókat. Körösényi (Körösényi et al 2003) a döntéshozatali osztály tekintetében a kilencvenes évek közepétől egységesedést mutatott ki, kutatási eredményeiből látszik, hogy a politikai szereplők zárt társadalmi csoporttá váltak és hivatásos politikusi életpályák alakultak ki. „A politikai elitnek van egy viszonylag letről induló csoportja, de a lekérdezés során már a bezárkózás – korábban nem tapasztalt – jeleivel találkoztunk” (Kovács, 2011:11). Ez a politikai elit professzionizálódik, tagjai a politikusi pályát élethosszig tartó karriernek választják. Identitásuk az elitcsoportok közül (Légmán 2011) a legproblematisabb. Jellemző, hogy a politikai szerepet vállalók a politikai elithez tartozással nem, csak a

szakértői szereppel azonosulnak. Az elitek esetében (Kovách 2011) „növekszik az életkor, lelassul a fiatalabb generációk beáramlása. Meg a gazdasági elit a legnyitottabb.” (Kovách, 2011:11). Ennek ellenére (Takács, 1998) a társadalom minden szegmense kitermeli a saját elitrétegét. Egy 2009-es vizsgálat (MTA Politikai Tudományok Intézet) a nemi megoszlást szempontjából, a politikai elitet tekintve, 16-83%-os nő-férfi arányt írt le. Czibere Ibolya, aki a politikai elit homogenitásának vizsgálatát az elitszociológia egyik kiemelt fontosságú kérdésének tartja (Czibere, 2011: 337-338) külön is vizsgálta a mintába került 224 képviselőnőt és különböző ismérvek alapján 30%-kat sorolta a politikai elithez.

A kutatás három nagy elméleti részegységét röviden összegezve tehát, a dolgozat megközelítése és alapjai a következők. A gender mint a biológiai nemtől elkülönítendő *társadalmi nem* egy, az aktuális hatalmi struktúra leírását is magában foglaló tudományos kategória és jól használható elemzési szempont. Vizsgálata által a változó nemi szerepek, a politikai döntéshozatalban megfigyelhető női részvétel alakulása, az esélyegyenlőség hazai helyzete pontosabban lesz leírható. A vidéki társadalom szempontjából a helyi döntéshozatal fontos, az állampolgárokhoz leginkább közel álló politikai/kormányzati szint. Az önkormányzatiság lényege pedig az, hogy „a választópolgárok szavazatukkal eldöntsék, kikre bízzák a helyi közügyek intézését és a város igazgatását” (Tóth, 2013: 120). Ezért szereplőinek megismerése vizsgálatra érdemes. Rájuk a helyi politikai elit tagjaként tekintek, akik a tágran értelmezett politikai elit részét alkotják. Professzionális politikusként pedig azt definiálom, aki több választás alkalmával is mandátumhoz jutott, hosszabb időn keresztül szerepet vállalt a helyi közélet formálásában.

II. 2. A kutatás módszertana, fogalmak és a kutatás összhangja

II.2.1. A digitális világ új jelenségei: Big Data, Open Data és Open Government

Ahhoz, hogy az első fejezetben ismertetett, összetett elméleti alapokra épülő, de egyszerű kutatási kérdésekre választ tudjak adni, egy viszonylag új, társadalomtudományi területen kevésbé elterjedt kvantitatív módszertant és speciális választási (adminisztratív) adatbázist használtam fel. Ennek alapját és lehetőségét az adta, hogy a XXI. században – kutatói szándék nélkül – soha nem látott mennyiségben keletkeznek adatok (becslések szerint hetente 27 exabyte-nyi), mely információtömeg 98%-a digitálisan is rögzítésre kerül (Dessewffy-Láng, 2015:158). Ráadásul ez a folyamat pár évvel ezelőtt felgyorsult, mennyiségi és változatossági szempontból is rendkívüli sebességre kapcsolt. Egyes vélemények szerint az „adat az új olaj” lett (Fehér könyv, 2016), melynek jelentőségét az

elektromosság elterjedéséhez hasonlítják (Bögel, 2015: 12) és a gazdaság és a társadalmi jólét növekedésének hatóerejeként definiálják (Fehér könyv, 2016: 6). Galántai azonban ennél határozottabban fogalmaz és azt állítja, hogy a nagyadat jelensége „nem csupán az adatfeldolgozást, illetve a mindennapi élet különböző területeit változtathatja meg alapvetően – a vásárlói szokások és a potenciális bűnelkövetők viselkedésének feltérképezésétől a járványok előrejelzéséig –, de a tudomány fogalmát is jelentősebben megváltoztathatja, mint bármi a 17. század elejének tudományos forradalma óta (Galántai, 2016: 32)”.

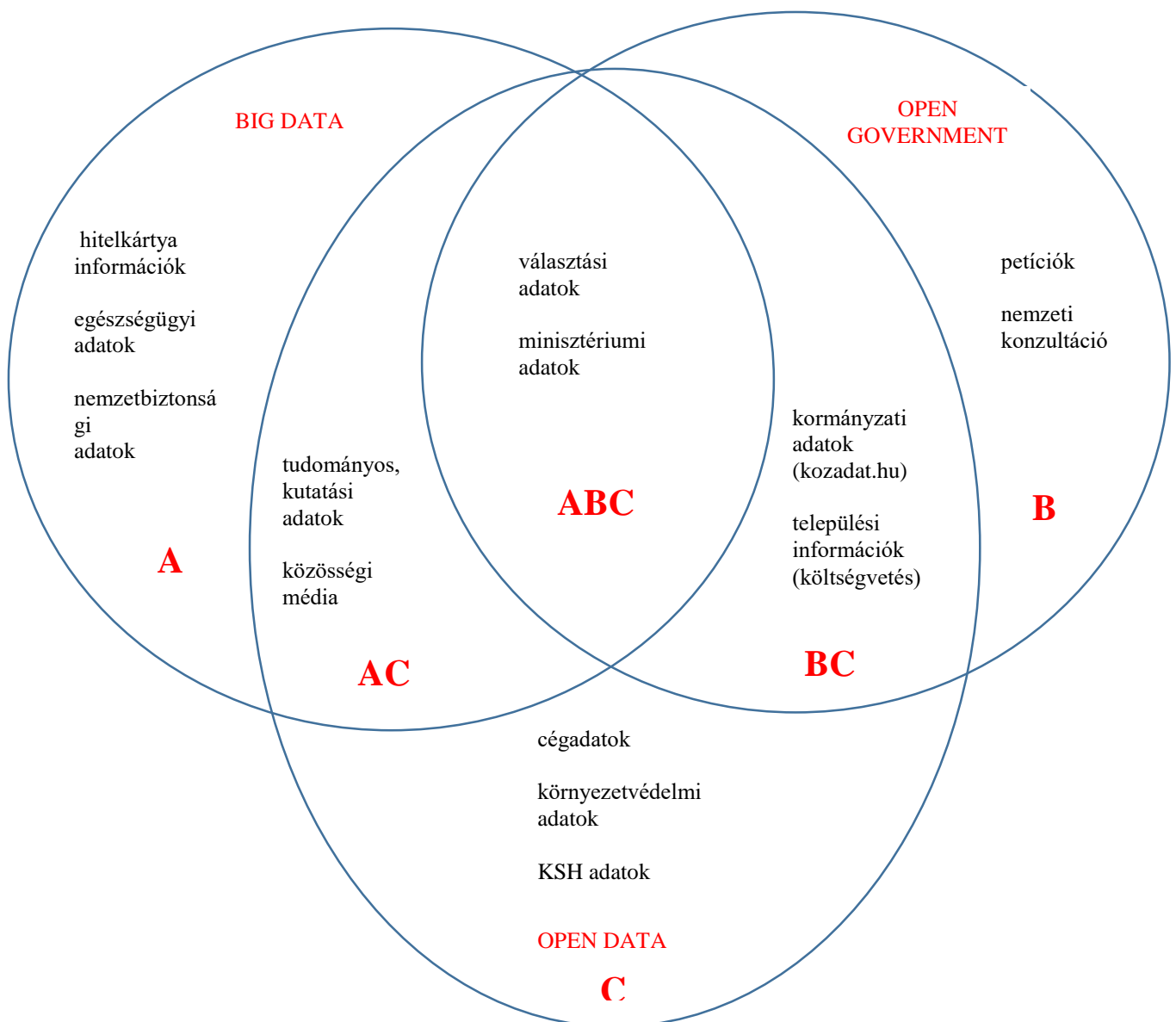
A nagymennyiségű adat keletkezése, kezelése számos kérdést generál, például az adatvédelem és személyiségi jogok területén, mely az adatfelhasználás módjaiban, tudományos megítélése szempontjából is fontos. A felhalmozott adatok tulajdonosait komoly döntés elé állítja (állami hivataloknak, pénzintézetek, internetes felületek, közösségi média stb), hogy mit kezdenek a náluk felhalmozott adatvagyonnal, mely részét teszik elérhetővé. Az adatgazdák egyik legmeghatározóbb szereplője pedig maga az állam. A kormányzatok a világ minden részén feladataik ellátása közben és érdekében több célból, eltérő formákban gyűjtenek adatokat. Ezek nagyrésze az utóbbi időben már elektronikus felületeken történik.

A digitalizáció elterjedésével párhuzamos folyamatként a közpolitika színterein egyre határozottabb igényné vált az, hogy a felhalmozódó adatok (a keletkező formájától függetlenül) minél szélesebb körben elérhetők legyenek. Ennek egyik megnyilvánulási formája a világszerte terjedő közhasznú adatokat, azok egy részét publikussá formáló közadat-portál (Bögel, 2015:176). A nyílt adatok jelenségéről és jelentőségéről az Európai Bizottság 2015 óta fogalmaz meg irányelveket, stratégiákat. Vizsgálja az EU tagországait (valamint Norvégiát, Svájcot és Liechtensteint) abból a szempontból, hogy a nyílt hozzáférésű adatok mennyire elérhetők, valamint a közadat-kereső portál fejlettsége milyen stádiumban van. Ennek oka az, hogy általános elvvé vált, hogy a „közadatok nyílt közzététele segít a közszféra átláthatóságában, az állam iránti bizalom erősödésében, a korrupció elleni küzdelemben, a társadalom bevonásában a döntések meghozatalában, és így a döntések társadalmi elfogadottságában is. Mindez a nyílt kormányzás alapja” (Fehér könyv, 2016: 4).

E folyamatokat, a digitalizációt és az adatrobbanást (melynek kezdetét többnyire 2011-re teszik), valamint az adatok elérhetőségének igényét, annak hangsúlyossá válását számtalan új (tudományos és hétköznapiak során használt) fogalom kíséri. Ezek közül három olyan jelenség/folyamat van: a Big Data, Open Data és Open Government, mely a

kutatási téma és a felhasznált adatok típusa szempontjából leginkább meghatározó. Mivel ezek szakirodalmi meghatározása jelenleg még nem egyértelműen rögzített, itt tisztázom (az általam leginkább relevánsnak tartott) önálló jelentésüket és a lehetséges átfedéseik tartalmát. Ezzel tulajdonképp a kutatás során általam felhasznált adminisztratív úton keletkezett adathalmaz pontos helyét határozom meg egy speciális, halmazként is ábrázolható rendszerben. A lehatárolások képi megjelenítését az 1. ábra mutatja be.

A „Big Data - Open Government - Open Data” halmaz

1. ábra, forrás: 7wdata.be alapján saját szerkesztés

Az önálló halmazok tekintetében a leginkább elterjed fogalom a Big Data („A” halmaz), melynek jelenleg általánosan elfogadott, jól lehatárolt definíciója nincs. Az aktuális tudományos álláspontokat összegezve általános megállapítás: a fogalom nagyon sok adatból álló adatbázist vagy adatkészletet (Bögel, 2015:24) takar, de ennek mértéke, mérete már nincs pontosan meghatározva. Egyes vélemények szerint a „big” nem feltétlen csak „nagy” jelentést hordoz, hanem a „teljességre” is vonatkozik. Azaz a megfigyelni kívánt jelenség vizsgálata során nem kerül mintavételi eljárás alkalmazásra, tehát az eredmények a kutatott célcsoport teljes spektrumára vonatkoznak (vagyis $n=all$). Emellett a szakirodalomban az adatbázisok leírására általánosan elfogadottá három, négy vagy több „V” betűvel jelölt tulajdonság vált: a *volume* (mennyiség), *variety* (változatosság), *velocity* (sebesség), *veracity* (megbízhatóság). Más megközelítés szerint a Big Data nem kizárólag csak egy fogalom, hanem egy újfajta szemlélet- és gondolkodásmód is. Ezt nevezik adatvezérelt kutatásnak, melynek jellemzője, hogy az embereket nem megkérdezzük a valamely jelenség kapcsán, hanem megfigyeljük a viselkedésüket. Mindezt tesszük úgy, hogy az összes érintettet vesszük górcső alá. A konkrét ábránkat tekintve az „A halmazba” olyan nagy kiterjedésű adatokat soroltam, mint például a banki, nemzetbiztonsági vagy egészségügyi adatok, melyek érthető módon (személyiségi jogokat vagy államérdeket védve) soha nem lehetnek nyilvánosak.

Az ábránk következő önálló, „C halmaza” az Open Data (nyílt adat). Ez a fogalom a Big Data jelenségtől annyiban több, illetve más, hogy az Open Data körbe sorolható digitális adatok/adatbázisok nyíltak, mindenki részére hozzáférhetők, szabadon felhasználhatók, újrahasznosíthatók és továbbfejleszthetők. Formátumukat tekintve könnyedén módosíthatók, például annak érdekében, hogy az újrahasznosítás során egyéb (nyílt) adathalmazokkal kombinálható, egyesíthetők legyenek. Ezzel is előmozdítva az interoperabilitást vagyis a különböző rendszerek és szervezetek együttműködési képességét. „Alapvetően e fogalom alá a nemzeti kormányzati és más közfeladatokat ellátó szervek, illetőleg a nemzetközi szervezetek tevékenységével összefüggésben keletkezett ismeretek tartoznak”, de fogalmilag „nyílt adat” egyéb szervezetek körébe tartozóan is keletkezik (Fehér könyvet megalapozó tanulmányok, 2016: 24). Példaként a C halmazba soroltam az olyan nem nagy kiterjedésű és nem kormányzati feladatellátáshoz tartozóan keletkező adatokat, mint például a magánszektor/vállalkozások 1-1 cégadata, egyes környezetvédelmi adatok és a KSH több adatsora.

A harmadik, kutatási témánk szempontjából tisztázandó önálló nagy fogalom, az Open Government vagyis a nyílt kormányzás⁷, melynek lényege, hogy az állampolgárok hozzáférhetnek a kormányzat által gyűjtött és kezelt információkhoz, dokumentumokhoz, illetve a kormányzati eljárásokhoz (Goda, 2011: 181). Ábránkon ez a „B” jelölést kapta. A nyílt kormányzás alapja, hogy a közadatok a gazdaság és társadalom tagjai számára rendelkezésre álljanak, abból a célból, hogy 1. a kormányzat átlátható, ellenőrizhető legyen, társadalmi részvétel tudjon megvalósulni, 2. korszerű, adatvezérelt közigazgatás alakuljon ki, 3. bárki számára elérhető közadatok révén az adatok újrahasznosítása is általános lehetőség legyen. Mindez az információs szabadságtól is különbözik, annyival több, hogy a szóban forgó Open Government adatok értelmezéstől mentesen, nyersen, többletjelentés nélkül kell, hogy érhetőek legyenek. A nyílt állami adatok azért fontosak, mert elősegíthetnek a döntéseket, fokozhatják az aktívabb társadalmi részvételt, növelhetik az állam hatékonyságát, sőt egyes kutatások szerint általuk emelkedhet a termelékenység szintje. Ez által a folyamatok gazdasági jelentőséggel is rendelkeznek. A gazdaságnak, közszférának és a társadalomnak szüksége van arra, hogy hozzáférjen ilyen típusú adatokhoz. Az Open Government nagyon fontos szereplője és egyszerre motorja is a folyamatoknak, nagy hatással bír az összes többi halmazra. Az ábrán a tiszta „B kategóriába” a nyílt kormányzati munka során keletkező jelenségeket soroltam, mint a petíciók, nemzeti konzultációk. Az állam feladatainak ellátása közben keletkező adatok kutatási célú (másodlagos adat)hasznosítás jelenleg egy kevésbé felfedezett terület még. Különböző nyílt adatbázisok kombinálásával nem várt információkra bukkanhatunk

A tiszta halmazok átfedésbe azokat az adatokat soroltam, melyek egyszerre merítik ki a nyílt kormányzás és a nyílt adat jellemzőit („BC kategória”). Ide tartozhat például egy-egy önkormányzatot érintő költségvetés vagy az a számtalan információ, mely a kozadat.hu-n elérhető ma Magyarországon. Szintén vegyes csoportot képez az „AC halmazba” sorolt, nagy kiterjedésű, nyílt, de nem a kormányzathoz kötődő adat, mint például azok a tudományos kutatások, melyek eredményei később bárki számára elérhetővé teszik. De ide tartoznak például a csillagászati megfigyelések és a közösségi média bejegyzései is.

⁷ A nyílt kormányzásról 2011-ben írták alá az első nemzetközi nyilatkozatot (Egyesült Államok, Egyesült Királyság és Norvégia). Az Open Government Declarationhoz később 58 állam csatlakozott. Magyarország 2012-ben a 1227/2012. (VII. 6.) Korm. határozattal fejezte ki megvalósítási szándékát (Fehér könyvet megalapozó tanulmányok, 2016: 13-14.o.)

A leginkább összetett jellemvonásokkal rendelkező adatok az „ABC metszetben” található. Az ide tartozó elemekre a három tiszta halmaz sajátosságai együttesen érvényesek azaz, 1. kormányzathoz kötődően, annak rendeltetésszerű működése során keletkeznek, 2. könnyen, bárki által megismerhetőek, hozzáférhetőek, 3. elég nagy kiterjedésűek és/vagy a vizsgálat szempontjából kimerítik az $n=all$, azaz a teljeskörűség követelményét. Álláspontom szerint ide sorolhatók a kutatásom során alapként használt választási adatok, abban a formában, hogy a Nemzeti Választási Iroda számomra elküldte. A kézhezvétel időpontjában, eredeti állapotában a kapott zipfile-ban 615 MB-nyi adat volt, melyek kiterjesztését txt formátumnak⁸ jelölték meg. Az adathalmaz strukturált, összesen 17 800 file-t tartalmazott, szerkezetileg a választási jegyzőkönyvek felépítését követte (fej és tételsor bontásúak). A file-ok változó sor és mező hosszúságúak voltak, win 1250 kódkészlettel⁹ készültek. Az adatok választási évek és mandátumszerzési módok alapján külön-külön file-ban szerepeltek és egy mappa átlagosan 20 darab CSV dokumentumot tartalmazott. A halmazok jellemzőit tekintve a digitalizált választási jegyzőkönyvek a hagyományos surveyekhez képest nagyobb kiterjedésű, az önkormányzati képviselők és jelöltek teljes populációja szerepel benne (mely Big Data sajátosság). Tartalma, a négyévente megrendezésre kerülő önkormányzati választások során keletkező jegyzőkönyvek digitalizált változata (vagyis a területi és települési kormányzás során keletkező, ahhoz kapcsolva köthetően keletkezik (vagyis Open Government), és amelynek eredménye a demokratikus értékek, átláthatóság jegyében bárki számára elérhető (Open Data sajátosság), ellenőrizhető, kutatható.

II.2.2. A „nagyadatok” és a data-driven science társadalomtudományi interpretációja

A „nagyadat” jelenségét, a nem kutatói szándékkal keletkező adatok „hasznosságát”, az elemzésükben rejlő lehetőséget a kutatók, de még inkább a társadalomtudományokkal foglalkozó szakemberek különböző optikán keresztül látják. Ez módszertani szempontból nem meglepő, hiszen a társadalomtudományok a „szigorú módszereket” támogató természettudományok és a világ gondolatiságon keresztül történő megismerést hirdető filozófia közti térben helyezkednek el. (Kiss, 2015:54). A szakemberek egy része a nagyadatok felhasználása során az interdiszciplinaritást emeli

⁸ Egy 2017. október 13-i Big Data kurzus kapcsán (PTE BTK Demográfia és Szociológia Doktori Iskola) lehetőségem nyílt konzultálni Kruzslíc Ferencsel a Nemzeti Választási Irodától kapott file-okról. Ez alapján úgy gondolom, hogy a file-ok CSV kiterjesztésűek, így a továbbiakban ezt a megjelölést használom rájuk.

⁹ A kódok értelmezéséhez szükséges txt file-t is megkaptam, benne az egyes adatokhoz kapcsolódó kód és szöveges leírással.

ki, és a hangsúlyt az információ feldolgozásra (korszerű számítási eljárásokra) helyezi. E módszertani irányzat tényezővé válását két folyamat segítette elő: a számítástechnikai kapacitás növekedése és a digitalizálódás. Ez utóbbi során a „társadalmi folyamatok ... egyre több dimenziója globális szinten integrálódik egy közös digitális térbe, és válik ezáltal megfigyelhetővé és mérhetővé” (Kiss, 2015: 56). Az elmélet¹⁰ követői a társadalmi lét új megismerésének empirikus alapjait ebben a globális információs térben hagyott „digitális lábnyomok” bányászatában és elemzésében látja. Ezek az adatok az emberi viselkedés bizonyos aspektusainak olyan pontosságú megismerését teszik lehetővé, melyek az eddig módszerekkel nem voltak kivitelezhetők. Ráadásul az adatok elérési költségei is töredéke a hagyományos adatgyűjtési eljárásokhoz képest (Kiss, 2015: 57 hivatkozik Lazer et al 2009). Vannak olyan társadalmi jelenségek, melyek kutatásához teljesen nyílt (Open Data) adatbázisok használhatók, de az adatbázisok elérése, az adatok tárolása, tisztítása és elemzése egyedi igényekre szabott, informatikai rendszereken keresztül valósulhat meg. Ezek komplexitása legalább annyira összetett, mint a digitális lábnyomok elemzése (Kiss, 2015:63)¹¹. Alex Pentland (2011) azt írja „a társadalomtudományos kutatások túlnyomó többsége egyszeri, a megkérdezett önbevallására épülő adatokon alapul: fókuszcsoportos interjúk, közvélemény kutatások és hasonlóak. Következésképpen az emberi viselkedéssel foglalkozó tudományok gyermekcipőben járnak.” (Kiss, 2015: 73 hivatkozza Pentland 2011). Pentland szerint a társadalom modellezéséhez olyan módszertan szükséges, mely alkalmazkodik a leírt jelenség (a társadalom) struktúrájához. Más szerzők (Kiss, 2015: 75) viszont arra hívják fel a figyelmet, hogy pusztán azért, mert egy minta elemszáma nagy, még nem ad automatikusan jó becslést a populáció jellemzőire.

Az adatrobbanás korában „termelődő” adathalmazok rendkívül érdekesek, mert az emberi viselkedés nyomait követik és rögzítik, mellyel a „természeti és társadalmi folyamatok korábban elképzelhetetlen kiterjedésű és komplexitású modellezését teszi lehetővé” (Csepeli, 2015:171). Ráadásul az adatok az elsődleges felhasználást követően innovatív módon újrahasznosíthatók és tudományos, kutatási eredmények leírására jól használhatók. Azt is látnunk kell azonban, hogy a számok nem mondanak el mindent, az

¹⁰ Ennek a speciális irányzatnak már külön neve is van, Computational Social Science, vagyis. gépi számítási eljárásokon alapuló társadalomtudomány (Kiss, 2015: 55).

¹¹ Ez a szakirodalmi megállapítást az kutatás során használt adatbázisom tisztításának, formázásának sokszínűsége messzemenőig alátámasztotta. A digitalizált jegyzőkönyvek elemezhető formába hozatala ugyan annál a részfeladatnál is több megoldási út „megtalálását” igényelte, hiszen a jegyzőkönyvek struktúrája 2-3 választásonként eltérő tartalmú.

adatok legtöbbször nem önmagukban informatívak. Értéküket a feldolgozás és az elemzésből levonható következtetések, értelmezések adják. A társadalmi háttérváltozók száma szinte végtelen, az individuális különbségek és ezek mérése komoly fejtörést okoz a társadalomtudománnyal foglalkozó kutatóknak. A „nagyadatok” tudományokra gyakorolt hatása tekintetében olyan alapvető és meghatározó szempontok is megjelennek, mint az ok-okozatiság kérdése. Galántai szerint (Galántai, 2016: 32) a tudomány(osság) fogalmának egyik fókusza eddig az ok-okozatiság kérdése volt, melyet a Big Data jelenség részben felülírhat. Ezen elképzelés szerint a sok adat nem egyszerűen több, hanem más is. A hangsúly a kauzalitás helyett a komputációra helyeződik. Így történhet meg az, hogy egy adatbányászaton alapuló kutatás akár kiinduló hipotézis nélkül is megkezdődhet. *Rendkívül szemléletes példa a hagyományos és a Big Datán alapuló kutatások közti különbségre, a halászhalmok és vadászok eltérő zsákmányszerző módszere* (Galántai, 2016: 38). Még a klasszikus tudományos megközelítések (vadászok) egy konkrét eredményre (a vadra) vadásznak és addig kutatnak, még meg nem találják, addig a Big Data halászhalmok kivetik a hálójukat, majd megnézik, hogy mi akadt fenn benne és azt foglalják össze.

Ez a típusú tudományfelfogás olyannyira nem is új, a 17. században Francis Bacon empirista felfogásával¹² akár össze is egyeztethető. Az adatvezérelt kutatások (data-driven science) abban térnek el az eddig tudományos felfogástól, hogy „nyitottabb a hibrid kombinációkra, ahol az abduktív, induktív és deduktív módszerek” keverednek (Kitchin 2015: 9). Ez alatt azt kell érteni, hogy megpróbálják egyesíteni a Big Data és az eddigi megközelítések előnyeit, azért, hogy egy a nagyobb merítésen (bázison) törvényszerűséget fedezzenek fel, még akkor is, ha az nem vezetett váratlan és forradalmi tudományos áttörésekhez. Galántai szerint (Galántai, 2016: 39) élhetünk azzal a feltételezéssel, hogy egyszer talán majd megteremtődik a lehetőség egy új típusú probléma vizsgálatára, vállalva azt, hogy nem feltétlen fogunk is valamit találni. Azt egyelőre nem tudjuk, hogy mindez egyformán hasznos lesz-e a természet- és társadalomtudományok számára. Az viszont előrelépés lehet, hogy a már meglévő (small data) eredmények tesztelése, például az oksági kapcsolatokra vonatkozó megérzéseink ellenőrzésére jól használható. A társadalmunk ugyanis már túl komplex, esetleges és rendezetlen ahhoz, hogy képletek és törvények segítségével leírjuk. Vagyis a Big Data

¹² Ez a típusú tudományfelfogás a 17. századi empiristák, Francis Bacon elképzeléseivel is összeegyeztethető. Bacon szerint ugyanis az előzetes hipotézisek eltorzítják a tudományt, üdvözlendőnek pedig a kísérleteket látta, mely nála a tudományosság alapját jelenti.

alapú társadalomkutatás nem felváltja, hanem kiegészíti az eddigieket, még akkor is, ha eredményei beleütköznek az ok-okozatiság problémájába (Kitchin 2015: 8-9).

A téma három hazai társadalomtudományi terület kutatója – Dessewffy, Láng, Csepeli – publikációiban szintén „nagyadatokban” rejlő lehetőségeket olvashatjuk. Az említett szerzők szélesre tárják a megközelítés lehetőségét, mikor a Big Data-t a „digitális adatok robbanásszerű mennyiségi növekedése miatt előálló minőségileg is új társadalmi gyakorlatok és megismerési módok együttese”-ként definiálják (Dessewffy és Láng 2015:157). Véleményük szerint az új ismeretelméleti paradigma nemcsak a 21. században keletkező megnövekedett adatmennyiség következtében alakult ki, a keletkezésnek meghatározó eleme volt a digitális rögzítések általános elterjedése is. E folyamatok által a megfigyelés eszköze változott meg és eddig a társadalmi valóságból nem ismert mintázatok, rejtett működési elvek megismerését eredményezte. Az ilyen Big Data típusú adatbázisok előnyét, és jelentőségét Csepeli György a következők szerint foglalta össze (Csepeli 2015: 173-174). (1) A megismerni kívánt aktoroktól származó viselkedés teljeskörűen vizsgálhatóvá válik (azaz $n=all$); (2) az adatok keletkezése és elemzése közötti idő lerövidül; (3) a longitudinális megközelítések alkalmazásának lehetősége szélesedik (a társadalmi folyamatok időbeli alakulását is követni lehet) és (4) a kognitív szűrők, hipotézisek, kérdőívek hiánya miatt közvetlenül a szereplők viselkedését tudjuk megismerni (nem véleményeket). Az információ speciális keletkezési módjának köszönhetően az adatokat nem befolyásolja a kutatásra szánt pénzügyi források mérete, a megkérdezés módja, kérdezőbiztos személye és a mintavétel esetleges korlátai.

Ha az új jelenség és a benne rejlő lehetőségek adta módszer kétségeit keressük, akkor azt a társadalomtudomány területén Z. Karvalics László, Németh Renáta és Székely Iván írásaiban megtaláljuk. Z. Karvalics (Z. Karvalics 2015: 200), a téma „*logikai vakfoltjaként*” három olyan pontot fogalmaz meg, melyekre a metaadatokkal dolgozó kutatóknak figyelemmel kell lenni: a hermeneutizálást (mint az átcúszás veszélye a „mi lenne, ha” világába), metonimizálást (egy kiválasztott rész alapján az egészre levont következtetés pontatlansága) és a dekontextualizálás (adat-ökoszisztéma szerinti adaptáció fontossága). A szerző szerint a probléma az, hogy láthatjuk például az egyéni viselkedések különbözőségeit, de az okokra nem kapunk magyarázatot, mert az adatokból csak következmények látszanak. Németh Renáta szerint az adatok csupán digitális lábnyomok, melyeknek „*önmagukban nincsen jelentésük, a jelentést a kutató alkotja*” (Németh 2015: 205). Írásában számos egyéb korlátra (a minta teljes populációra való értelmezésének határait, a korrelációs minták és az oksági viszonyok tisztázása) hívja

fel a figyelmet, melyet folyamatosan szem előtt kell tartani a „nagyadatok” elemzése során. Székely Iván – a tisztázandó kérdésekként – a Big Data gyenge pontjait összegezi (Székely, 2015: 215-220). Ilyen például az adatelemzés kizárólagosságának módszertana, melyben a Z. Karvaliccsal összhangban a miértekre adható válaszok hiánya a hangsúlyos. Az új típusú adatforrás felhasználás határainak kijelölése során az adatvédelem szempontja kiemelt területként jelenik meg Székelynél. A tisztázandó kérdések egyike és a tanulmány második része (adatmentes zónák) szinten teljes terjedelmében ebből a fókuszpontból vizsgálja a témakört. Székely írásával szembe Gayer (Gayer, 2015) pont az egyének vizsgálatában látja a Big Data által kivitelezhető kutatások jelentőségét, mely egy új lehetőség a kategóriák viselkedésének tanulmányozása mellett és nem az alanyok személyes életterébe való kényszerű betekintés fóruma.

Az előző sorokban bemutatott álláspontok alapján látszik, hogy a digitalizáció következtében megjelenő „nagyadat” jelenség megítélése és interpretációja sokoldalú. Kutatásommal azon álláspontokhoz csatlakozom, mely szerint a megismerés egy új és nagyon fontos szintjét jelentik a keletkező adathalmazok, azok vizsgálata a kvantitatív módszertanok körében. Disszertációm eredményeiben a megismerés új elemeire és a kutatás korlátaira is egyértelmű példával szolgál majd a továbbiakban. Ez a típusú kettősség szintén Big Data sajátosság (Mayer-Schönberger – Cukier, 2013), hiszen a nagyadatok a „mi” típusú válaszokra, jelenségek leírására kifejezetten jól használathatók, ám a „miért” jellegű összefüggésekre nem (vagy csak korlátozottan). Azzal azonban nem értek egyet, és az általam bejárt kutatói út sem igazolta, hogy hipotézis, előzetes elgondolás, tapasztalat nélkül, tisztán az adatok irányítanak egy-egy vizsgálatot (erről részletesebben a II.2.3. fejezetben írok, a *data-driven science* bemutatásánál).

II.2.3. A kutatás során felhasznált adatbázis jellemzői

Az előző két fejezetben megfogalmazott tulajdonságok és vélemények alapján, a kutatásom során felhasznált választási adatokat a Big Data, Open Data és Open Government közös halmazába tartozó adminisztratív adatforrásnak definiálom. Ebben a fejezetben azt írtam le, hogy a korábban felsorolt sajátosságok milyen mértékben és hogyan jellemzik a kutatásom során felhasznált adatforrást. Ennek során a fő szempont a Big Data jellemzők vizsgálata lesz, de érintőlegesen a másik két fogalom is megjelenik.

„Adathalmazom” tudatos emberi tevékenység nyomán jött létre, de nem megfigyelésből és nem kutatói szándéktól született. Keletkezésének alapja a demokratikus választások alkalmával, négyévente megrendezett önkormányzati

megmérettetések „végtermékének” rögzítése, vagyis a választási eredmények digitalizált jegyzőkönyvei. A dokumentumokat a Nemzeti Választási Iroda segítőkész adatszolgáltatásának keretében kaptam meg, megvalósítva ezzel az Open Government elvét és az Open Data policyt¹³. A Big Data jelenség további háttére: a megnövekedett adatmennyiség és a digitális rögzítési forma általánossá válása (Dessewffy és Láng 2015: 157). Ez utóbbi, vagyis az önkormányzati választási eredmények nem csupán papír alapú dokumentálása és tárolása vitathatatlanul jellemző a kutatás során használt adatbázisra. A megnövekedett információ a rögzített adatok részelt-gazdagságában ragadható meg. Eredményeket, átlagokat, időbeli változást nem csak a győztesekről, mandátumot nyert képviselőről tudunk leírni, hanem a különböző file tartalmak összekapcsolásával összefüggések, egyedi sajátosságok vizsgálhatók. Dessewffy és Láng (Dessewffy-Láng 2015: 159) Latourra hivatkozva (Latour 2010), a Big Data előnyeként azt írja, hogy az archivált digitális adatbankok alapján aggregát adatok (lásd Durkheim) és az individuális szint (lásd Tarde) egyaránt vizsgálható, mely érdekes és új kutatási eredményeket hozhat. Az általam használt választási adatok ezt szintén modellezzik, bizonyítják majd. A jelöltek és képviselők név szerint szerepelnek a választási jegyzőkönyvekben, ezáltal például 1-1 képviselő mandátumisméltását (*inkumbens* képviselők, lásd Tóth-Ilonszki 2015: 35) is követni tudjuk, mely például a politikai elit nemi homogenitás vizsgálataihoz jól használható. A kutatás során tehát nem csak országosan vagy megyei szinten összesített arányokat tudok megmutatni, hanem 1-1 önkormányzati képviselőkre vonatkozó, egyéni információ is nyomon követhető. A megyei közgyűlések esetében vizsgálható például a női képviselőinek részvételi aránya és ezen belül azon nők százalék, akik legalább két, egymást követő alkalommal mandátumot kaptak. Ezen túlmutatóan az adatbázisban az is látszik, hogy 2002-ben 8 fő, 2006-ban 5 fő olyan képviselő vett részt országosan közgyűlési munkában, aki harmadszor (2002) és negyedszer (2006) is részt vállalt a megye életének irányításában (ez már a személyes szint vizsgálata). Egy interjú kutatás (például női politikai elit vizsgálata) során őket érdekes lehet megkeresni.

A Big Data használatának egyik legvonzóbb jellemzőjeként megjelenő sajátosság: az $n=all$ vagyis a minta méretének egybeesése a populáció nagyságával (lásd Mayer-Schönberger és Cukier 2013). A lényeg ugyanis nem csak az adatok mérete, hanem a teljeskörűsége és a keletkező információ újra-hasznosítása. A „nagyadat” koncepció szerint ugyanis az információ (esetünkben a választási eredmények) értéke jóval

¹³ A Nemzeti Választási Iroda adatszolgáltatásáról részletesen írok az V.2.1 fejezetben, A felhasznált adatbázis bemutatása során.

nagyobb, mint amire elsődlegesen használjuk (a választási eredmények megállapítása). Az adatok opciós értékkel rendelkeznek, mely az új célokra való felhasználás során keletkezik. Estünkben akkor, amikor a helyi politikai elit nemi megoszlását és mandátumszerzési sajátosságait vizsgáljuk a választási eredmények alapján. A lehetőségek kiaknázásához a szükséges adatok megfelelő kiválasztására és kezelésére van szükség. Egyáltalán nem biztos, hogy minden adatsorra szükség van (Élő és Szármes 2015: 163–164).

A teljeskörűség kérdésköre önmagában is összetett, több irányban mutat és a témakör kutatói is eltérő következtetésre jutottak általa. Az első neuralgikus pont, a *tényleg n=all?* kérdése, vagyis valóban a teljes populációt véleménye, sajátossága tükröződik-e vissza általa. Kutatási eredményeim alapján a választási adatbázis esetében igazolódik a tézis. A választási eredmények alapján kiosztott önkormányzati mandátumok a tényleges képviselői populáció egészét mutatják. (Szemben Németh Renáta (2015: 204) által megfogalmazott példával, a Facebook és Twitter bejegyzések elemzése kapcsán, ahol helytálló az észrevétel, hogy a vizsgálatba a populációnak csak azon köre kerül be, aki az adott időintervallumban felhasználói a felületeknek). A „teljeskörűség” kapcsán fogalmazódik meg az is, hogy a „nagyadatok” által valódi struktúrák és ezek egymáshoz való viszonya is vizsgálható. Csoportok megismerésekor (Csepeli 2015: 174), a csoportképzést nem előzetes kutatói megfontolások alakították, hanem az aktorok tényleges magatartása. A szabályszerűségek megismerése után pedig a kivételek és szokatlan együttjárások is vizsgálhatók a nagy adattömegben. A 20. és 21. diagram azt érzékelteti (lásd 97. és 100. oldalon), hogy a megye jogú városokban megfigyelhető átlag női mandátumarányokhoz képest, adott évet tekintve, mekkora eltérés tapasztalható. A hagyományos kérdőívekkel, módszerekkel szemben (Dessewffy-Láng, Csepeli) a Big Data adatbázisok előnyeként fogalmazódik meg a *valódi viselkedési minták* („digitális lábnyomok”) mérésének lehetősége, a *vélemények* megkérdezése helyett. Adatbázisom esetében a választói aktivitás területi szintjeinek különbségei, párt-preferenciák vagy női politikusokkal kapcsolatos attitűdök változása (szavazási hajlandóság) jól vizsgálható. A nők önkormányzati döntéshozatalban, politikai pozíciókba kerülés esélyeit kutatva, kifejezetten előnyösnek gondolom, hogy egy esetleges, női interjúkészítő személyének tulajdonítható megfelelési vágy nem befolyásolta a válaszadókat.

Dessewffy és Láng tanulmányában (Dessewffy és Láng 2005: 161) hivatkozik Anderson 2007-ben megfogalmazott koncepciójára (*Az elmélet vége*), mely szerint „*az elmélet által*

vezérelt kutatásokból az adatok által vezérelt vizsgálatok felé” tart a tudomány. Az adatvezérelt kutatásokra (data-driven science) jellemző, hogy az adatok és az elméletek között egyfajta iteráció zajlik úgy, hogy az elméletek megalapozzák, hogy milyen adatokat keresünk, és az új adatok visszahatnak az elméletekre (Kitchin 2015: 3–6). Tisztán „adatvezérelt” kutatás azonban nehezen értelmezhető, hiszen valamiféle hálóra (azaz megfelelő eszközökre és kiindulási pontul szolgáló koncepciókra) még akkor is szükségünk van, ha nem tudjuk pontosan, mit akarunk megtalálni (Galántai, 2016: 39).

Az általam használt forrás tekintetében valóban tapasztalható, hogy az adatok irányítanak (ennek legeggyértelműbb példája az 1990-es, részletes választási eredmények hiánya), de összességében egyetértek Dessewfy és Láng megállapításával, akik abszurdnak nevezik az „elmélet végét”. Vizsgálatom esetében az egyéni kutatói érdeklődés inspirálta a téma vizsgálatát (az elméleti koncepció megalkotását), majd a feldolgozás reprezentatív igényű kivitelezési hozadéka volt az adatbázis felkutatása és használata. Nem pedig fordítva.

Hasonló következtetésre jutottam James C. Scott (2000) idézett véleményének „szembesítése” során is (Dessewfy és Láng 2015: 161), mely szerint a nemzetállamok bürokratikus kontroll-funkciója és a folyamatok adatosítása (*datafication*) húzódik a standard adatkezelési szokások kialakítása mögött. A választási eredmények, adatok nyilvánossága, folyamatos elérhetősége pont az állampolgári kontrollt és az átláthatóságot biztosítja és nem az orwelli nagy testvér jelenségét erősíti. Az időbeliség (Dessewfy-Láng 2015: 166) vagy azonnaliság (Csepeli 2015: 173) érvényessége esetünkben nagyon speciális. A választási eredmények első és döntő része még aznap megszületik, de a közigazgatás egy olyan szintjén, mely nem kutatható azonnal. A Big Data előnyeként számon tartott longitudinalitás (Csepeli 2015: 174) sem feltétlen jellemzi a felhasznált adatbázist. Az önkormányzati szereplők vizsgálatának megközelítési alapját a betöltött funkciójuk keletkeztetik, vagyis a mandátumot nyert képviselők mint személyek nem képeznek panel-közösséget, közöttük sok a cserélődés. Mint ahogy maguk a választópolgárok csoportjaiban is nagy a fluktuáció.

Végezetül egy izgalmas szempont maradt hátra: láthatjuk-e a jövőt az általunk használt választási adatok elemzésével? Megjósolható-e bármi a következő képviselő-testületek összetételére, meg tudjuk-e mondani, hogy ki nyer a következő választáson? Ami tény: önmagában a nagy minta (elemszám) nem garantálja a közvélemény-kutatások előrejelzései alapján megfogalmazott eredménybecslések pontosságát (Rudas 2006: 2). Márpedig a választók szempontjából sosem lesz $n=all$, így erre a perspektívára a felhasznált adatbázis nem szolgáltat jövőbeli információt. A választói magatartás ugyanis

elvileg nem előre jelezhető. (Gyakorlatban természetesen vannak választási előrejelzések, becslések, de hogy milyen adatokból – közvélemény-kutatás alapján, korábbi eredmények földrajzi eloszlásának vizsgálatából – és milyen módszerrel kerül kiszámításra, már egy más témakörbe tartozó módszertani probléma (lásd Karácsony és Lakatos 2006: 186–190; Helmich és Szántó 2004). A kutatás női arányokat elemző szempontja alapján viszont a trend megállapítható a felhasznált adatbázisból (mely tulajdonképpen nem más, mint az adatelemzések összefoglaló eredménye).

A módszertani fejezet megállapításait összefoglalva, a kutatás során felhasznált digitális választási jegyzőkönyveket, több szempont figyelembevételével, a Big Data - Open Data - Open Government közös halmazába soroltam. Az elemzés módszere pedig a *data-driven science* típusába tartozik. A számok, adatok nem mondanak el mindent, legtöbbször nem is önmagukban informatívak, hanem az elméletek alapozzák meg azt, hogy milyen adatot keresünk. Ez után a talált adatok az elemzések során visszahatnak az elméletekre (Kitchin 2015: 3–6). Ezért kutatói álláspontom szerint tisztán „adatvezérelt” kutatás nehezen értelmezhető, hiszen valamiféle hálóra (azaz megfelelő eszközökre és kiindulási pontul szolgáló koncepciókra) még akkor is szükségünk van, ha nem tudjuk pontosan, mit akarunk megtalálni. A kapott eredmények inkább a viselkedési mintázatok, viselkedések és összefüggések leírására alkalmas és nem az okozatiság felderítésére. A felhasznált adatok a kutatott téma – a települési és területi szintű önkormányzati döntéshozatalban megjelenő szereplők, azok nemi részvételének – vizsgálatához kifejezetten objektív nézőpontot biztosít. A téma érzékenysége szempontjából is szerencsés, hiszen a választók nőkre irányuló szavazási hajlandósága és a pártok jelöltállítási stratégiája nem vélemények, hanem ténylegesen megvalósult magatartásokon keresztül kutatható. Segítségével az önkormányzati mandátumot nyert képviselők teljes populációja kutatható, mely országos hatáskörű és új összefüggések leírásával bíztat.

III. A nemzetközi gender környezet bemutatása

III.1. Gender a nemzetközi normatívákban

Ma az Európai Unió egyik alapvető célja és értéke a nők és a férfiak közötti egyenlőségre való törekvés (mely nem mellékesen a gazdasági fejlődés egyik mozgatórugójaként is interpretálódik). Ugyanakkor a nők politikai szerepvállalása még mindig egy, az Unióban is problémás kérdés. Jogszabályok szintjén létezik az egyenjogúság, melyből nem

következik annak gyakorlati érvényesülése. A nemi szerepekhez társított sztereotípiákat – lassú változás mellett – nehéz eloszlatni (Šilovic, 2012: 81). Pedig a gender szemlélet és annak jelentősége 1966-tól már megjelent és fokozatosan be is épült a nyilatkozatokba, nemzetközi szerződésekbe (ENSZ¹⁴ és EU dokumentumok). Az Európa Tanács 1994-ben emelte be politikájába a *gender mainstreaming* elvét és egy folyamatot irányító bizottságot hozott létre, a nemek egyenjogúsítása érdekében. Az 1997-ben aláírt és 1999-ben ratifikált Amszterdami Szerződés 2. cikke a "férfiak és nők egyenlőségét" a Közösség központi feladataként jelölte meg. A 3. cikk úgy fogalmaz, hogy "a Közösség ...valamennyi tevékenység folytatása során törekszik az egyenlőtlenségek kiküszöbölésére, valamint a férfiak és nők közötti egyenlőség előmozdítására." A nemek egyenlősége itt került először rögzítésre egy olyan jogszabályban, amely a Közösség elsődleges jogán alapul. 2010-ben az EU *A Nők és férfiak közötti Társadalmi Egyenlőségre Vonatkozó Stratégiát* (2010-2015)¹⁵ fogalmazott meg. Ebben pozitívnak értékelték, hogy az oktatás és képzés területén egyre nagyobb számban vannak jelen a nők, ám számos területen további intézkedést tartanak szükségesnek. Az Európai Bizottság (a 2016-2019-os időszakra) *Nemek Közti Egyenlőségre Vonatkozó Stratégiai Kötelezettségvállalást* (Strategic engagement for gender equality) adott ki, melyben a nemek közti egyenlőséget „lezáratlan ügynek” nevezik. A dokumentum úgy fogalmaz: „Távol állunk az egyenlőség megvalósításától, különösen olyan területeken, mint a munkaerő-piaci részvétel, a gazdasági függetlenség, a bérek és a nyugdíjak, a vezető pozíciókban érvényesülő egyenlőség”¹⁶.

Az említett dokumentumokból, irányelvekből látható, hogy a normarendszerek szintjén egyre hangsúlyosabban jelent meg a nemek közti egyenjogúság szempontja¹⁷ és történtek lépések a nők társadalmi helyzetének javítására. Az is látszik, hogy nemzetközi szinten az esélyegyenlőségi folyamat része, egyik dimenziója a politikai pozíciókban megjelenő arányos női képviselet¹⁸. Mint ahogy az is vitathatatlan, hogy a leginkább hangsúlyos az EB 2016-2019-es stratégiájában¹⁹ továbbra is a gazdasági vezető pozíciókon belüli

¹⁴ 1979 CEDAW „A Nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról” (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women), 1995 Pekingi Női Világkonferencia.

¹⁵ COM (2010) 491

¹⁶ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=52696, 5.

¹⁷ Az Amszterdami szerződésben lefektette gender mainstreaming elv megvalósítását minden tagállam vállalta (Ilonszki, 2005, 59-60.).

¹⁸ 1995-ben az ENSZ Pekingi Női Világkonferenciáján megfogalmazott női esélyegyenlőség 12 kritikus területe között is szerepelt már a politikai döntéshozatal területe.

¹⁹ http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=52696, 14.

kiegyensúlyozottabb nemi szerepvállalás – különösen a tőzsdén jegyzett társaságok nem ügyvezető igazgatói körében. Adatgyűjtést és a döntéshozatali pozícióin belüli férfi túlreprezentáltság kezelését célzó intézkedéseket, valamint a politikai döntéshozatalban, közéletben érvényesülő nemi egyensúlyt előmozdító intézkedéseket tartanak szükségesnek. (Konkrét cél például, hogy 2019 végére a felső és a középvezetésben 40%-os női részvétel legyen). A politikai döntéshozatalra vonatkozóan kevésbé egzakt javaslatok olvashatók, ilyen például: a nemi egyensúly javítását célzó intézkedések mérlegelésének tagállami ösztönzése, illetve a politikai és a közéleti döntéshozatali pozíciókon belül a nemek közötti egyensúlyt előmozdító tagállami hatósági tevékenységek támogatása (2018-ig).

Magyarországon hasonló elvek mentén 2010-ben született kormányrendelet (1004/2010, 01.21.) *A Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Segítő Nemzeti Stratégiáról* (2010–2021). Ebbe a harmadik prioritási terület a „férfi-női részvétel aránytalanságai csökkentésének támogatása a politikai és gazdasági döntéshozatalban, valamint a tudomány területén” volt. Ezt követte a 1095/2010. (IV. 21.) kormányhatározat²⁰, a Nők és Férfiak Társadalmi Egyenlőségét Elősegítő Nemzeti Stratégia I. Intézkedési Tervével, melyben a 28. pont a gender mainstreaming mind módszer alkalmazásának lehetőségeit írják elő, de kifejezetten a politikai döntéshozatalra irányuló intézkedés már nem található a tervezett intézkedések között. A megvalósításról, pontosabban annak hazai hiányosságairól egy 2013-as Női Érdek (Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség) jelentés alapján tudunk²¹, melyet az ENSZ CEDAW bizottságához nyújtottak be. Ez a dokumentum már külön pontban részletezi a politikai, közéleti női szerepvállalást és annak fontosságát, de kizárólag az országgyűlési döntéshozatal szintjéig ismerteti azt. A helyi-területi politika és annak aktuális helyzete azonban még ebben sem jelenik meg szempontként.

III.2. Nemzetközi adatok és gender mérőszámok eredményei

III.2.1. Gender indexek és eredmények nemzetközi kitekintésben, különös tekintettel a V4-ek országaira

Annak érdekében, hogy az előzőekben is leírt nemek közötti egyenlőség előmozdítására irányuló folyamatok eredménye (azaz a *gender mainstreaming politika* megvalósulása) mérhető és látható legyen, nemzetközi szinten adatgyűjtést folytatnak, mérőszámokat,

²⁰ <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/33/PDF/2010/5.pdf>, 776-780.

²¹ <https://nokjoga.hu/sites/default/files/filefield/noi-erdek-errc-un-cedaw-alternativ-jelentes-hu.pdf>

standardokat dolgoznak ki (Solt, 2015). Ilyen például az ENSZ által vizsgált GII mutató (Gender Inequality Index), melyben az 5 vizsgált paraméterek egyike a parlamenti részvétel. Egy másik nemzetközi szervezet az IPU is gyűjt adatokat a nők országos politikai részvételéről. Ez alapján a nők parlamenti részaránya ma (2017. június 1-i állapot) Ruandában a legmagasabb, az alsóházban a nők aránya meghaladja a képviselők felét (61%). Az európai országok közül Svédország áll az élen (43%). Magyarország a legutóbbi, 2014-es országgyűlési választások után már csak a 160. helyen volt a női képviselőket szempontjából összeállított IPU világranglistán²². Sajnálatos tény, hogy a rendszerváltás és az európai uniós csatlakozás sem hozott lényeges minőségi változást a női esélyegyenlőség kezelésében hazánkban.

Az IPU adatait (a politikai alindex esetében) felhasználó, de azt ki is egészítő további komplex mérőszám a Világgazdasági Fórum (WEF) által 2006 óta mért *Global Gender Gap Index*²³, melynek segítségével jelenleg 147 ország adatait hasonlíthatjuk össze. Ez a gender mérőszám 4 alindexet és benne 14 változót vizsgál külön-külön és összesítve is. A 14 változó 4 csoportja a nemek szerinti: (1) gazdasági lehetőségeket, (2) oktatásban való részvételt, (3) egészségügyi ellátást és (4) a politikai pozíciók birtoklását vizsgálja. A mutató értéke mindig 0 és 1 közé esik, úgy, hogy 0 a teljes egyenlőtlenséget, még az 1 a teljes egyenlőséget jelzi. Témánk szempontjából leginkább fontos alindex: a politikai döntéshozatal (*political empowerment*) legmagasabb (országos) szintjére jellemző képviselői és kormányzati pozíciók nemek közötti megoszlását (a gender rést) méri. Konkrét értékei: (1) nők és férfiak aránya az országgyűlési képviselők között, (2) a miniszterek esetében és (3) az elmúlt 50 évben kormányfői vagy államfői pozíciót betöltők nemi arányát mutatja meg. Az adatokból évente Jelentést (*WEF Global Gender Gap Report*) adnak ki, mely nyilvános, az interneten mindenki számára elérhető. Tartalom tekintetében a módszertani leírástól az egyes országokra vonatkozó jelentésig sokoldalúan tájékoztató jellegű.

A következő két táblázat egy-egy általam kiragadott részlet a legutolsó, 2016-os (első három és a Visegrádi országokra vonatkozó) adatok alapján. Ebben az látható, hogy a nemek közti esélyegyenlőség komplex mutatója és a politikai pozíciókat tükröző alindex esetében is a dobogó első három helyén európai ország (Izland, Finnország és Norvégia) áll. Kontinensünk határait túllépve az első ország Ruanda, mely összevont

²² IPU www.ipu.org/wmn-f/classif.htm

²³ <http://www.weforum.org/issuess/global-gender-gap>

0,800-as index eredményével az 5. helyen áll a vizsgált 147 ország közül, a nemek közti egyenlőség tekintetében.

TOP 3 és Ruanda Global Gender Gap Indexe 2016

SAMPLE		INDEX		ECONOMY		EDUCATION		HEALTH		POLITICS	
name	No. of of countr countr	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Ízland	147	1	0,874	9	0.806	1	1.000	104	0.970	1	0.719
Finno	147	2	0.845	16	0.794	1	1.000	1	0.980	2	0.607
Norv	147	3	0.842	7	0.818	28	1.000	68	0.974	3	0.576
Ruand	147	5	0.800		0.817		0.958		0.972	8	0.452

V4-ek Global Gender Gap Indexe 2016

SAMPLE		INDEX		ECONOMY		EDUCATION		HEALTH		POLITICS	
name	No. of of countr countr	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Lengy	147	38	0,727	58	0.690	31	1.000	40	0.979	44	0.238
Cseho	147	77	0.690	89	0.647	1	1.000	40	0.979	85	0.134
Szlov	147	94	0.679	86	0.648	1	1.000	70	0.973	110	0.093
Magya	147	101	0.669	67	0.672	67	0.992	40	0.979	138	0.035

1. táblázat, forrás: The Global Gender Gap Report, 2016:10

Ha a közép-európai régiót jelentő visegrádi országok összevont GGGI indexét nézzük meg, elég jelentős különbségeket láthatunk (a vizsgált 147 ország között a 38-101. helyen találhatók a visegrádi államok). A legkisebb gender rés Lengyelországban (38.), a legnagyobb hazánkban található (101.). Ha a kutatás szempontjából legfontosabb részeredményt, a politikai alindexet nézzük, a különbség még nagyobb, Magyarország esetében rendkívül alacsony eredményt láthatunk (0,035). Ha a változás irányát és mértékét nézzük, akkor az mondható el, hogy hazánkban már 2006-ban is lemaradása volt a V4-ek viszonylatában (82. hellyel az utolsók voltunk Közép-Európába), melyet a közben eltelt 10 év tovább mélyített.

V4-ek Gender Gap Index részlet, 2006

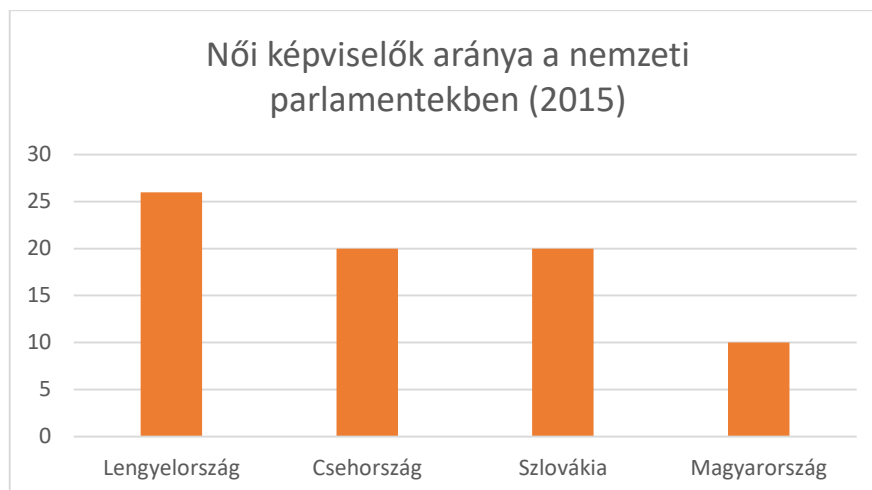
SAMPLE		INDEX		ECONOMY		EDUCATION		HEALTH		POLITICS	
name	No. of of countr	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Lengy		44	0.680							58	0.107
Cseho		53	0.671							70	0.088
Szlov		50	0.676							77	0.077
Magya		55	0.670							82	0.069

2. táblázat, forrás: Global Gender Gap Report 2006:9

A politikai döntéshozatalban megjelenő női részarányokra vonatkozó adatokat nemzetközi szinten 2011 óta az Európai Unió egyik független intézete a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete/European Institute for Gender Equality (EIGE²⁴) is gyűjti. Az EIGE gender-statisztikai adatbázisának létrehozása 2013-ban kezdődött. Tartalmát és struktúráját 2014 és 2015 folyamán dolgozták ki és 2016 elején nyitották meg a nyilvánosság előtt. Jelenleg 2011, 2013 és 2015-re vonatkozóan kereshető benne információ.²⁵ Az EIGE adatai alapján az EU-28-ak nemzeti parlamentekben tapasztalható átlag női részaránya 29%, a helyi politikai döntéshozatal fórumain pedig 35%. Jelenleg a legmagasabb európai részvételi arányt az országos döntéshozatalban Svédország és Írország esetében találjuk 45-46%-kal, még önkormányzati szinten 38%-kal Norvégia áll az élen. A szervezet adatbázisából származó, a Visegrádi országokra vonatkozó (a legutolsó választási eredmények szerinti) adatokat hasonlítottuk össze az országos döntéshozatalra, a következő eredményeket kapjuk (1. diagram). Közép-Európában jelenleg Lengyelország (26%) áll az élen a nők politikai döntéshozatalban betöltött országos szerepvállalását tekintve. Magyarország a 10%-os eredményével a sereghajtó a régióban.

²⁴ EIGE 2010-ben kezdte meg működését, célja a nemek közötti egyenlőség előmozdításának erősítése, beleértve a nemek közötti esélyegyenlőség érvényesítését az összes uniós szakpolitikában és az ebből eredő nemzeti politikákban, valamint a megkülönböztetés elleni küzdelemben. Emellett az uniós polgárok tudatosságát is növelni szeretnék a nemek közötti egyenlőség témájában. Egyik fő feladata egy dokumentációs központ létrehozása volt, a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye a nemek közötti egyenlőség általános érvényesítésével kapcsolatos statisztikákat (<http://eige.europa.eu/about-eige> és http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0214932hun_0.pdf).

²⁵ http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/mh0214932hun_0.pdf

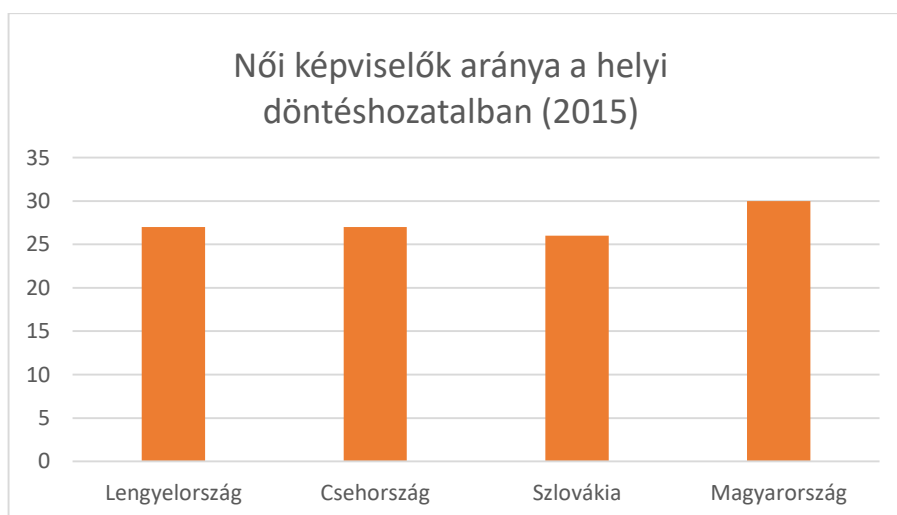
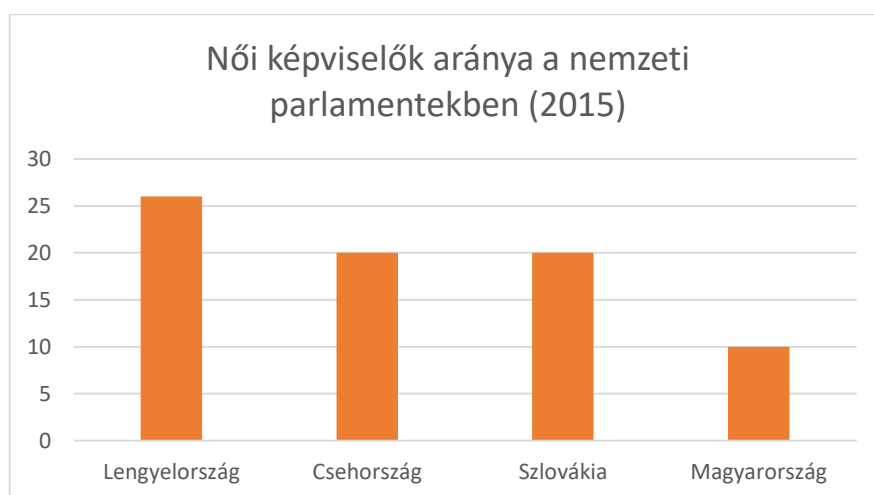

1. diagram, forrás: EIGE

Ez abból a szempontból is érdekes, hogy a különböző szervezetek adatait és index-értékeit összehasonlítva, csak kisebb (főként a sorrendiségben megjelenő) eltéréseket tapasztalunk. A főbb tendenciákban, pozíciókban nagyon hasonló eredmények olvashatók. A különböző adatgyűjtések közül az European Institute for Gender Equality pedig azért fontos, mert a politikai döntéshozatalban megjelenő női részarányok megismerése érdekében nemcsak a nemzeti parlamentekre gyűjt adatokat, hanem az Európai Unió országainak *helyi döntéshozatalára* vonatkozóan is. Ennek hiányát és jelentőségét a WEF éves jelentései is rendszeresen és önkritikusan hangsúlyozzák (a GGGI index report politikai alindex leírásában egyértelmű hátránként (*clear drawback*) fogalmazódik meg²⁶), de egyelőre még nem dolgozták ki a pontos módszertant az adatgyűjtésre és számításra.

Pedig a politikai döntéshozatal nemi arányainak vizsgálatakor a teljes képhez mindkét kormányzati szint hozzátartozik és jelentősége van, mint ahogy ezt a Közép-Európai régió országai is példázzák (2. diagram). Ha az EIGE adatbázisában a Visegrádi országok női politikusainak részarányait hasonlítjuk össze, az országos és helyi döntéshozatal fórumain, akkor láthatóvá válik, hogy jelentős eltérések vannak az országos és önkormányzati szinten. Még Lengyelországban a női képviselők aránya a nemzeti és a helyi politikai szervezetben megegyezik, addig Magyarország esetében 20%-os eltérés tapasztalható a két kormányzati fórum között. Csehországban és Szlovákiában 6-7%-os a különbség a két típusú döntéshozatal női részarányai között.

²⁶ http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf

2. diagram, forrás: EIGE

Az, hogy a Visegrádi országok közül **Lengyelország** eredményei a leginkább kedvezőek a nők politikai döntéshozatali részvételét tekintve, magyarázhatja, hogy 2011-ben bevezették a kvóta-elvet, melynek hatására a szejmben (alsóházban) folyamatosan emelkedik a nők aránya (1989-13%, 2015- 27%), mely az országos politikai döntéshozatal szintjét jelenti. A helyhatóságokban ennél alacsonyabb a politikusnők részaránya, de egyértelműen javul a tendencia, 1998 és 2014 között 7% pontos emelkedés történt (16%-ról 23%-ra). A 107 nagyváros polgármesteri posztjait vizsgálva azonban még csak 10 politikusnőt találunk. Lengyelország adatai azonban jó példával szolgálnak arra, hogy a jelöltkvóták milyen mértékben segítik a nők politikai szerepvállalását, fogalmazta meg 2016-ban Małgorzata Fuszara (Institute of Applied Social Sciences

University of Warsaw²⁷). A kvótaelv bevezetése a lengyel nők aktív helyi kezdeményezésének volt köszönhető. Az első női kongresszust 2009-ben tartották meg, melynek kulcskérdése a kvóta bevezetése volt. Ez a találkozó akademikusokat, üzletasszonyokat, művészeket, aktivistákat, újságírókat és családanyákat tudott aktivizálni. A teljes egyenlőséget jelentő 50-50%-ot nem sikerült elérniük, de a képviselőjelöltek esetében a minimális 35%-ot igen. Készült javaslat a kormány számára a cipzárelv bevezetésére is, de a végrehajtásra irányuló erőfeszítéseik egyelőre sikertelenek maradtak. A pártok ellenállása miatt a lengyel pártlistákon is sok esetben a nők a lista hátsó helyein szerepelnek még. Kutatások alapján az mondható el, hogy Lengyelországban, mint sok más országban, hogy a nők alacsonyabb hatalommal való részvételének fő oka a nők nagyobb otthoni tehervállalása. Ezt a válaszadók a közvélemény-kutatásokban nyíltan elismerték (bár ennek tendenciája már csökkenő: 1997-ben 71%, míg jelenleg 59% vélekedett így). Magyarázatként elsősorban olyan okok jelentek meg, mint a nők állítólagos kisebb érdeklődése a politika iránt vagy az önbizalom alacsonyabb szintje. Másrésztől válaszadók egy része (39%) különösen a nők (47%) más okokat, például a férfiak uralmát jelölték meg a politikai szférában, melynek következtében a nőknek kisebb az esélye a politikai karrierre.

A nők közéleti szerepvállalásának növekedését több európai ország pártokat kötelező kvóták (és/vagy cipzár elv) alkalmazásával tudta biztosítani, mely egyértelműen pozitív hatással jár a politikusnők arányára. Szlovénia EU-s, helyi és az országgyűlési választások során 2004 és 2006 között alkalmazta először a nemekre vonatkozó kvótát (listás női jelöltek esetében 35%) a politikai döntéshozatal különböző szintjein, a kiegyensúlyozott közéleti szerepvállalás elősegítése érdekében. Hatására a női képviselők száma jelentősen emelkedett az országban. A változáshoz széleskörű összefogásra volt szükség (kiemelkedő egyének és parlamenti képviselők részvételével). A pozitív folyamat elindításában fontos szerepe volt továbbá az ország EU-s csatlakozásának, a nemzetközi szervezeteknek és a média hatásának.²⁸

Szlovákia és Csehország a Visegrádi országok középmezőnyét képviseli a nemek egyenjogúsága tekintetében. **Szlovákia** képviselőjében Silvia Porubánová (Institute for

²⁷ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_si/pl_comments_paper_si_2016_en.pdf

²⁸ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/other-institutions/good-practices/review-seminars/seminars_2016/political_decision_making_en.htm

Labour and Family Research)²⁹ interpretációjából ismerjük a gender politika és a szlovák mentalitás kapcsolatát a kérdésben. Eszerint a Szlovák Köztársaság a nemek közti megkülönböztetés tilalmáról jogszabályi szinten (alkotmány, antidiszkriminációs törvény) gondoskodik. Az egyenlőség előmozdítása érdekében stratégiai dokumentumot és cselekvési tervet fogadtak el (2014-2019 között időszakra), a nemzetközi ajánlások alapján, azokat beépítve. Ezekben horizontális elvként jelenik meg a nemek közti egyenlőség fontossága. A formális jogegyenlőség ellenére – Silvia Porubánová szerint – „a nők és a férfiak közötti egyenlőtlenségek a szlovákiai köz- és magánélet szinte minden területén fennmaradnak”. Például két évtizede nincs egyenlő politikai képviselet a nők számára, arányuk 1990-2016 között az országos döntéshozatalban 14 és 19% között ingadozott. 2016-ban a 150 parlamenti képviselő közül 31 nő (20,6%), a 15 kormánytagból miniszter-asszony (13,3%) kapott mandátumot. A szlovákiai nők képviselete egyik politikai szinten (nemzeti, regionális, helyi) sem haladta meg a 25% -ot (ettől való eltérést egyedül az Európai Parlament nemi képviselete mutat). Ennek ellenére a politikai szereplők és a közvélemény a kvóták bevezetését nem támogatja.³⁰ A politikai döntéshozatalban és egyéb területeken megjelenő nemek közötti egyenlőtlenséget számos tényező együttese okozza. A legfontosabbak közé tartozik a nemi szerepek hagyományos megosztása, az egyén jogainak és a nemi alapú egyenlőtlenségek alacsony tudatosítása, valamint a pozitív cselekvés hiánya.

Csehország³¹ Kristina Koldinská (prágai professzor, Faculty of Law, Charles University) esetében a nők helyzete a döntéshozatalban nem jó, a jelöltlistákon nem kapnak biztos bejutást jelentő helyeket és a pártok döntéshozatalában is alacsony a képviseletük. Annak ellenére, hogy Csehországban számos kormányzati testület és tanács, valamint nem kormányzati szervezet foglalkozik a férfiak és a nők egyenlő jogaival, még mindig erősek a nemi sztereotípiák. A Férfiak és Nők Esélyegyenlőségi Kormányzati Tanácsa, amelynek elnöke az Emberi Jogok Minisztériuma, valamint a Munkaügyi és Szociális Minisztériumon belül dolgozó Férfiak és Nők Esélyegyenlőségi Osztálya koordinálja a kormányzati intézkedéseket a térségben a nemek közötti egyenlőségről. Nem kormányzati szervezetek (NGO) közül legfontosabbak közé tartozik a Gender Studies és a Forum 50%. A csehországi politikában horizontális és vertikális nemi szegregáció

²⁹ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_si/sk_comments_paper_si_2016_en.pdf

³⁰ Egy 2011-es felmérés alapján (Eurobarometer, 2011. március) a szlovákok 28 százaléka támogatja az egyenlőségen alapuló képviselet eszméjét a politikai pártok választási listáján.

³¹ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA\(2015\)510009_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA(2015)510009_EN.pdf)

egyaránt tapasztalható, melynek következtében a nők alulreprezentáltak a politikában, a mandátumok mintegy 20%-ával rendelkeznek csupán. Az Európai Parlamentben 23,8%, a cseh kormányzatban 17,65%, a képviselőházban 20%, a szenátorok között 18,5%, a regionális képviselők esetében 19,7%, még a helyi képviselők 27,1%-ában találunk képviselőnőt. Ennek a képviseleti szintnek a növelésére jelenleg nincs jogalkotási javaslat folyamatban. A Forum 50% nevű nem kormányzati szervezet tevékenysége a tudatosságnövelést és a nők politikai képviseletének nyomon követését teszi lehetővé. A pártok közül a cseh szociáldemokrata párt jó példa, mert belső mechanizmusaiba beillesztette a nemekre vonatkozó belső kvótát. Szabályzatuk szerint a párt által megválasztott személyek legalább 25%-a politikusnő kell, hogy legyen. Csehországban a pártok tagságában jelentős részarányt képviselnek a hölgyek, a választásokon, a jelöltek között is minden szinten fokozatosan növekszik a számuk. Ez a tény azonban nem tükröződik teljes mértékben a politikai pozíciókban került nők arányában, képviseletük továbbra is viszonylag alacsony. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a jelöltlistákon hátrébb sorolódnak, mandátumszerzéssel nem járó pozíciókba kerülnek. Ráadásul a női képviselők aránya a 2013-as választásokon 22%-kal csökkent az előző választási időszakhoz képest.³²

III.2.2. Magyarország gender index eredményei

A WEF *Global Gender Gap Index* adataiban látható, hogy Magyarország összesített értéke alacsony (0,669), 2016-ban a vizsgált 147 országot összehasonlítva a 101. helyen áll. A vizsgált 4 mutatót tekintve a legkisebb értéket (2016-ban 0,035) a politikai *gender gap* rész-index eredményezte. A táblázatból a hazai esélyegyenlőség időbeli változása is nyomon követhető és romló tendenciát mutat. Magyarország önmagához képest, illetve összesítésben is hátrébb sodródott a vizsgált országok „ranglistáján” (mely abból is következik, hogy a többi ország mutatója kisebb vagy nagyobb mértékben javult 2006 óta).

³² https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Government_Strategy_for-Gender_Equality_2014_2020.pdf, 4.o.

Magyarország Global Gender Gap Indexe 2006-2016

SAMPLE		INDEX		ECONOMY		EDUCATION		HEALTH		POLITICS	
Year	No. of countr.	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
2016	147	101	0.669	67	0.672	67	0.992	40	0.979	138	0.035
2015	145	99	0.672	62	0.685	76	0.991	42	0.979	139	0.035
2014	142	93	0.676	69	0.668	71	0.992	37	0.979	128	0.064
2013	136	87	0.674	68	0.668	62	0.993	34	0.979	120	0.057
2012	135	81	0.672	68	0.659	68	0.992	34	0.979	117	0.057
2011	135	85	0.664	64	0.654	56	0.993	1	0.980	127	0.031
2010	134	79	0.672	48	0.689	64	0.990	49	0.978	126	0.031
2009	134	65	0.688	55	0.674	64	0.992	41	0.979	81	0.106
2008	130	60	0.687	50	0.669	64	0.993	38	0.979	77	0.106
2007	128	61	0.673	56	0.653	50	0.991	37	0.979	93	0.069
2006	115	55	0.670	48	0.640	49	0.991	36	0.979	82	0.069
2006–2016 CHANGE			-0.001		+0.032		+ 0.001		+ 0.000		- 0.034

3. táblázat, forrás: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=HUN>

A *Global Gender Gap Report* 2015-ös jelentése³³ emelte ki, hogy hazánk a 2014-es évhez képest hat helyet esett vissza összesítésben, kifejezetten a *politikai gender gap alindex* miatt (az alindex alapján 2015-ben a 139. helyen voltunk). Abba az öt országot jelentő csoportban tartozunk, ahol nincs női miniszter. Lemaradásunk mind világ, európai és régiós viszonylatban is egyértelmű. Magyarországon kifejezetten nőkre vonatkozó információ a TÁRKI gondozásában (Nagy Ildikó) jelent meg Női Adattár néven³⁴. Ennek egyik eleme a „gender adatbánya”, ahol a társadalmi nemre érzékeny adatbontásban több információ is olvasható (például közélet-hatalom témakörrel), de a honlap utolsó frissítése sajnos 2009-es. A nők pozícióinak javítását célzó határozatok gyakorlati végrehajtásában mutatkozó hiányosságoknak nincs semmilyen következménye (Koncz, 2011: 24), Országunkban a „nők parlamenti jelenléte sok hasonlóságot mutat a diktatúrák utáni latin-amerikai „visszaférfiasodási” folyamattal” (Koncz, 2011: 32). Pedig a „nemzetközi szakirodalom a nők parlamenti részvételét esélyegyenlőségi mérceként jegyzi a politikai döntéshozatali folyamatokban, ez ugyanis magas korrelációt mutat az egyéb politikai szervezetek vezetésében elért pozíciókkal. Tükrözi a pártok nőpolitikáját, a pártok és a választók esélyegyenlőség iránti elkötelezettségét és a nők politikai aktivitását” (Koncz, 2011: 27). A változáshoz, igazi előrelépéshez a politikáról,

³³ <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/economies/#economy=HUN>: 21.

³⁴ <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/>

politikusokról és szerepükről alkotott társadalmi felfogás változására is szükség volna (Kiss, 2005: 230).

IV. A politikai döntéshozatal szereplői Magyarországon

IV.1. Az országgyűlési döntéshozatal szereplői

IV.1.1. Történeti előzmények (az I. világháborútól a rendszerváltásig)

Női politikusokról, szerepvállalásukról már az első világháború előtti időszakban is tudunk, Budapesten (Bárczy István polgármestersége alatt) és néhány vidéki város közigazgatásában is. Ez a tendencia folytatódott az I. világháború alatt. Az 1918–19-es forradalmak során a nők politikai aktivitása fellendült, mikor az 1918/I. néptörvény választójogot biztosított számukra. A magyar nők először 1919 adhattak le szavazatot, melyet még különböző cenzusok korlátoztak, képviseletük nagyon gyenge maradt az országban. A választási harcokba különböző pártokból kerültek be. A baloldalon az SZDP, a polgári radikálisok vagy a kommunisták színeiben lettek képviselőjelöltek. A jobboldalon, Tormay Cecile köré szerveződött nők aktívan szervezték az ellenállást és alakították meg a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét 1919 januárjában. Ha tágabb kiterjesztésben vizsgáljuk a nők és a politika definícióját, akkor látható, hogy a nők a mindennapi, családi életben betöltött szerepeiket átvitték, manifestálták a közszférában, ahol az már politikai szereplésnek minősül. Erre, a tágabb értelmezésű közszereplésre is volt néhány példa az első világháborútól az 1956-os forradalom utáni időszakig. Ilyenek az első világháború alatti kenyértüntetések, az 1946-os MNDSZ szervezte női tüntetés az infláció ellen és az 1956. decemberi asszonytüntetés.

A nőkre is kiterjedő *általános* választójogot 1945-ben vezették be hazánkban. Demokratikus választásokat 1945-ben és 1947-ben tartottak, arányos-listás elv alapján. Az 1947-es választásra a közelgő kommunista hatalomátvétel árnya már rávetült, mely által a szabad és tisztességes választás elve alaposan sérült. A két említett választás nyomán 16 képviselőnő került be az országgyűlésbe (főként a szociáldemokrata és a kommunista párt padsoraiba), tehát a női képviselők száma ekkor nagyon alacsony volt. A kommunista korszak idején ez az arány a parlamenti mandátumok között 1980-ig folyamatosan nőtt ugyan (4. sz. táblázat), de a szabad választások hiánya miatt sem tudunk igazi képviseletről, főleg nem demokratikus reprezentációról beszélni.

Női képviselők száma és aránya 1949–1985 között

Év	Női képviselők száma	Női képviselők %-a
1949	71	18%
1953	52	17%
1958	62	18%
1963	62	18%
1967	69	20%
1971	84	24%
1975	101	29%
1980	106	30%
1985	80	21%

4. táblázat, forrás: Ilonszki – Várnagy, 2007: 97 adatai alapján

A szocialista állampolitika az *eszme szintjén* elkötelezte magát a nemek közötti egyenlőség mellett (például létrejött hivatalos magyar nőszervezet – látszatszervezetként, fentről irányítva). A közjavak kollektív (eszmei) birtoklása és a tágan értelmezett közéleti aktivitás (például sport-és mozgalmi ünnepségek) nemektől függetlenül mindenkire egyformán vonatkozott. A nők a háztartás szűk keretei közül kiléptek a társadalmi élet fórumára. Munkába állásukkal³⁵ a gyermeknevelés és háztartási teendők azonban ugyanúgy rájuk hárultak, mely kettős teher ellen már 1946. február 13-án egy szociáldemokrata képviselőnő (Hajdú Ernőné) fel is szólalt a Nemzetgyűlésben. Egy-egy elszigetelt esettől eltekintve azonban a kortárs feminista eszmék nem jutottak át a határokon. A tradicionálisan elfogadott férfidominancia nem volt kérdés a szocialista időbeli közgondolkodásban, a női diszkrimináció jelen volt, elsősorban a karrier lehetőségekben és bérezésben. A nők tömeges munkába állása sokáig az olcsó, képzetlen munkaerőt jelentette (az azonban tény, hogy sokak számára a szocialista iparosítás munkaerőigénye így is valódi esélyt biztosított a pályaválasztás, párválasztás és a mobilitás területén). A hatalom emancipációs programja a női egyenjogúság feltételét a kereső-foglalkozásban jelölte ki, a szocialista nőpolitika a gazdasági érdekeknek való alárendeltséget tükrözte (Neményi, 1994: 237-38). A változó szocialista ideológiával nyakon öntött család-és nőpolitika hol a dolgozó nőt, hol a gyermekét otthonnevelő anyát emelte piedesztára, és nemre való tekintet nélkül megkövetelte a teljes foglalkoztatottságot (Neményi, 1994: 242).

³⁵ A nők munkába állása kapcsán megjegyzendő, hogy 1949-53 között a női foglalkoztatottság mindösszesen 5%-kal lett magasabb.

IV.1.2. A rendszerváltás utáni tendenciák az országgyűlésben

Az 1989 nyarán a választási rendszert meghatározó törvény (1989. évi XXXIV tv.) az ellenzék és a kommunista párt reformcsoportjai közötti tárgyalások során kialakított sarkalatos törvények egyike volt. Az említett jogszabály sajátossága, hogy női vagy más kisebbségi képviselőre vonatkozóan semmilyen külön kitélt nem tartalmazott. A tárgyalófelek elsősorban a kommunista-nem kommunista törésvonalra koncentráltak az egyeztetésekkor, mely folyamatból a női szempontok és érdekek kimaradtak. A közélet fontos témája lett a politika, ahol a nők szerepvállalása alacsony szinten stabilizálódott. A vezető politikusnők is „csak” általános állampolgári jogokról beszéltek, nem a saját nemüket képviselték. Úgy tűnik, hogy hajlamosak voltak arra a leegyszerűsítésre, hogy a parlamenti döntésekben nem szükséges külön női szempontokról beszélni, mert a törvények mindenkire egyformán érvényesek (Kiss, 2005: 233-236). Alakultak női tagozatok (pl. Magyar Nők Szövetsége, 1989, az állampárti nőszövetség örököse, Nőforum, az MDF női szervezete, Feminista Hálózat 1990, értelmiségi nők kezdeményezése, főként abortusz témában), de fellépésük halvány, másodlagos maradt a közélet színpadán (Neményi, 1994: 236-237). Ahogy a képviselői székekben csekély arányú a nők képviselte, úgy a pártok, politikai mozgalmak vezetői között is nagyon keveset találunk Magyarországon. Ők is *„inkább a „közkatonák” között lelhetők fel”* (S. Molnár, 1998, 90), tevékenységük kevésbé látványos.

A választási törvény a vegyes választási rendszert honosította meg a rendszerváltás utáni Magyarországon. Ennek ismert jellemzője, hogy mandátumot (2014-ig) három módon lehet szerezni az országgyűlésbe: egyéni körzetből, területi és országos listáról. Ezek nemi megoszlását, 1989 utáni jellemzőit a következő táblázatok foglalják össze. Az 5. táblázat, a női képviselő-jelöltek arányait mutatja be, még a 6. számú táblázat az országgyűlésben mandátumhoz jutott női politikusok számai és arányai olvashatók ki. A két adatsor változásának összehasonlítása rendkívül érdekes, mert két ellentétes tendenciát mutat.

Női képviselő-jelöltek aránya (egyéni és listák együtt)

Év	Női képviselő-jelöltek aránya (%)	Nők arányának változása előző év=100 1990=100	
1990	8,5	100	-
1994	10	117,6	117,6
1998	14,2	142	167,1
2002	17,8	125	209,4
2006	16,7	93,8	196,5
2010	18,3	109,6	230,6
2014	24,9	136,1	292,9

5. táblázat, forrás: Koncz, 2011: 37 alapján

Női képviselők száma és aránya 1990–2014 között
(mandátumszerzés módja szerint és összesen)

Év	Fő	egyéni körzet %	területi lista %	országos lista %	összesen %
1990	28	3,4	6,7	15,6	7,3
1994	43	8,5	12,8	14,1	11,1
1998	32	6,9	10,2	8,5	8,3
2002	35	7,4	11,4	8,6	9,1
2006	41	8,5	13	10,9	10,6
2010	34	5,1	9,6	17,2	9,1
2014	19		---		9,5

6. táblázat, forrás: Ilonszki– Várnagy, 2007: 97-98 és Koncz, 2014: 37 adatainak összesítése alapján

A két táblázat adataiból látható, hogy még Magyarországon a rendszerváltás óta a nők parlamenti mandátumának száma alacsony, 10% körüli szinten hullámzik, addig (2006 kivételével) lineárisan emelkedett a nők aránya az országgyűlési képviselő-jelöltek között. Ezt a két ellentétes tendencia mögött álló folyamatokat érdemes egy kicsit részletesebben is megvizsgálni.

Az országgyűlési képviselő-jelöltek között az elmúlt 25 évben emelkedett a nők aránya, mely folyamat legerőteljesebb 1998-ban és 2014-ben következett be, amikor az előző választáshoz képest majdnem másfélszerese lett a képviseletük. Ennek a magyarázata a jelöltség módozataiban rejlik, melyet a 7. táblázat adataiban követhetünk figyelemmel.

Látható, hogy az *egyéni választókeretekben* 1994-2010 között folyamatosan csökkent a női jelöltek aránya, a pártok itt indították el a legkevesebb politikusnőt. 1994-ben 71 körzetben egyáltalán nem volt női jelölt, 63 körzetben egy, 42 körzetben kettő vagy több induló volt. 2006-ban 87 körzetben nem volt női jelölt, 69 körzetben egy és 20 körzetben két vagy több női jelöltet találunk. A választók fele körzeti szinten egyáltalán nem találkozott női mandátum várományossal.³⁶ 2010-re a nők aránya az egyéni jelöltek között 8,7%-ra zuhant. Trendforduló 2014-ben következett be, mely elsősorban a kispártok által indított magasabb arányú női jelöltségnek volt köszönhető, de a kispártok mellett – a Jobbik kivételével – az országos listát állító „nagy” pártok mindegyikében is emelkedett a női képviselő-jelöltek száma. Így az arány 26,1%-ra emelkedett az utolsó választások alkalmával.

A *listán induló női képviselő-jelöltek* vizsgálat eredményeinél – az új választási törvény miatt³⁷ bekövetkező változások miatt – tekintettel kell arra lenni, hogy az adatok a területi lista kiesése következtében csak korlátozottan hasonlíthatóak össze. Ezt a módosulást figyelembe véve is megállapítható, hogy a területi és országos listákon mindig magasabb számú női jelölt volt található, mint az egyéni körzetekben. A korábban, az egyéni körzetekre megállapított 2014-es trendforduló, a listák esetében is megjelent. A női jelöltek aránya először haladta meg a listás jelöltek arányát.

Női jelöltek aránya a bekerülés módja szerint az országos listát állító pártokban együttesen, 2002–2014 (%)

Bekerülés módja	2002	2006	2010	2014
Egyéni választókerület (az országos listát állító pártokban)	13,6	10,6	8,7	26,1
Területi lista (az országos listát állító pártokban)	17,9	15,5	17,5	----
Országos lista	16,1	15,5	18,0	23,9
Összes jelölt	17,8	16,7	18,3	24,9

7. táblázat, forrás: Koncz (2006) és http://www.valasztas.hu/hu/parval2010/351/351_0_index.html alapján

³⁶ Koncz, 2014: 518.o.

³⁷ Egyik fontos változás, hogy egyetlen választási forduló maradt és a 2 kompenzációs lista közül csak az országos lista maradt meg. Illetve új nemzetiségi lista jelent meg.

A két ellentétes tendencia (női képviselő-jelöltek száma emelkedik, még a mandátumot szerzett női politikusok aránya alacsony szinten stabilizálódott) magyarázata tehát a listás jelöltségnek köszönhető, melyből sajnálatosan a pártokban uralkodó szelekciós mechanizmus nemi szempontja derül ki. A területi és országos listákon a nők mandátumszerzés szempontjából az esélytelen helyeken szerepelnek (Ilonszki– Várnagy, 2007: 102).

Ha demográfiai szempontból közelítjük meg a kérdést, akkor az országos politikában stagnáló női képviselet mellett folyamatosan emelkedő feminitási indexet találunk Magyarországon. Még 1980-ban 1000 férfira 1062 nő jutott, addig 2008-ra ez a szám már 1107-re emelkedett. (Valuch, 2015: 47). A nemi szempontból kiegyensúlyozatlan politikai szerepvállalás – a demográfiai alapú női „többség” mellett – egy képzettségben megmutatkozó női „előny” miatt is az esélyegyenlőség hiányát veti fel.

A népesség iskolai végzettség és nemek szerint,
a megfelelő korúak százalékában, 2011 (%)

	nő	férfi
legalább 8 osztályt végzett (15 év feletti korcsoportban)	93,5	96,9
legalább érettségije van (18 év feletti korcsoportban)	52,1	45,5
legalább egyetem/főiskolai végzettsége van (25 év feletti korcsoportban)	19,7	18,2

8. táblázat, forrás: KSH (2012) alapján saját szerkesztés

A népesség megoszlása a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint,
korcsoportban és nemenként, 2011 (%)

	nő	férfi
18-24 érettségi	57	49
18-24 egyetem/főiskola stb	9	4,3
25-39 érettségi	35,8	31,2
25-39 egyetem/főiskola stb	31,8	20,6

9. táblázat, forrás: KSH (2012) alapján saját szerkesztés

Az előzőkben hivatkozott KSH adatot ismertető 8. és 9. táblázatból is látszik, hogy a nők napjainkban már magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, mint a férfiak³⁸. Vagyis egy számarányos női társadalmi túlsúly és az oktatásba megfigyelhető expanzió sem hozta magával a nemek szempontjából arányos részvételt a döntéshozatal területén (sem a foglalkoztatáshoz köthető vezető pozíciókban). Pedig a végzettség és a döntéshozatalban betöltött pozíciók eredményes gyakorlása között összefüggés van, az iskolázottság döntően befolyásolja a nők pozícióba kerülési esélyét, kiszélesíti a merítési bázist. Az iskolai végzettséggel párhuzamosan a vezető pozíciók betöltésére mégsem emelkedik arányosan az esély (Nagy, 2001: 25), úgy látszik, hogy a politikai vezető szerepekhez a megfelelő képzettség és kompetencián kívül más is szükséges.

IV.2. Az önkormányzati döntéshozatal jellemzői hazánkban

IV.2.1. Az önkormányzati döntéshozatal mandátumszerzési sajátosságai

Mivel a kutatásom alapvetően az önkormányzati mandátumok alapján vizsgálja a helyi képviselőket, nagyon röviden és kizárólag a kutatási fókusz szempontjait szem előtt tartva, itt foglalom össze azt, hogy Magyarországon milyen módon kerülhet be valaki politikai elitbe, hogyan válik a helyi pozicionális elit tagjává és számszerűen mit jelent egy-egy testület összetétele.

A választási struktúrát, mint ahogy az emberi magatartások jogilag szabályozott rendszereit általában, normatív előírások foglalják keretbe. Ennek szellemében választójogi szabályozás határozza meg azt, hogyan jön létre a helyi és országos hatalmi-képviselési rendszer, vagyis hogyan lesz az állampolgári akaratból mandátum (Szigeti, 2014:82). Az általános választójog (mely nem csak jogi fogalom) politikai realitásként Magyarországon csak 1945 után, a nők korlátozástól mentes szavazati lehetőségével lett teljes. Így a döntésre jogosultak száma az elmúlt hat választás alkalmával a közel 10 millió állampolgárból 7,8-8,17 millió főig terjedt ki. Az adott választáson egy-egy településen ténylegesen szavazók aránya azonban ettől lényegesen eltér. Országos átlagban 60-61% körül mozog, úgy, hogy széles skálán találjuk az egyes településekre jellemző részvételi adatok minimum és maximum értékeit (tízezer fő alatt 20-100%, tízezer fő felett 12-79%)³⁹.

³⁸ A felsőoktatásban tapasztalható horizontális szegregáció következtében azonban jelentős eltéréseket tapasztalhatunk szakok és az egyetemi/főiskolai karok szerint.

³⁹ Az eredmények a választási adatokból saját számítás eredménye. Pontos részletek a 2. sz. mellékletben találhatóak.

A választási rendszerek típusa alapján a rendszerváltás óta Magyarországon eljárási szabályok ún. vegyes rendszert eredményeztek. Ez azt jelenti, hogy az önkormányzati megmérettetések alkalmával a képviselőjelöltnak különböző típusú mandátumszerzési lehetőségei vannak, attól függően, hogy milyen lélekszámú településen indulnak el. Kutatásom időhorizontjában, vagyis az 1994-2014-es időszakban két választási törvény és mandátumszerzés szempontjából meghatározó szisztéma volt hatályos. „A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV.” és „A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek megválasztásáról szóló 2010. évi L. törvény”. A 2010-es új szabályozás több lényeges változást eredményezett, mely a kutatásunk szempontjából is érdekes. Az egyik legfontosabb módosítás (a település mérettől és választási logikától független, általános érvényű), hogy a képviselők száma egy-egy önkormányzati testületet tekintve radikálisan lecsökkent. A tízezer fős vagy annál kevesebb lakosú településeken érvényben volt és maradt is az egyéni listás rendszer (korábban ún. kislistás rendszer⁴⁰). Az ilyen méretű településen élő választópolgároknak a képviselők számával megegyező szavazatszáma van (többszavazatos rendszer). Vagyis a választópolgárok egyénekre, képviselőjelöltekre voksolnak és több szavazatot is leadhatnak (maximálisan annyit, ahány képviselő van az adott településen). Hogy ez pontosan, számszerűleg mit jelent az 1994-2014-es időszakban, hány képviselő dolgozik egyidejűleg a tízezer fő alatti települések testületeiben a 10. táblázatba került összefoglalásra.

⁴⁰ A rendszer neve némiképpen megtévesztő lehet éppen ezért, hiszen a szisztéma alapvetően akkor működik csak listaként, ha ciklusidő alatt megürül valamely képviselő helye. Ilyenkor ugyanis nem tartanak időközi választásokat, hanem a választásokon a következő legtöbb szavazatot elért személy kerül be a testületbe.

10 ezer fő vagy annál kevesebb lakossal rendelkező települések mandátumszámának alakulása az önkormányzati képviselő-testületekben			
1990		2010	
lakosságszám (fő)	mandátum (db)	lakosságszám (fő)	mandátum (db)
..... - 100	3 - 100	2
101 - 600	5	101 - 1000	4
601 - 1300	7	1001-5000	6
1301 - 3000	9	5001-10 000	8
3001 - 5000	11		
5001 – 10 000	13		

10. táblázat, 2010. évi L. törvény alapján saját szerkesztés

Ehhez képest más logika érvényesül a tízezer fő feletti településeken, valamint a fővárosi kerületekben (11. táblázat), ahol a választási rendszer vegyes struktúrájú. Itt a választópolgárok szintén egyénekre szavaznak (egyéni választókerületekben az szerzi meg a mandátumot, aki a legtöbb szavazatot kapja, így ez egy relatív többségi rendszer), még a töredékszavazatokból ún. kompenzációs lista⁴¹ képződik. Az egyéni választókerületek pontos számát szintén törvény határozza meg, a lakosságszámtól függően.

A közgyűléseket tekintve (fővárosi és megyei) a 2010-es törvény elvégezte azt az időszerű korrekciót, amely leképezi a rendszerváltás óta bekövetkezett demográfiai változásokat. A fővárosi közgyűlés létszámának számszerű meghatározása helyett (ez korábban fix 66 fő volt) a főváros lakosságszámahoz igazodó, a közgyűlés létszámának meghatározására vonatkozó elvet tartalmazza (50 000 lakos után egy képviselő választható). Korábban az önkormányzati választásról szóló törvény mellékelte rögzítette az egyes megyei közgyűlések taglétszámát, még az új törvény itt is a lakosságszám alapján határozza meg a létszámot. A megyei önkormányzat közgyűlésének tagjait szintén közvetlenül választjuk meg listás módon. A megyei önkormányzat esetében az egész megye egy választókerületet képez, amelybe azonban nem tartozik bele a megyei

⁴¹ A kompenzációs lista az ún. töredékszavazatokból állnak össze, ahol töredékszavazatnak minősül minden olyan, a jelölő szervezet jelöltjére leadott szavazat, amely az egyéni választókerületben nem eredményezett mandátumot. Az azonos szervezetre vonatkozó töredékszavazatokat a település egészére nézve összegzik, majd a mandátumok kiosztása az ún. osztós módszerek egyikével történik.

jogú város, valamint Pest megye esetében a főváros, és ahol kizárólag listákra lehet szavazni. Ennek számszerű részleteit a 11. táblázat mutatja meg.

10 ezer főnél több lakossal rendelkező települések, fővárosi kerületek mandátumszámának alakulása az önkormányzati képviselő-testületekben					
1990			2010		
lakosságszám	egyéni mandátum	kompenzációs mandátum	lakosságszám	egyéni mandátum	kompenzációs mandátum
10000-25000	10	7	10000-25000	8	3
25001-50000	14	9	25001-50000	10	4
50001-60000	15	10	50001-75000	12	5
60001-70000	16	11	75001-100000	14	6
minden további 10 000 lakos után eggyel nő az egyéni választókerületben, és minden további 15 000 lakos után eggyel nő a kompenzációs listán választott képviselők száma.			minden további 10 000 lakos után eggyel nő az egyéni választókerületben, és minden további 25 000 lakos után eggyel nő a kompenzációs listán választott képviselők száma.		

11. táblázat, 2010. évi L. törvény alapján saját szerkesztés

A táblázatokban látható törvényi módosítások abszolút számaiban bekövetkezett csökkenés miatt, az egyes eredmények megállapítása százalékos értékekben történik, így az önkormányzati testületekben választási évtől függetlenül összehasonlíthatók az adatok és felrajzolható egy hosszútávú trend.

Összefoglalóan, a választási rendszer, így a mandátumhoz jutás lehetőségei összetettek és alapvetően a település lakosságszáma által behatároltak Magyarországon. Mindez kutatói szempontból azt eredményezi, hogy még a tízezer főnél kisebb települések esetében például a választói akarat közvetlen érvényesülését lehet vizsgálni, azáltal, hogy közvetlen a jelöltekre lehet szavazni. Addig a tízezer fővel rendelkező vagy azt meghaladó népesség (és a fővárosi kerületek) meglétekor már az ún. vegyes választási szisztémában, szervezetek és személyek között is dönthetnek az arra jogosultak. Még a megyei és fővárosi közgyűlések esetében csak listára, azaz szervezetre lehet voksolni. Ez önmagában már sokoldalú és érdekes kutatói megközelítést, összehasonlító vizsgálatot tesznek lehetővé, hiszen egyazon választáson belül biztosítja annak lehetőségét, hogy választói akaratot és párt-működési mechanizmust vizsgáljunk. Ez a nők politikában megmutatkozó lehetőségei, korlátai szempontjából különösen érdekes eredménnyel kecsegtet.

IV.2.2. A döntéshozatal szereplőinek jellemzői

A korábbi hazai politikai döntéshozatal szereplőit vizsgáló kutatások kisebb része tér ki vagy elemzi külön az önkormányzati testületekben mandátumhoz jutott női képviselő- és polgármestereket (Bandi 2007, Koncz 2006, Bocz és Ságghi 2003). A meglévő tanulmányok eredményeit úgy foglalhatjuk össze, hogy a települési képviselő-testületekben magasabb a nők részvételi aránya, mint az országgyűlési politikában, de a lakosságárányos képviselettel még távol vagyunk. Bandi Zsuzsa 1990-2006 között vizsgálta a regionális és megyei eltéréseket a női polgármesterek nemi megoszlása alapján⁴² és minden magyarországi régióban – eltérő növekedési ütem melletti – emelkedést talált. Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön kisebb mértékben, a nyugati- és déldunántúli részeken gyorsabban emelkedett a polgármesternők száma. Bocz és Ságghi kutatása alapján 2002-ben viszont látszott, hogy a magyarországi régiók és fejlettségi szint alapján nincs számottevő eltérés a régiók között (Bocz és Ságghi 2003: 31). Kutatási eredményként jelenik meg az is, hogy a lakosságszám csökkenésével párhuzamosan emelkedik a polgármesterek között a nők aránya. Bandi Zsuzsa 2007-es tanulmányában egy településszám-arány indexet (mérőszámot) alakít ki, mely azért hasznos, hogy a különböző területi szintek eredményeinek összehasonlításakor a települések számának különbsége ne befolyásolja az eredményeket. Ennek ellenére a tanulmány több részében, például a településtípus és település lélekszám alapján végzett eredményeknél polgármesternő „darabszámot” mutat be. Így ezekből inkább az követhető nyomon, hogy a legtöbb polgármesternőt milyen szinteken választják meg, mely azonban a választási törvény sajátosságaiból és a hazai településszerkezetből is adódik, nem feltétlen a választói magatartásból. A tanulmány egy későbbi részében közöl egy összefoglaló táblázatot (Bandi, 2007:378), melyben ezt a módszertani „probléma” már nem áll fenn. A százalékos eredmények alapján a szerző azt állapítja meg, hogy a település méretének növekedésével csökken a nők aránya a polgármesterek között. Az értékeket áttanulmányozva (10. táblázat) annyival pontosítanám a következtetést, hogy a szerző által kialakított lakosságszám alapú rétegek közti különbségek nem mindig szignifikánsak. Több esetben 1%-on belül vannak, és az 5000-9999 fő közötti kategóriában két választási évre (1990 és 1994) nem is jellemző.

⁴² A felhasznált adatok a választas.hu és a vokscentrum.hu oldalról származtak a tanulmányból (Bandi, 2007: 346).

A megválasztott polgármesternők település-lélekszám szerinti kategóriánként az adott kategória összes településszámának arányában, 1990-2006

településnagyság	Arány				
	1990	1994	1998	2002	2006
100 000 – 1 millió	0,0	14,3	12,5	12,5	12,5
50 000-99 999	0,0	0,0	0,0	8,3	0,0
25 000-49 999	0,0	0,0	0,0	8,3	8,3
10 000-24 999	5,4	6,5	5,2	5,2	6,2
5000-9999	1,5	3,7	7,2	9,4	7,9
2500-4999	8,5	7,0	8,7	9,6	12,3
1000-2499	11,9	11,2	12,1	12,8	14,8
500-999	11,4	11,1	14,2	17,8	18,0
500 fő alatt	10,8	11,9	15,1	17,7	20,0

12. táblázat, forrás: Bandi, 2007:378

A statisztikai adatelemzés alapján kiolvasható női polgármesteri részarányok alakulására Bandi Zsuzsa magyarázataként kiemeli, hogy az egyetlen befolyásoló tényező a település mérete, mely szerint a politikában is igazolja, a több területen is már megfigyelt (munkakörök, civil szféra) „piramisjelenséget”⁴³ és üvegplafont⁴⁴. Véleménye szerint a nőkkel kapcsolatos előítéleteket a kisebb lélekszámú településeken a személyes ismertség és tapasztalatok pozitívan befolyásolják, felszámolják, ezért ott nagyobb eséllyel indulnak mandátumért. A magasabb pozíciót jelentő városi mandátumok kevésbé elérhetők a női polgármesterek számára. A jelöltség vállalásának motivációjára nem a karriervágyat, hanem a közösségért, településért való tenni akarást jelöli meg. A tanulmány kitér a helyi-települési önkormányzati képviselőnőkre is, egy korábbi tanulmányra (Bocz-Sághi, 2003) és saját számításra hivatkozva 1994-2006 közötti női képviselői emelkedő részarányokat mutat be (11. táblázat).

⁴³ A piramiselmélet lényege az, hogy minél magasabb státusú pozíciót tekintünk, annál alacsonyabb női részvételi arányokat tapasztalunk, mind a foglalkoztatást érintő, mind a politikai döntéshozatal tekintetében.

⁴⁴ Az üvegplafon vagyis a nők jelentősebb politikai részvétele és előrelépése előtt álló „felső korlát”.

A nők aránya a képviselők között, 1994-2006

	1994	1998	2002	2006
Nők %	19,9%	22,6%	25,5%	27,3%

13. táblázat, forrás: Bandi, 2003:384

Kifejezetten önkormányzati képviselőről szóló tanulmány olvasható még Koncz Katalin egy nőkről, a nők politikai hatalomban történő megjelenését elemző könyvében (Koncz, én). Önálló fejezetben ír arról, hogy az országos politikához képest a helyi testületek nagyobb lehetőséget, teret biztosítanak a nők számára. Ennek okaként szinte ugyan azt jelöli meg, mint Bandi Zsuzsa, a női foglalkoztatásra is jellemző piramisszerkezet és az előítéleteken túllépni képes személyes kontaktust. Az önkormányzati politikában tapasztalható nagyobb képviseleti részarány azonban a paritásos demokrácia elvétől⁴⁵ még messze elmarad Magyarországon, állapítja meg a szerző (Koncz, én:76). Végezetül egy 2001-es, Magyarországon zajlott kérdőíves kutatás eredményét érdemes megemlíteni (Lehmann-Polonyi, 2001:9-28.), melyben a helyi női politikusi társadalom szereplőiről, a közéletben feladatot vállaló képviselőnők nők céljairól, motivációiról olvashatunk.

IV.2.3. A női képviselők (alul)reprezentáltságának interpretációi

Ebben a fejezetben a női képviselők (alul)reprezentáltságának megközelítési szempontjait gyűjtöttem tematikus egységekbe. Ezzel a szakirodalmi megközelítések, értékelési alternatívák sokoldalúságát, az okok interpretációit és a belőlük levont következtetéseket tudjuk nyomonkövetni.

Szakirodalmi szinten az egyik nagy megközelítési fókusz a *számszerű jelenlét* (mely a deskriptív képviselet) *problematikája*. E megközelítésnek a fő kérdése az, hogy vajon hol húzódik a megfelelő képviseleti szint határa a politikai döntéshozatalban és miért fontos a nők magasabb szintű jelenléte a területen? Általános megállapítás a témában, hogy a számszerű jelenlét szükséges a megfelelő szintű képviselethez, az érdekek tartalmi megjelenéséhez (vagyis a szubsztantív képviselethez). Vagyis a női szempontok, vélemények erőteljesebb megjelenése a számszerű jelenlét feltételeként definiálódik. Az egyik legismertebb ilyen típusú koncepció nemzetközi szinten Dahlerup nevéhez fűződik, a női témák, álláspontok megjelenésének minimális szintjére értelmezett ún. kritikus tömeg elméletével. A Dahlerup 30%-ban (Dahlerup, 1988) jelölte

⁴⁵ A paritásos demokrácia elve szerint az egyes pozíciókban a népességen belüli részaránynak megfelelő jelenlét lenne a mérce (Koncz, én:76).

meg az a képviseleti arányt, mely nem a szükséges, hanem a már elégséges jelenlétet biztosítja egy képviselt kisebbség esetében. Nemzetközi tapasztalatok szerint csak egy a „kritikus szint” (egyharmad körüli érték) felett jön létre az a támogató közeg, amelyben a nők vállalják a női érdekek képviselését, érezhetően alakítják, befolyásolják a törvényhozó szervezet kultúráját, tematikáját, a közvélemény felfogását. Szintén a számarányos jelenlét problematikájához köthető a token-elmélet (Kanter tipológiája 1977), mely szerint a nők problémái nem a női létből, hanem a kisebbségi pozíciójukból származnak. Token-pozíció esetén azt feltételezzük, hogy bizonyos szintig a jelenlét szimbolikus, azáltal, hogy reális hatásuk a szervezeti kultúrára nincsen. Az elmélet szerint 20%-os jelenlétig a nők a szervezeten belül háttérbe szorulnak. Alacsony szintű részvételnél pedig a nők legtöbbször nem saját nemük képviselőjeként vannak jelen a hatalomban. Nemzetközi terepen tapasztalható, hogy a nők erősödő (de összességében alacsony) parlamenti részvétele mellett nem biztosított a női érdekek artikulálása, és csak csekély befolyásról lehet számot adni a világ sok országában a politikai döntéshozatali szférákban.

Mindez igaz hazánkra is. A 20. században több nagy formátumú nőpolitikus is aktív volt Magyarországon, többségük azonban egyáltalán nem foglalkozott nőkérdéssel. A pártérdek a közös női érdeknél hatékonyabb szervezőerőnek bizonyul, a különböző pártok nőképviseelőinek együtt működése minimális. Nem fogalmazódott meg az a közös érdek és cél, amiért együttesen felléptek volna (Koncz, 2011:26). Az alacsony szintű női érdekképviseléssel viszont szegényebb lesz a közélet, hiszen a nők és férfiak értékrendje, felfogása különbözik. A parlamenti képviselők gyakran sajátos nézőpontot képviselnek, mások a prioritásaik és a férfiakétól eltérő perspektívát visznek/vinnének be a politikába. Fontosnak tartják a biztonságot, preferálják a szociális kérdéseket, a gyermekgondozási intézményrendszer- és a gyermekintézmények fejlesztését, érzékenyek az egyenlő bérezés megvalósítására, a nyugdíjasok helyzetére, a népesedési kérdésekre, a szegénység felszámolását szorgalmazzák, fellépnek a nemek elleni erőszak minden formájával szemben. Mindezt azonban nem „jobb emberi minőségük” miatt teszik, e tulajdonságaik a társadalmi szerepeik (gyermek- és családgondozás) erőterében formálódtak (Koncz, 2011:25-27) és érzékenyebbé válnak a szociális kérdésekre.

A második nagy tematikus fókusz a témában a *nők politikai szerepvállalását hátráltató vagy gátló tényezők* leírása, hangsúlyozása. Ekkor a fő kérdés az, hogy mi okozza az alacsonyabb szintű jelenlétet a döntéshozatalnak ezen a szintjén és hogyan működnek ezek a faktorok? Ilyen fókusszal több önálló és kiegészítő magyarázatot

olvashatunk arra, hogy a nők döntéshozatali pozíciókba kerülésének akadályai horizontális és/vagy vertikális szegregációt eredményeznek. Vagyis az alacsony szintű női részvételt összetett problémaként írják le, melyet Koncz Katalin 2014-ben a Statisztikai Szemlében ezt a következők szerint foglalt össze: „A nők részvételét a politikai döntéshozatalban és ennek legfontosabb intézményében, a parlamentben, több tényező határozza meg. Már a jelöltnek választható nők köre is szűkebb a férfiakénál. A pártok, jelöltállítási stratégiájuknak és gyakorlatuknak megfelelően kisebb arányban indítanak nőket. A választók kisebb arányban választanak nőket. A nők kisebb arányban hajlandók képviselői funkciót vállalni, mint a férfiak. A végeredmény hátterében társadalmi és intézményi tényezők, valamint egyéni motívumok munkálnak” (Koncz, 2014: 518). Ha ezeket az „akadályokat” kategorizálni szeretnénk, a következő szempontok bontakoznak ki:

- a.) Az egyik legtöbbet leírt és hangsúlyos gátló tényező a politikai *pártok* és szervezetek *pártszelekción és jelöltállító mechanizmusa*, működési logikája. Rendkívül szemléletes és sokoldalú metaforikus képpel érzékeltetett elmélet sorolható ide: a politikai pártok „kapuőr” szerepe⁴⁶ (Ilonszki, 2014:49), az üvegplafon⁴⁷/üvegfal⁴⁸/üveglift (Várnagy és Ilonszki 2012), és labirintus metafora⁴⁹ (Nagy, 2005:61), a piramiselmélet⁵⁰ (Koncz, 1994), a kvótarendszerek mellőzése és a „méhkirálynő jelensége”⁵¹ a politikai elitben (Czibere, 2011: 337).
- b.) A másik akadályként megfogalmazott sajátosság a társadalmi szerepek által meghatározott *kompetenciák területe*. A kutatók egy része (Nagy 2005, Koncz 2006, Vámosi 2014) úgy gondolja, hogy a nők (általános) hátrányos helyzete

⁴⁶ A politikai szervezetek jelöltállítási szokásaiban és/vagy ideológiai arculatában megnyilvánuló mechanizmusokat nevezik kapuőr szerepnek, melyek a nők pozícióba kerülésének útjában állnak. Ilyen például: a sokrétű képviseletre való törekvés hiánya vagy a képviselőnők pártlistákon való kedvezőtlen pozíciója.

⁴⁷ Az üvegplafon vagyis a nők jelentősebb politikai részvétele és előrelépése előtt álló „felső korlát”.

⁴⁸ Az üvegfal és üveglift a horizontális- és vertikális szegregációt jelképező metaforák egyike, mely a nők karrierépítése, szakmai előrelépése előtt áll. Ezek a típusú hátrányok a munkaerőpiaci elemzések nyomán kerültek átvételre a politikai döntéshozatal területén.

⁴⁹ A labirintus metafora szintén a nőket hátrányosan érintő, foglalkoztatásban megfigyelt hátráltató tényező jelképe. Azt jelölik vele, hogy a női munkaerő karrierépítése, munkaerőpiaci előrelépése kevésbé egyenes irányú és következetes, mint a férfi kollégák esetében.

⁵⁰ A piramiselmélet lényege az, hogy minél magasabb státusú pozíciót tekintünk, annál alacsonyabb női részvételi arányokat tapasztalunk, mind a foglalkoztatást érintő, mind a politikai döntéshozatal tekintetében. A tudományos pályán Schadt Mária (Schadt, 2010) ugyan erre a kutatási eredményre jutott, a jelenség ott is megfigyelhető.

⁵¹ A méhkirálynő jelenségen azt kell érteni, hogy a magas pozíciókba már bekerült képviselőnők nem segítik újabb nők bekerülését a felső vezetésbe, inkább akadályozzák azt. Gyakran a nők nőkkel szembeni előítélete még erősebb is, mint a férfiak esetében.

elsősorban a társadalomban betöltött szerepeik következménye, melyek komoly hatással vannak a kompetenciák területére. Napjainkban a siker, hatalom és döntésképeség (vagyis a versenyre épülő társadalom értékei) elsősorban férfias tulajdonságként interpretálódnak. A nők kompetenciái évszázadokon keresztül a háztartás- és gyermekgondozás körül formálódtak, melyben a nyílt versengés idegen. Ebből következően a nők bizonytalanabbak a köz előtt, nehezen mondanak nemet és jogaikat gyakran maguk is korlátozzák. A háttérben a gyengébb önbizalom, kevésbé határozott énkép és önbecsülés húzódik meg. A társadalmi környezet pedig gondoskodik arról, hogy a „hagyományos női tulajdonságok” újratermelődjenek. Jó példa erre a munkaerőpiacon is jelentkező előmeneteli korlát, bér- és keresetkülönbségek (Vámosi, 2013), melyek visszaigazolják a nők „kisebb értékűségét”. Ezt a nők többsége gyakran el is fogadja, kevésbé nézik el maguknak a tévedéseket, mint ahogy a környezet sem fogadja el tőlük. (Koncz, 2006, 156-162).

- c.) A harmadik meghatározó hátráltató tényező *a közvélemény, a társadalom többsége által képviselt attitűdök*. Magyarországon az emberek – lassú változás mellett – ma is (lásd Nagy, 2005, Spéder 2011, Gregor 2016) a nemek hagyományos szerepmegosztását vallja magáénak, melyben a politikusi poszt nem feltétlen kívánatos női karrierpálya. Mindez azért is probléma, mert a közéletben megjelenő nagyobb arányú női jelenlétet hátráltatja és a politikai elit támogató magatartását pedig nem inspirálja (Koncz, 2006, 293-94).
- d.) Magyarázó faktorként szakirodalom egy része a *választási rendszer* egyes elemeinek a női (és kisebbségi) képviselőkre gyakorolt negatív hatásait is megnevezi. Általánosságban igazolható az a megállapítás, hogy a listás-arányosrendszerek több lehetőséget rejtenek a női képviselő számára. Magyarországon azonban a vegyes választási rendszer csak 1990-ben, az első szabad választások során váltotta be az előzetes várakozásokat. Ekkor szignifikáns korrelációt lehet kimutatni a jelöltek neme és mandátum szerzési helye (egyéni körzet vagy lista) között (Ilonszki– Montgomery, 2002: 18). Azóta ez a korreláció eltűnt és bár kimutathatók az egyes mandátum-típusok női–férfi arányainak jellegzetes trendjei, az alacsony reprezentativitás magyarázata a választási rendszeren túlmutató összefüggésekben keresendő. A korai párt konszolidáció és a képviselői elit bezáródása legalább annyira befolyásolták az alacsony szintű képviselőt, mint a vegyes választási rendszer. Egyúttal a

konszolidáció időbeli korlátozottsága magyarázhatja a magyarországi és a régiókhöz tartozó többi ország nőképviseleti arányai közötti eltérést. A kiválasztás és a deszelekció mechanizmusai, valamint a jelölésszerkezetének súlyos egyenlőtlenségei inkább a pártkapuőrök szerepére hívják fel a figyelmet, melyben a jobb–bal törésvonal nem jelenik meg jelentős választóvonalként (Ilonszki–Várnagy, 2007: 93).

- e.) További problémaként artikulálódik az is, hogy *a nők társadalma* nem homogén, *számtalan dimenzió mentén strukturált*. Így az egyes női rétegek érdekei jelentősen különböznek egymástól. A magas képzettségű nők például inkább vállalnak sorsközösséget a hasonlóan képzett férfiakkal, semmint a perifériára sodródott képzetlen nőkkel. Nem létezik olyan egyszerű és egyedi meghatározottságú politikai szereplő, amely a „nők” kategóriájába sűríthető lenne, s úgyszintén a „nők érdekeit” sem lehet egyértelműen behatárolni. Az eltérő társadalmi réteghez tartozás nagyon megosztja a nőtársadalmat (Koncz, 2011:26).

IV.2.4. És mégis – az emelkedő női mandátumarány okai

Még az előző fejezetben a kiegyensúlyozatlan politikai képviselet okait tekintettem át az korábbi szakirodalmi vélemények alapján, addig ebben a fejezetben a nőket hátráltató tényezők ellenére is világszerte lassan, de biztosan emelkedő, egyre kiegyensúlyozottabbá váló nemi munkamegosztás magyarázatait foglaltam össze, a politikai döntéshozatal színterén. Mivel a politikai elit már hatalmon lévő tagjainak szelekciós mechanizmusa mind az országos, mind a helyi szintű kormányzatban megjelenik, az is érdekes kérdés, hogy ugyanolyan hatás mellett mi az oka a különböző trendeknek (országos stagnálás kontra települési szintű növekedés).

A nemzetközi szakirodalomban a kormányzati szinteken egyre kiegyensúlyozottabbá váló nemi részarányokat a nők erősödő gazdasági szerepvállalásával, a jóléti társadalmi berendezkedés (oktatás, szociálpolitika) kiépülésével és az egyenjogúság melletti kormányzati és politikai elköteleződéssel (kvóták, küszöbök) magyarázzák (Böhm, 2003, 100). A magyarországi eredményeket részben hasonló folyamatok eredményezhetik, a politikai elkötelezettség kivételével. Mivel a legkisebb női képviseleti arányt a kompenzációs és a megyei közgyűlési listák eredményei mutatják, a pártok korábban már említett „kapuőr” szerepe (Várnagy–Ilonszki, 2012) a vidéki politikába is tetten érhető, ezt a szakirodalmi megállapítást

egyértelműen igazolták az országos hatáskörű adatelemzés eredményei. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy „*a pártok szempontjából - a helyi pozíció - a társadalmi beágyazottság növelésének eszköze lehet, így vannak értékes és kevésbé értékes pozíciók, önkormányzatok*” (Tóth 2013: 121). Vagyis a magasabb presztízzsel párosuló országgyűlési és megyei közgyűlési pozíciókban kevesebb eséllyel tudnak a képviselők helyet kapni, mint az egyéb mandátumszerzést biztosító választókerzetekben.

A pozitív elmozdulás mögött (mely főként a kislista, egyéni választókerzetek esetében volt megfigyelhető) azonban számos egyéb, a nők politikai szerepvállalását segítő folyamat is közrejátszik. Az egyik ilyen a szavazók választási hajlandóságának változása, mely a nemzetközi folyamatokkal teljes összhangban van (Tóth-Ilonszki, 2015:30). Az a korábbi tendencia, hogy a választók szívesebben szavaznak férfi képviselőjelöltre, mint nőre, vagyis, hogy nemi alapon hoznak meg egy politikai (szavazati) döntést, már a múlté. Ez a folyamat viszont összefügghet azzal, hogy a családi és nemi szerepek is lassan ártértek a világban és hazánkban is. Általánosan elfogadott lett a nők fizetett munkavállalása, az ezzel összefüggő önálló egzisztencia és jövedelem megteremtése (mely gazdasági önállóságot eredményezett), a szakmai-karrier építési törekvés (Valuch, 2015: 183-184) és a polgári társadalom kialakulása (Böhm, 2003: 100). Horváth Júlia (2008) szerint a nők a 21. században az inter-mentalitás állapotában kerültek. Ez az jelenti, hogy a nők, a karrierjük érdekében fölveszik a hagyományosan férfiasnak tartott tulajdonságokat, technikákat. A komplex társadalmi szerepek pluralizmusa viszont párhuzamosan jelenlévő, többes szerepkört feltételező identitást tesz szükségessé, melyben hangsúlyosabb a nők változása a férfiakénál (Horváth, 2008: 169). A nők többes szerepköre: dolgozó, fogyasztó, partner, háziasszony, anya. A többes megfelelés maga után vonja a női habitus változását is. Ez egy olyan megváltozott viselkedési forma, mely az egyén a hagyományos mentalitásából kimozdulva a másik nem tradicionálisan elfogadott mentalitásának átvétele felé halad. E köztes mentalitás megjelenésével a 21. században a hagyományos férfi és női tulajdonságok nem különülnek el élesen, gyakorlati és elméleti szinten is átfedik egymást.⁵²

⁵² Az inter-mentalitás állapotában élő nők szexusukban egészségesek, deviancia nem jellemző rájuk, mindössze öntudatukra ébredtek és a hagyományos, nemek szerint kiosztott elvárások helyett az általánosan megállapított emberi értékeket követik (Horváth, 2008:171).

A mandátumisméltések vizsgálata azt az eredményt mutatja, hogy a helyi politikai és az országos politikai elitnél egyaránt megtalálható a professzionális politikusok (több cikluson keresztül politikai szerepet vállaló) csoportja. Az újraválasztott önkormányzati képviselők (elsősorban férfiak) magas százalékos arányát a szakirodalom (Bocz-Sághi, 2003: 21) azzal indokolja, hogy a potenciális jelöltek száma alacsony és a jelölő szervezetek szívesen indítanak tapasztalt, már „bevált” képviselőt, így kialakul egy helyi politizáló közösség. A politikai elitben megtalálható nőkre jellemző, férfiakhoz képest alacsonyabb százalékos értékek mögött hasonló okok állnak, mint a munkahelyi vezető pozícióba kerülés előtt, hiszen ezek a „feladat” megtartását is általánosan gátolják (Offermann-Armitage, 1993:141). Ilyen például a kapcsolati tőke – férfiakéhoz viszonyított – alacsonyabb szintje, a formális és informális hálózatokon kívül maradás (időhiány vagy egyéb kapcsolat-szervezési logika miatt). A nők esetében különösen nagy jelentőségű (lenne) a támogató háttérkörnyezet, egy mentor-személy (Women in business 2005) abban a közegben, ahol a pozícióba jutás/maradás legjelentősebb eleme a személyes kapcsolat és nem a rátermettség-tehetség (Koncz, é.n.: 226).

Az önkormányzati politikában emelkedő női képviselőségnek egyik legerősebb magyarázó faktorának azt tartom, hogy napjainkban a nők több, korábban férfiasnak tartott szakmában és pozícióban is megjelennek, teret nyernek. Ha megnézzük a férfiak és nők által betöltött munkaköröket, akkor még mindig vannak „tipikusan” férfias és nőies szakmák, de a nők munkába állásának tendenciája emelkedik és a motivációjuk is megváltozott. Még korábban főként a gazdasági indítékok domináltak, addig napjainkban hangsúlyosabb az önmegvalósítás, a képességek, szaktudás felhasználásának és fejlesztésének igénye lett (Nagy 1993, 1999, 2005). Véleményem szerint ennek a folyamatnak része, a szakmai karrierút egy következő lépcsőfoka a helyi közéleti feladatvállalás, a vidéki önkormányzati politikában dolgozó nők életében. A nők fokozottabb megjelenése a helyi politikai elitben nem a közéleti szerep utáni váagnak vagy a politika iránti elkötelezettségnek köszönhető, hanem a főállásban folytatott szakmai, gyakran vezető beosztású munkahely motiválja. Ez a nézőpont eltér, de nem összeegyeztethetetlen azzal a korábbi gender szakirodalmi megállapítással, hogy az önkormányzati politikusnőket a közösségükért történő tenni akarás motiválja elsősorban a közéletbe. Hiszen a közösség, nem csak a lakóközösséget, hanem a munkahelyi szférát is jelenthet. A kutatási előzményekben már érintőlegesen írtam a politikusnőkkel készített interjúk eredményéről, mely két különböző időpontban és fókusszal készült, de a motiváció minden esetben szerepelt a kérdések között. Mind a siklói életútinterjúk, mind

a baranya-megyei iskolaigazgató-képviselőnőkkel folytatott beszélgetések azt az eredményt hozták, hogy a tanárnők, orvosok (a helyi elit) a főfoglalkozás keretében végzett munka szakmai tapasztalatának kamatoztatása céljából és az oktatás, egészségügy hangsúlyosabb érdekérvényesítésének szándékával vállal politikai szerepet (Mehring-Tóth – Vámosi, 2017). Ez a folyamat eltér az országgyűlési képviselőségtől, mert önkormányzati szinten mindig megmarad a korábban végzett munka, mellé lép be, sokadik szerepként, „teherként”, de még a családdal összeegyeztethető feladatként a politika, mely nem elhanyagolható szempont egy nő, családjának életében. Ezt támasztja alá az is, hogy a gyermekvállalással, nyugdíjba vonulással a közéleti tevékenység is befejeződik, *kompetencia-hiányra hivatkozva*. Ez például egy volt iskola-igazgatónő, három cikluson át önkormányzati képviselő esetében kifejezetten nehezen „igazolható”. Viszont egyértelműen bizonyítja, hogy a helyi képviselőnők a főfoglalkozásukkal kapcsolják össze, annak részének tekintik az önkormányzati politikát, kvázi munkának. A pedagógus-politikus kettős identitású interjúalanyok mindegyike inkább tanárként és nem politikusként gondolkodott saját magáról (még stabil pártpreferencia mellett is).

Ha ezt a gondolatot elfogadjuk, akkor már nem is annyira meglepő, hogy a munkaerőpiaci, szervezeti struktúrában tapasztalt nemi különbségeket, hátrányokat magyarázó elméletek (üvegplafon, token-hatás, piramis elv, üveglift) átkerültek a politikai döntéshozatal részletező szakirodalomba (kiegészülve 1-2 sajátosan politikára jellemző sajátossággal). A munkaerőpiacot vizsgáló kutatásokban már régóta téma, hogy a nők miért nem képesek feljutni a hierarchia csúcsára, miért nem tudják áttörni az üvegplafont (Cooper-Davidson 1992, Woodward 2002). A nők munkahelyi döntéshozatali pozíciókba kerülése előtt szintén több akadályozó tényező jelenik meg, mely horizontális vagy vertikális szegregációt okoz. A hierarchia csúcsa felé közeledve már nem a „papír” (végzettség) számít, a legfelsőbb vezető, hatékony menedzser sztereotip férfi-képe még mindig jellemző, a döntéshozatal és kiválasztás folyamata kevésbé rögzített a felsőbb szinteken, mentorok szerepe jelentős. Úgy látszik, hogy egyenlő iskolázottság esetén is a nők sokkal kisebb eséllyel jutnak be a gazdasági és politikai hatalmi pozíciókba (Nagy, 2001: 12). Nemzetközi példákra hivatkozva Nagy Beáta (2005: 48-50) a munkaerőpiaci folyamatok, változások eredményét úgy foglalta össze, hogy a nők munkahelyi vezető pozíciókba betöltött részarányát tekintetében öröndetes változás, hogy javul a nemi kiegyensúlyozottság, de a vezetői hierarchiában felfelé haladva még mindig alacsonyabb mértékű a nők jelenléte. Mindez az általam vizsgált helyi és területi szintű önkormányzati pozicionális elit nemi megoszlása, pozíciói

és problémái esetében is igazolódott. A női esélyegyenlőség kérdésében a foglalkoztatás és közélet területén rendkívül hasonló és véleményem szerint összefüggő folyamatokat tapasztalhatunk.

Összefoglalóan, a magyar országgyűlésben megfigyelhető nemi arányokat és politikusnőket elemző kutatások alapján azt mondhatjuk, hogy Magyarországon a rendszerváltás óta 10% körül hullámzik és összességében stagnál a női képviseleti arány a parlamentben. Azt is tudjuk, hogy az egyéni választókerzetekben kevés a női országgyűlési képviselő-jelölt, épp úgy, mint a pártlisták biztos mandátumot jelentő helyein. A nőket támogató kvóta bevezetése a csekély női arányok ellenére sincs az aktuálpolitikai kérdések között.⁵³ Önkormányzati szinten ettől eltér a tendencia, a polgármesteri és képviselői székekben választásról választásra növekszik a képviselők aránya. A helyi döntéshozatal nemi megoszlásánál egy lakosságszám-település méretet követő, ellentétes irányú összefüggés került megállapításra, vagyis minél nagyobb a lélekszám, annál kisebb a képviselők aránya. Nemi alapon kiegyensúlyozott döntéshozatali részvétel egyik kormányzati szinten sem jellemző Magyarországon. Ennek okait és következményeit a korábbi szakirodalom számtalan oldalról és fókuszponttal közelíti meg. Az eltérő megközelítésektől független megállapítás azonban, hogy a jelenség nem jó, nemcsak a nők, hanem a politika, társadalom és a gazdaság egésze szempontjából sem.

V. Saját kutatások

V.1. Dolgozat koncepcióját megalapozó kutatási előzmények

A települési és területi önkormányzati döntéshozatal szereplőinek vizsgálatával először 2015 áprilisában kezdtem el foglalkozni, saját szakmai tapasztalataim és a *gender studies* megismerésének hatására. *Első kutatásom* a témában egy település, Siklós városának rendszerváltás utáni önkormányzati képviselő-testületeinek nemi arányait, időbeli alakulását vizsgálta. A kapott eredményeket Schadt Mária egy korábbi, pécsi önkormányzatra és Baranya Megyei Közgyűlésre vonatkozó adataival hasonlítottam össze. Az eredményekből az látszott, hogy Siklós képviselő-testületeiben alacsony és nagyon hullámzó a politikusnők részvételi aránya (0% és 20% között ingadozik), szerepvállalásuk, érdekképviseletük hektikus a helyi pozicionális elitben. A kutatás

⁵³ Annak ellenére sincs, hogy az ENSZ Nőjogi Bizottsága (CEDAW) 2007 és 2012-es ország-jelentésében is elmarasztalta Magyarországot a nők közéleti alulreprezentáltsága miatt és javaslatot tett a női kvóta bevezetésére (Ilonszki, 2014: 44).

időintervalluma: 1990-2014 közötti hét önkormányzati választás volt. Az adatokat a valasztas.hu honlapról töltöttem le, valamint Siklós városának jegyzőjétől kaptam meg. Az első vizsgálat, a konkrét arányszámok megismerése mellett, a következő főbb megállapításokat eredményezte:

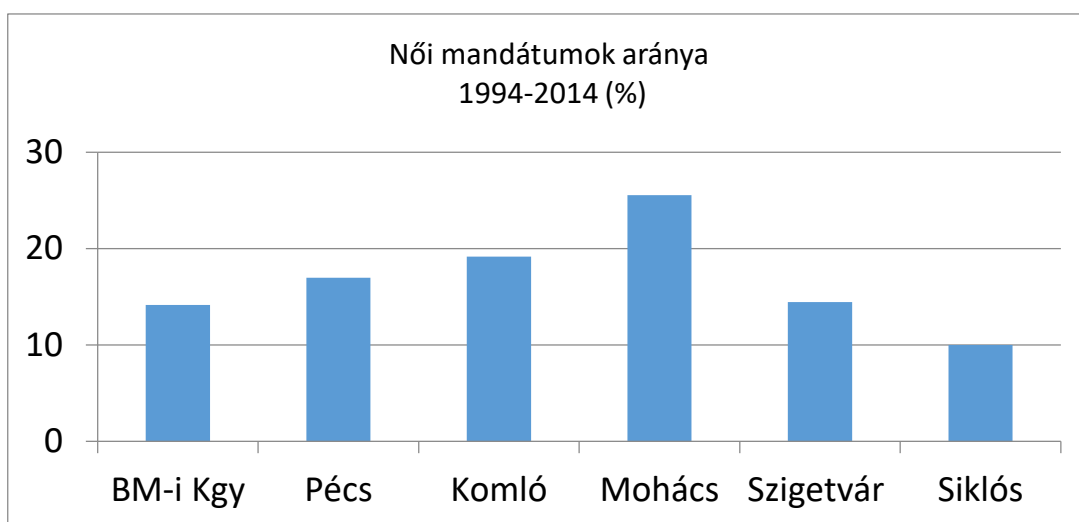
- Szakirodalmi szinten a nők döntéshozatalban megfigyelhető szerepvállalását, részvételi arányait több tudományterület vizsgálja, de ezek fókuszában elsősorban az országgyűlési képviselők/nők állnak. Az önkormányzati struktúra ilyen irányú elemzése egy kevésbé feltárt (1-1 választás vagy részterület került főként elemzésre) és több irányból megközelíthető, új eredményeket rejtő kutatási perspektíva.
- A Siklósra vonatkozó női mandátumszerzés adatok leírása mellett négy helyi önkormányzati képviselőnővel készült életútinterjú (módszer szerint biográfia, Bögre Zsuzsa elmélete alapján). Ezek eredményeiből egyértelműen látszott, hogy nőként nem könnyű a siklói politikában érvényesülni, a feladat összeegyeztetése az egyéb családi, női szerepekkel, problémákkal terhelt. Az önkormányzati munkában való részvétel egyetlen esetben sem főállásként valósult meg. A politikai karrier helyi szinten a munkaerőpiaci főfoglalkozás és családi feladatok mellett, egyfajta „harmadik szerepként” definiálódott és a karrierhez szorosan kapcsolódott az életútinterjúkban. Bizonyítja ezt például, hogy a nyugdíjba vonulással, gyermekszületéssel meg is szűnik a közéleti részvétel (kompetencia hiányra hivatkozással).

Második lépésként az első kutatási eredmények hatására 2016-tól a vizsgálat földrajzi kiterjedését bővítettem tovább, az elemzésbe további településeket vontam be. A kutatás módszertana ezúttal csak adatelemzés lett, az interjúk megközelítés, feltárás nem volt. A kutatási előzmény második körének területi hatóköre: Baranya megye tízezer fő feletti lakosságszámmal rendelkező települései, azaz Siklós, Szigetvár, Mohács, Komló, Pécs, valamint a Baranya Megyei Közgyűlés testületi összetételének vizsgálata. A kutatás időhorizontja ekkor az 1994-2014 közötti időszak lett. Az elemzéshez szükséges adatokat a valasztas.hu adatbázisból töltöttem le. A vizsgálat fókuszában ekkor a hat helyhatósági választás női mandátumarányának statisztikai leírása, a trendek és a települési különbségek megfigyelése lett. A főbb eredmények a következőkben foglalhatók össze:

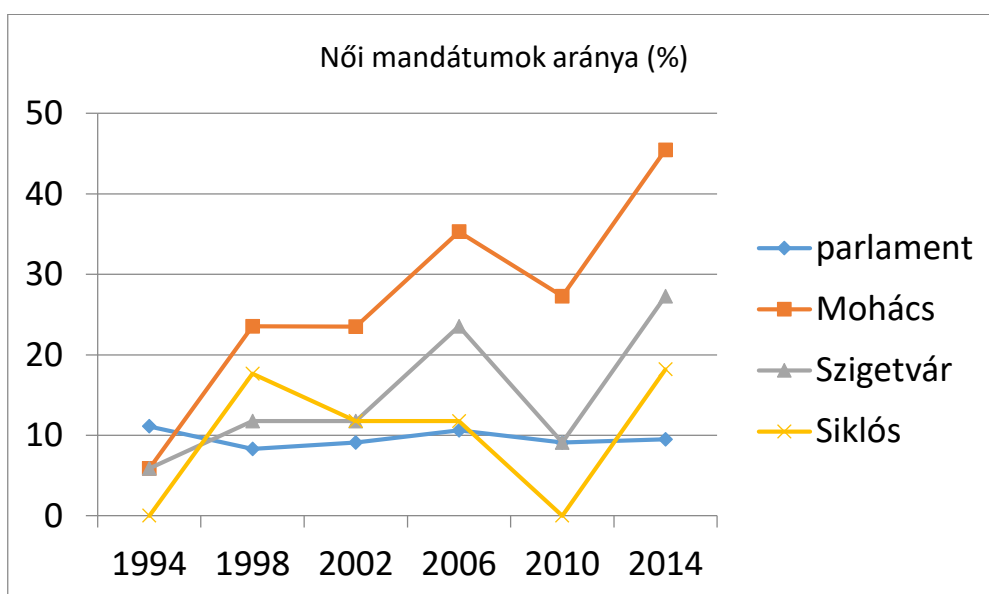
- A vizsgált 5 településre és megyei közgyűlésre vonatkozó összevont statisztikai adatokból kiderült, hogy a vidéki városi döntéshozatalokban vagyis a helyi elitben

összességében emelkedik a nők részvételi aránya, mely az országgyűlésben tapasztalható 10%-os stagnáláshoz képest teljesen elérő tendenciát mutat.

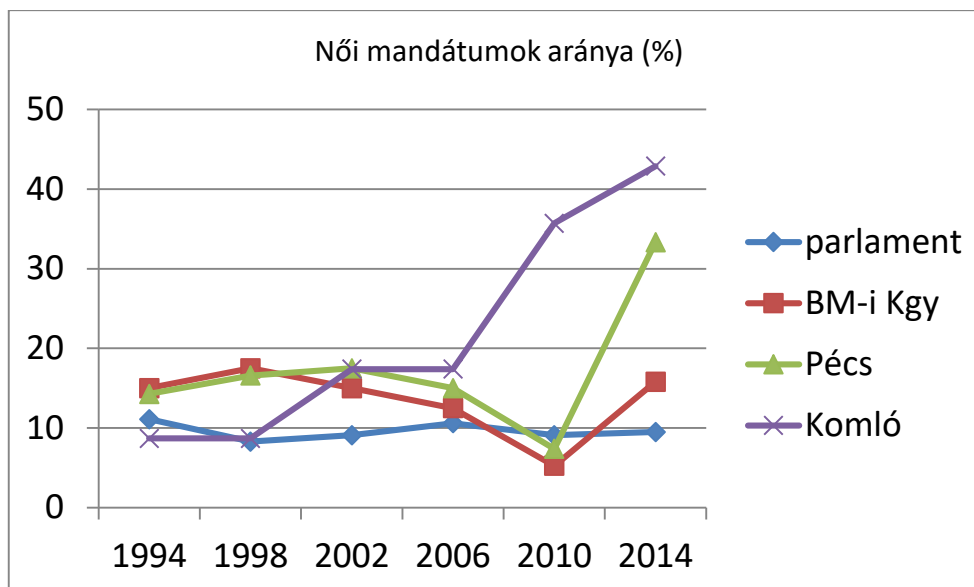
- Az egyes településeket összehasonlítva a képviselő-testületben tapasztalható női szerepvállalás mértékében meglepően nagyok a különbségek, a 20 év átlagait összesítve (lásd 3. diagram) és a településeket választási évenként külön vizsgálva is (lásd 4. és 5. diagram).

3. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

4. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

5. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

- Amennyiben a vizsgált települések lakosságszámát és a női képviselet emelkedő arányait együttesen vizsgáljuk, akkor az eddigi szakirodalmi megállapítással (minél kisebb egy település, annál inkább esélyt kapnak a nők a politikában) ellentétes tendenciát láthatunk. Mohács, Szigetvár és Siklós lélekszáma ebben a sorrendben csökken, meglepő módon a mandátumot nyert képviselők arányának növekedésével párhuzamosan. A két legnagyobb baranya megyei település, Pécs és Komló az előző három kisebb városoktól teljesen eltérő tendenciát mutat. Komló kifejezetten jó, még Pécs egy 2010-ben látható mélyrepülés utáni kiugróan magas értéket vett fel az önkormányzati képviselők mandátumszerzése szempontjából.
- Az is megállapítható, hogy Baranya megye több városa elérte, sőt meghaladta a nemzetközi szakirodalomban – Dahlerup által – megfogalmazott kritikus 30%-os szintet. Ezzel lehetővé és kifejezetten érdekessé vált annak empirikus vizsgálata, hogy vajon tényleg érzékelhető-e a magyar önkormányzati döntéshozatalban érdemi különbség a női érdekek, szempontok megjelenésében, dominánsabban jelennek-e meg női témák stb. egy meghatározott százalékos érték felett?

A téma vizsgálatának *harmadik*, módszertani szempontból tisztán empirikus állomását (mely egyben a PhD dolgozatot megalapozó kutatási előzmények utolsó lépése is) több szempont inspirálta. A két előző vizsgálat során megfigyelt és a saját korábbi tapasztalatom is az volt, hogy az önkormányzati képviselők közül sokan dolgoznak tanári

pályán, gyakran vezető beosztásban a politikai szerepvállalással párhuzamosan.⁵⁴ Emellett Koncz Katalin több tanulmányában olvasható szakirodalmi megállapítás interjúkkal történő vizsgálata is motiválta, mely szerint az alacsony női politikai részvétel egyik oka a „*társadalmi háttértámogató környezet hiánya*”. Ezért, a témakör egyik részelemének mélyebb szintű vizsgálata során, interjúk módszertannal néztem meg: az iskola mint „környezet” szerepét, az ott tanító pedagógusok és az iskolai szocializáció hatását a közéleti szerep-választására, karrierpályára. A kutatás során Dél-Baranyában, 2016. október-novemberben nyolc interjú⁵⁵ készült (félleg strukturált formában). Ebből négy olyan vezető beosztású pedagógussal, akik a tanári, iskolaigazgatói feladataikkal párhuzamosan aktív szereplői a helyi pozicionális elitnek. Az ő véleményüket, közéleti tapasztalataikat, a nők politikai szerepvállalásával kapcsolatos attitűdjeiket hasonlítottam össze négy olyan vezető beosztású tanárral, akiknek nem volt közéleti „múltja” vagy jelenlegi tapasztalata. A vizsgálat területi hatókörét a helyi alapfokú iskolák jelentették. Az interjúk a következő eredménnyel zárultak:

- A kettős szerepű politikus-pedagógusok véleményében következetesen nyomon követhető volt a politika konfliktusos világtól való tudatos távolságtartás. Az oktatási intézmények vezetőinek ilyen típusú és határozott elhatárolódása nagyon érdekes volt⁵⁶, hiszen a politikusi szereppel még azok sem azonosulnak, akik több cikluson keresztül, kifejezetten vezető közéleti szereppel (alpolgármester) és felvállalt pártpreferenciával rendelkeztek. A politikába, helyi közügyekbe történő szerepvállalás inspirációja, a nők esetében a főfoglalkozású munkakör (munkahely) magasabb szintű érdekképviselője, mely így szakmai karrierút egy lépésének, következő állomásának is felfogható.
- A távolságtartás ellenére az iskolai szocializációban az aktív állampolgárrá formálást (de legalább a hazafias nevelést) minden intézményvezető fontosnak tartotta. Kifejezetten jó példákat találtam arra, hogy a tanárok (közéleti szerepvállalástól függetlenül) fontosnak érzik a tanulók véleményformáló

⁵⁴ Ezt a helyi szintű megfigyelés a szakirodalomban is olvasható Sági és Bocz (2003) hasonló megállapítást fogalmazott meg. Adataik alapján a képviselők között a pedagógusok aránya magas, mely 1990 és 2002 között 30%-ról 38,5%-ra emelkedett. Tehát minden harmadik képviselőnek tanár végzettsége van.

⁵⁵ Az interjú alanyainak kiválasztásakor külön figyelmet fordítottam a nemek egyensúlyára, 4 férfivel és 4 nővel beszélgettem. Ezen túlmutatóan a politikai tapasztalat szempontjából is teljesen kiegyensúlyozott volt a megkérdezettek száma és aránya.

⁵⁶ Ez a helyi, interjúk tapasztalat alapján felvázolt megfigyelés összhangban van, azzal a szakirodalmi megállapítással, hogy a politikai elit identitása az elitek között a legproblémásabb. Így a kizárólag szakértői szereppel való azonosulás nem csak az országos, hanem a helyi elitben is tetten érhető.

attitűdjének erősítését (diákönkormányzat működtetése, osztály „szószólók” támogatása).

- A kutatás esélyegyenlőségi (*gender*) fókuszát tekintve kevésbé volt előremutató, hogy a férfi interjúalanyok többsége a hagyományos (konzervatív) társadalmi szerepeket vallja magáénak, melyben a nők politikai szerepvállalása nem kívánatos karrierpályaként jelenik meg. Pozitív folyamat viszont, hogy ugyanebben a kérdésben a női tanárok – közéleti szerepvállalástól függetlenül – jó támogató háttérkönyezetet és mintát közvetítenek tanulóik felé, mely a pozicionális elitben megjelenő női részvétel, esélyegyenlőség előmozdítását tovább építheti.

Az előzőkben leírtakat összefoglalva látható, hogy a kutatást megalapozó három vizsgálat viszonylag széles útkeresést mutat be. Egyrészt módszertani szempontból is több irány került előzetesen feltérképezésre, másrészt a konkrét kutatási kérdéseken belül, tartalmi szempontból is számos olyan részterület került feltárára, mely önmagában is figyelemre, további elemzésre méltó lenne. A legjobb kiindulási pont keresése közben egy kvantitatív módszertan felé mutató, alapvetően statisztikai adatelemzés mutatkozott a leginkább célravezetőnek (melyet a konferencia előadások alkalmával érkezett visszajelzések is megerősítettek). Az is egyértelművé vált, hogy a kutatási terület feltáratlansága miatt a megfogalmazódott kérdésekre minél nagyobb földrajzi kiterjedésben érdemes válaszolni, a statisztikai adatok teljességének bevonásával. A rendelkezésre álló adatok köre és a szakirodalmi előzmény azonban ehhez kevés volt és nem is állt rendelkezésre a megfelelő struktúrában. A valasztas.hu honlap (Open Data típusú adatbázisa) viszonylag jól kereshetően, részlet-gazdagon, választási évek szerint elkülönítve, település és sok esetben választókerületi szintig lebontva, az 1994-2014 közötti időszakra, de egy $n=all$ kutatásra csak korlátozottan használható. A nyilvános adatok alapján például egy képviselőnőkre épülő, rétegzett országos minta összegyűjtése akár kivitelezhető, de egy teljes populációra épülő elemzés már nem. Ennek eredménye nyomán jutottam el a következő fejezetekben ismertetett és a kutatás egészét meghatározó kvantitatív módszertanhoz.

V.2. A kutatás eredményei

V.2.1. Az adathalmaz jellemzői és kutathatóvá tételének lépései

Mint ahogy a megalapozó kutatások eredményeiből egyértelművé vált, a települési és területi önkormányzati döntéshozatal szereplői, különös tekintettel a képviselők részvételének vizsgálatára fontos és még feltáratlan terület. A helyi politikusnők szerepvállalása teljesen eltérő arányú és tendenciájú, ráadásul pozitív előjelű, az országos kormányzati pozicionális elit adataihoz képest. Ez a trend a magyarországi eddig leírt gender viszonyokhoz képest újszerű, a pontos adatok és néhány összefüggés feltárása pedig jó alapot biztosíthat, akár mintát is adhat a további női döntéshozatali arányok kiegyenlítéséhez.

Az eddig ismert és használt (valasztas.hu) adatok alapján azonban a teljes képviselői populáció vizsgálata nem volt kivitelezhető. Az viszont kézenfekvő, hogy az adatgazdánál a választási honlap információi egy egységes adatbázisban megvannak. Így felvettem a kapcsolatot a Nemzeti Választási Irodával. Írásbeli megkeresésem (mely egy kutatási célú adatigénylési kérelmet és az első, témába megjelenő saját publikáció megküldését tartalmazta) és több szóbeli pontosítás, egyeztetés után Választási Információs Szolgálat elküldte a kért információt. Adatigénylésemet és kutatási célomat megvizsgálva a választási adatokat kezelő hatóság két különálló adatszolgáltatás keretében rendelkezésemre bocsátott két adathalmazt. Első körben 2010 és 2014-es évre vonatkozóan Excel formában, mandátumszerzési módokat és közigazgatási szinteket követő csoportosításban (Budapest, megyei jogú városok, 10 ezer fő feletti és 10 ezer fő alatti lakosságszámmal rendelkező települések), de csak *összesített* (összevont) adatokat kaptam. Második alkalommal a Nemzeti Választási Iroda Választási Információs Szolgálata az 1994-2014-es önkormányzati választásokon indult (tehát jelölti szintig részletezve) és mandátumot nyert önkormányzati képviselők teljes állományát (különböző mappákba rendezve: választási év, mandátumszerzés típusa, megye, település, név) elküldte. Az adathalmaz tulajdonképp a demokratikus működés alapján keletkezett vagyis a négyévente megrendezett önkormányzati megmérettetések „végterméke”, vagyis a *választási eredmények digitalizált jegyzőkönyvei*. Ami tulajdonképp a szavazók választási döntéseivel egyezik meg, melyet a választókerületek eredményjegyzőkönyvei alapján digitálisan rögzítettek, a jogorvoslati határidők és megismételt választások végleges eredményei után. A később bekövetkezett személycserék (pártlistákon vagy időközi választások alkalmával) már nem jelennek meg az adatokban (így az eredményekben sem).

Technikailag megközelítve az adatbázis eredeti állapotában 615 MB-nyi információt tartalmaz. Az adatok kiterjesztését txt formátumnak⁵⁷ jelölték meg, részben strukturáltak (17 800 file), szerkezetileg a választási jegyzőkönyvek felépítését követik (fej és tételsor bontásúak). A file-k változó sor és mező hosszúságúak, win 1250 kódkészlettel⁵⁸ készültek. A választási évek mandátumszerzési módok szerint elkülönítve külön-külön file-ban szerepelnek. Egy mappa átlagosan 20 darab CSV dokumentumot tartalmaz. Az adatok között sok olyan elem, információ is szerepel, mely a kutatási fókusz szempontjából irreleváns. Így az adathalmazmal kapcsolatosan az első lépés az volt, hogy a kutatás céljainak, témájának megfelelően kiválasztásra kerüljenek azok a mappák, melyekben releváns információ található. A lényeges adatok kiválasztása után a következő lépés a CSV dokumentum formázása, átalakítása vagyis elemzésre alkalmassá (Excel formátumba) tétele következett. Az eredeti, adatszolgáltatás utáni mappák tartalma a következőképp nézett ki (lásd 1. és 2. kép).

⁵⁷ Egy 2017. október 13-i Big Data kurzus kapcsán (PTE BTK Demográfia és Szociológia Doktori Iskola) lehetőségem nyílt konzultálni Kruzsliz Ferencsel a Nemzeti Választási Irodától kapott file-okról. Ez alapján úgy gondolom, hogy a file-ok CSV kiterjesztésűek, így a továbbiakban ezt a megjelölést használom rájuk.

⁵⁸ A kódok értelmezéséhez szükséges txt file-t is megkaptam, benne az egyes adatokhoz kapcsolódó kód és szöveges leírással.

KISLJEL.CSV dokumentum részlet 1998
(dekódolva: a 10 ezer fő alatti települések képviselőinek adatai, 1998)

Fájl	Szerkesztés	Formátum	Nézet	Súgó
02	BARANYA	001	ABALIGET	1 116 ANCSIN ZOLTÁN 195 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	2 171 BARITZ ISTVÁN 191 5 Polgármester lett 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	3 323 BUCZKU SÁNDORNÉ 42 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	4 127 CSESZNOKNÉ CSÁNYI MÁRIA 133 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	5 184 ID DÉR DEZSŐ 59 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	6 306 KÓSA FERENC 91 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	7 133 MADARÁSZ LÁSZLÓ JÁNOSNÉ 32 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	8 203 MARIÁN GYÖRGYNÉ 50 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	9 339 NAGY KÁROLYNÉ 23 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	10 236 RACK VIKTORNÉ 162 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	11 317 RAPPNÉ GÁL RENÁTA 122 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	12 261 ID. SAJGÓ JÓZSEF 41 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	13 295 IFJ. SCHÖBER FERENC 122 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	14 192 SCHÖBER JÁNOS 175 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	15 155 SCHÖBER JÓZSEFNÉ 68 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	16 168 SCHÖBER KLÁRA 59 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	17 220 SZIJÁRTÓ TIBOR 38 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	18 149 SZÖNYINÉ KOVÁCS ADRIENN MÁRIA 152 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	19 258 DR. TARAI LAJOS 77 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	20 219 TAVI TAMÁS 106 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	21 282 TOMOR LÁSZLÓNÉ 25 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	001	ABALIGET	22 274 ID. VARGA ZSÁGER IMRE 189 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	1 204 BERKI JÓZSEF 26 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	2 172 FÓRIZS JÓZSEF 43 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	3 128 GULYÁS JÓZSEFNÉ 49 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	4 140 HERKE GYÖRGYNÉ 35 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	5 117 IGNÁCZ PIROSKA 39 3 Nem nyert mandátumot 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	6 185 MARGIT LAJOS 106 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	7 169 SZEMESI LÁSZLÓ 53 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	8 156 TÓTH LÁSZLÓ 98 1 Mandátumot nyert 0 Független
02	BARANYA	002	ADORJÁS	9 134 VAJDA SÁNDOR 88 1 Mandátumot nyert 0 Független

1. kép, forrás: Nemzeti Választási Iroda

EJELEREJ.CSV dokumentum részlet 2006
(dekódolva: 10 ezer fő feletti települések egyéni választókerületi képviselőinek adatai,
2006)

Fájl	Szerkesztés	Formátum	Nézet	Súgó
01	001	01	1	Dr. Apagyí Barnabás
01	001	01	2	Kard Aladár
01	001	01	3	Koncz Kálmán
01	001	01	4	Rausch Imre
01	001	01	5	Szalánczy Péter
01	001	02	1	Majoros Sándor
01	001	02	2	Nádas Ágnes
01	001	02	3	Dr. Székely Károly Akos
01	001	02	4	Tompos Gábor
01	001	03	1	Bán János Gáspár
01	001	03	2	Király Kornél
01	001	03	3	Molnár Bence
01	001	03	4	Remenyik Ildikó
01	001	03	5	Vértessy Béla
01	001	04	1	Dióslaki Ferenc
01	001	04	2	Nádasdi Adám
01	001	04	3	Dr. Tamási Róbert
01	001	04	4	Dr. Vaskor László János
01	001	05	1	Dobrányi Tamás
01	001	05	2	Horváth Eszter
01	001	05	3	Lontay-Szabó Gábor
01	001	05	4	Timár Gyula
01	001	05	5	Topánka Győző
01	001	06	1	Dudás András
01	001	06	2	Kostyál Gyula
01	001	06	3	Dr. Pósfai Gábor
01	001	06	4	Süveges András
01	001	06	5	Széchy Attila
01	001	07	1	Bodor Béláné
01	001	07	2	Ersök Iván
01	001	07	3	Dr. Jeney Jánosné
01	001	07	4	Kibédi Tamás
01	001	07	5	Rábai Máttyás
01	001	07	6	Tenki Gábor
01	001	08	1	Dományi Dávid
01	001	08	2	Iványi Tibor
01	001	08	3	Kublik János Péterné
01	001	08	4	Szabó László
01	001	08	5	Székely Béla

2. kép, forrás: Nemzeti Választási Iroda

A bemutatott (1. és 2.) képből (CSV dokumentumokból) látható, hogy azok tartalma, az egyes információk kódolása, felépítése szintén nem egységes. A CSV-k szerkezete alapján az 1994-1998-2002, a 2006-2010 és a 2014-es év mappái alkotnak hasonló csoportot leginkább. Tehát a Választási Irodától nem egy egységes, önkormányzati képviselőket tartalmazó, elemezhető formátumú adatbázis érkezett, hanem egy mappákban ugyan tagolt, de szerkezetében, kódolásában közel sem hasonlóan felépített, digitálisan rögzített adathalmaz⁵⁹.

Az adatformázás, rendezés következő lépése az Excel táblák tovább kódolása, elemzésre alkalmassá tétele volt. Ebben a fázisban (mint ahogy az 1. és 2. képen szintén látható is) az adatsorokban a képviselőjelöltek személynevek alapján szerepelnek. Így a következő feladat a nemek szerinti kódolás volt. Ezt Excelben, több függvény használatával (összefűzésével) sikerült megoldani. Először külön oszlopba tagoltam az előneveket,

⁵⁹ Az adatbázis pontos részleteit, esetszámait és hiányzó adatait részletesen az 1. számú melléklet táblázata tartalmazza.

vezeték- és keresztnéveket. Külön problémát jelentett a férjezett névvel szereplő nők kiszűrése az adathalmazból (melyet az oszlopokban a „né”-ket, SZÖVEG.TALÁL függvénnyel sikerült kezelni). Ezután a női nevek listázásával vizsgáltam meg a neveket (VAGY függvénnyel), majd (HA függvény segítségével) különítettem el a nőket és férfiakat. Amennyiben a VAGY függvény nem talált női nevet, az állítás hamis lett (azaz női név hiányakor, a HA függvény férfit adott ki). Az első tapasztalatok után és a kódolás okozta nehézségek miatt (egy függvényen belül kb 250 műveletet tud végrehajtani Excelben) a későbbi adatszűréseket már Access-ben végeztem el (például a mandátumismétlő képviselők név alapú vizsgálatát). A szűrések, adattisztítás és elemezhető formába rendezés után az Excel formátumú file a következők szerint nézett ki (3. és 4. kép).

10 ezer fő alatti települések képviselőinek adatai, 1998 (részlet)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	2	BARANYA	1	ABALIGET	1	116		ANCSIN ZOLTÁN	195	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
2	2	BARANYA	1	ABALIGET	4	127		CSESZKNÉ CSÁNYI MÁRIA	133	1	Mandátumot	0	Független	Nő
3	2	BARANYA	1	ABALIGET	10	236		RACK VIKTORNÉ	162	1	Mandátumot	0	Független	Nő
4	2	BARANYA	1	ABALIGET	13	295	IFJ.	SCHÖBER FERENC	122	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
5	2	BARANYA	1	ABALIGET	14	192		SCHÖBER JÁNOS	175	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
6	2	BARANYA	1	ABALIGET	18	149		SZÖNYINÉ KOVÁCS ADRIENN MÁRIA	152	1	Mandátumot	0	Független	Nő
7	2	BARANYA	1	ABALIGET	22	274	ID.	VARGA ZSÁGER IMRE	189	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
8	2	BARANYA	2	ADORJÁS	3	128		GULYÁS JÓZSEFNÉ	49	1	Mandátumot	0	Független	Nő
9	2	BARANYA	2	ADORJÁS	6	185		MARGIT LAJOS	106	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
10	2	BARANYA	2	ADORJÁS	7	169		SZEMESI LÁSZLÓ	53	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
11	2	BARANYA	2	ADORJÁS	8	156		TÓTH LÁSZLÓ	98	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
12	2	BARANYA	2	ADORJÁS	9	134		VAJDA SÁNDOR	88	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
13	2	BARANYA	9	ÁG	1	162		ALTFATER IMRÉNÉ	25	1	Mandátumot	0	Független	Nő
14	2	BARANYA	9	ÁG	3	196		BÁNTÓ PÉTER	26	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
15	2	BARANYA	9	ÁG	6	110		NAGY SÁNDOR	31	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
16	2	BARANYA	9	ÁG	9	207		STOLLMAYER DÁNIELNÉ	35	1	Mandátumot	0	Független	Nő
17	2	BARANYA	3	ALMAMEL	6	129		HERNER RUDOLF	113	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
18	2	BARANYA	3	ALMAMEL	8	141		KÁLÓCZI FERENC	113	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
19	2	BARANYA	3	ALMAMEL	11	160	DR.	KNAPP MÁRTA	136	1	Mandátumot	0	Független	Nő
20	2	BARANYA	3	ALMAMEL	12	173		LANG JÓZSEF	108	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
21	2	BARANYA	3	ALMAMEL	17	222		SZUBOTICS MIKLÓS	124	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
22	2	BARANYA	4	ALMÁSKEF	1	120		GALAMBOS JENŐ	44	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
23	2	BARANYA	4	ALMÁSKEF	2	136		HEIL JÓZSEF	55	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
24	2	BARANYA	4	ALMÁSKEF	4	158		LESTYÁN GYÖRGY	49	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
25	2	BARANYA	4	ALMÁSKEF	6	187		NÉMETH GYÖRGY	58	1	Mandátumot	0	Független	Férfi
26	2	BARANYA	4	ALMÁSKEF	7	161		VÁMOSI SÁNDORNÉ	42	1	Mandátumot	0	Független	Nő

3. kép, forrás: Nemzeti Választási Iroda adatai alapján, saját szerkesztés

10 ezer fő feletti települések egyéni választókerületi képviselőinek adatai, 2006 (részlet)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1		1	1	1	Dr.	Apagyi Barnabás	549	1	0			Férfi
2	1	1	2	1		Majoros Sándor	548	1	0			Férfi
3	1	1	3	2		Király Kornél	574	1	0			Nő
4	1	1	4	3	Dr.	Tamási Róbert	591	1	0			Férfi
5	1	1	5	4		Timár Gyula	641	1	0			Férfi
6	1	1	6	3	Dr.	Pósfai Gábor	528	1	0			Férfi
7	1	1	7	3	Dr.	Jeney Jánosné	572	1	0			Nő
8	1	1	8	6		Velich Katalin	555	1	0			Nő
9	1	1	9	2		Kovács György	571	1	0			Férfi
10	1	1	10	4		Patthy Szabolcs	615	1	0			Férfi
11	1	1	11	2		Horváth Orsolya	583	1	0			Nő
12	1	1	12	4		Sediánszky János	445	1	0			Férfi
13	1	1	13	5		Vecsey András	603	1	0			Férfi
14	1	1	14	3		Orczi Antal	505	1	0			Férfi
15	1	2	1	2		Ernyey László	1453	1	0			Férfi
16	1	2	2	4		Kaposi Péter	1317	1	0			Férfi
17	1	2	3	5		Riczó Andrea	1263	1	0			Nő
18	1	2	4	6		Soltész Attila	1336	1	0			Férfi
19	1	2	5	3		Koncz Imre	1622	1	0			Férfi
20	1	2	6	2		Dömök Lászlóné	1298	1	0			Nő
21	1	2	7	6		Varga Tibor	1405	1	0			Férfi
22	1	2	8	1		Dankó Virág	1476	1	0			Nő
23	1	2	9	5		Legény Béla	1648	1	0			Férfi

4. kép, forrás: Nemzeti Választási Iroda adatai alapján, saját szerkesztés

Ezeket a lépéseket, választási évenként és mappánként külön-külön kellett megtenni, így ekkor az adathalmazom már 18 mappából állt (választási évenként 2-3 db mappa, követve a hazai mandátumszerzési sajátosságokat, melynek részleteit a IV.2.1. fejezetben írom le röviden), Excelben és férfi-nő kódolást tartalmazva. Ebben a formában egy alapszintű elemzés, a női képviseleti arány egyszerű százalékos értékeinek kiszámolása már elvégezhető lett. A további számításokhoz azonban (például a területi szintek összehasonlításakor) további műveletek, formázás, más adatbázissal történő összekapcsolás is szükséges volt. Ennek pontos lépéseit és módszertani részleteit mindig a konkrét eredményeket bemutató részek, fejezetek elején írom le.

Az eddigi leírás és bemutatott képek alapján látszik, hogy az adatok gyűjtését és rögzítését nem egy alaposan átgondolt kutatói szándék, koncepció előzte (ami a Big Data sajátosságok egyik fő eleme). Nincs egységes struktúra és számos, a kutatás eredményeit tovább értelmező adat hiányzik belőle. Egy klasszikus survey típusú adatfelvétel során

például biztosan a gyűjtött és elemzett változók között szerepelne a képviselőjelöltek életkora, iskolai végzettsége stb., melyet a digitalizált választási jegyzőkönyvek sajnos nem tartalmaznak (bár a jelöltállításkor a megadott adatok között szerepel a születési dátum). Ez abból a szempontból hátrány, hogy az adatok hatással vannak a kivitelezhető kutatás pontos területeire és tematikájára. Így lesz egy BigData halmaz által (adat)vezérelt (data-driven) a vizsgálat tematikája. A téma nemi fókuszára, érzékenysége szempontjából viszont kifejezett előnyei is vannak a „készen kapott”, más célra gyűjtött, digitalizált adminisztratív adatoknak. Egyrészt, a helyi pozicionális elit nemi összetételének alakulásakor nem vélemény vagy attitűd, hanem tényleges és spontán választói magatartás, szavazói hajlandóság tükröződik. A választóktól érkezett információ (szavazat) elsődleges célja nem ennek mérése, de jól kiolvasható belőle. Másrészt az adatokon keresztül következtethetünk arra is, hogy a pártok mennyire tekintik célnak, meghatározónak a női politikusnők részvételét a hazai közélet helyi színterein. Ebből a szempontból fontos, hogy a válaszokat nem befolyásolta sem aktuálpolitikai esemény, sem a kérdezőbiztos személye vagy neme, illetve a feltett kérdés megfogalmazása sem. Nincs mintavételi korlát, sem pedig előzetes kutatói koncepció. Az adatok és megállapítások mindig az adott szint önkormányzati képviselőinek teljes populációjára vonatkoznak (vagyis $n=all$, ami szintén a Big Data sajátosság), a vizsgálni kívánt jelenséggel kapcsolatos *összes információ* felhasználásával. Ez alapján az eredmények egy statisztikai adatokat ismertető alapkutatásnak tekinthető, mely alkalmas arra, hogy további empirikus vizsgálatokhoz kiinduló arányokat, ismereteket, tájékozási és összehasonlítási pontokat nyújtson.

Az előzőkben felsorolt tulajdonságok alapján a kutatásba bevont adathalmazból elvégezhető elemzések pontos paraméterei a következők lettek: **időhorizont** tekintetében 20 évet, azaz 1994-2014 közötti hat önkormányzati választás adatait használtam fel. A vizsgálat **célcsoportja**: a mandátumot szerzett önkormányzati és megyei közgyűlési képviselők (polgármesterek és kisebbségi képviselők nélkül). Az adattisztítás és a szükséges adatok azonosítása után az esetszám (választási évenként) több mint 25 ezer mandátumot nyert önkormányzati képviselőt jelent. Ezek pontos megoszlása a következőképp alakult⁶⁰: a helyi politikusok legnépesebb tábor a 10 ezer fős vagy annál kisebb településeken található (mely 1994-2006 között, választási évenként, 20 és 21 ezer fő, 2010-től kezdve 14 500 fő körüli esetszámot jelent). Őket követik a 10 ezernél több

⁶⁰ A képviselők/nők pontos számának megoszlását a dolgozat 1. számú mellékletében lehet nyomon követni.

lakossal rendelkező városok (1994-2006 között) egyidejűleg 3400-at meghaladó, majd a választójogi reform után 2200 fő környékére csökkenő képviselői csoport létszáma. A legszűkebb közössége a megyei közgyűlési politikusoknak van, a maguk 901 db (1994-2006), majd 424/418 db (2010/2014) mandátumával. Az eredmények összesítve és a mandátumszerzési mód szerint (10 ezer fő alatti településen, 10 ezer fő feletti városokban, egyéni választókerzeti és kompenzációs listán mandátumhoz jutott és a megyei közgyűlések tagjai) követhetők nyomon. A rendszerváltás után első önkormányzati választásra vonatkozó információ hiányának legfőbb oka az, hogy a felhasznált adatbázis nem tartalmaz erre vonatkozóan részletes adatokat⁶¹. 1990-re vonatkozóan csak polgármesteri mandátumra és részlegesen az indító szervezetekre vonatkozó tartalom van, az önkormányzati képviselők szintjéről nem szolgáltat adatot semmilyen formában és felosztásban (ahogy az NVI fogalmaz „nem áll rendelkezésre teljeskörű információ”).

V.2.2. Az önkormányzati döntéshozatal szereplőinek (helyi pozicionális elit) nemi megoszlása és 20 éves trendjei

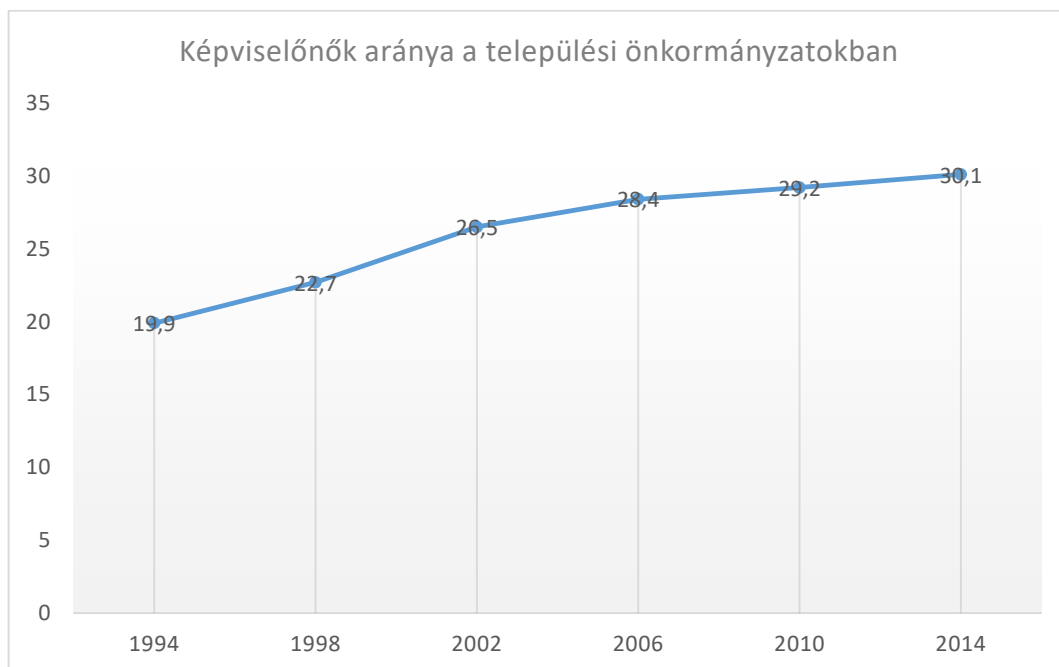
A local government szereplőinek, a pozicionális elit gender fókuszú vizsgálatakor az egyik legalapvetőbb szempont a nemek szerinti részvételi arányok leírása. A férfi-női megoszlás ismerete a helyi elitkutatásban szintén fontos információ, mert a társadalom és a képviseleti elit közötti távolság egyik mutatójaként is értelmezhető (Ilonszki, 2013:121). Az országgyűlési döntéshozatalban tapasztalható férfi dominanciát, a női képviselők 10% körüli értéken ingadozó, de összességében stagnáló arányait már ismerjük (Ilonszki 2011, Várnagy és Ilonszki 2012, Koncz 2006). A települési képviselő-testületeket elemző, főként gender fókuszú korábbi kutatásokból (Bandi 2007, Koncz 2006) előzetesen annyit tudtuk, hogy az országoshoz képest a helyi politikai elitben magasabb női részvételi arányokat fogunk találni. A főként polgármesterekre kiterjedő vizsgálatok azt állapították meg, hogy a lakosságszám csökkenésével párhuzamosan emelkedik a nők aránya, melyből azt a következtetést vonták le, hogy a képviselők szerepvállalási arányát a település mérete befolyásolja leginkább.

A kutatási célok vizsgálatához megfogalmazott kérdés alapján először azt néztem meg, hogy az 1994-2014-es időszakban hogyan alakult pontosan a helyi pozicionális elitben a képviselők aránya, országos összesítésben és a különböző területi szintű

⁶¹ Az 1990-es önkormányzati adatok a vizsgált téma szempontjából (bár vitathatatlanul jó lenne) nem feltétlen hiányzó, hiszen az első önkormányzati választásra a pártok szervezetei még nem épültek ki, a rendszerváltás utáni rövid időben az alsóbb, helyi szinteken még nem tudtak egységesen beágyazódni, kiépülni, jelölteket állítani (Tóth, 2013:118).

önkormányzatokban? Valamint azt, hogy kimutatható-e kapcsolat a mandátumszerzés módja, a település mérete és a nemi arányok alakulása között? A dolgozat szöveges részében diagramok segítségével mutatom be a százalékos értékeket, képileg is megjelenítve az eredményeket. Elsőként a helyi, pozicionális politikai elitben tapasztalt női szerepvállalás százalékos értékeit, azok időbeli alakulását országos összesítésben (3. diagram), majd a település- és mandátumszerzés típus szerinti bontásban (4. és 5. diagram.), végül a megyei közgyűlések (6. diagram) esetében.

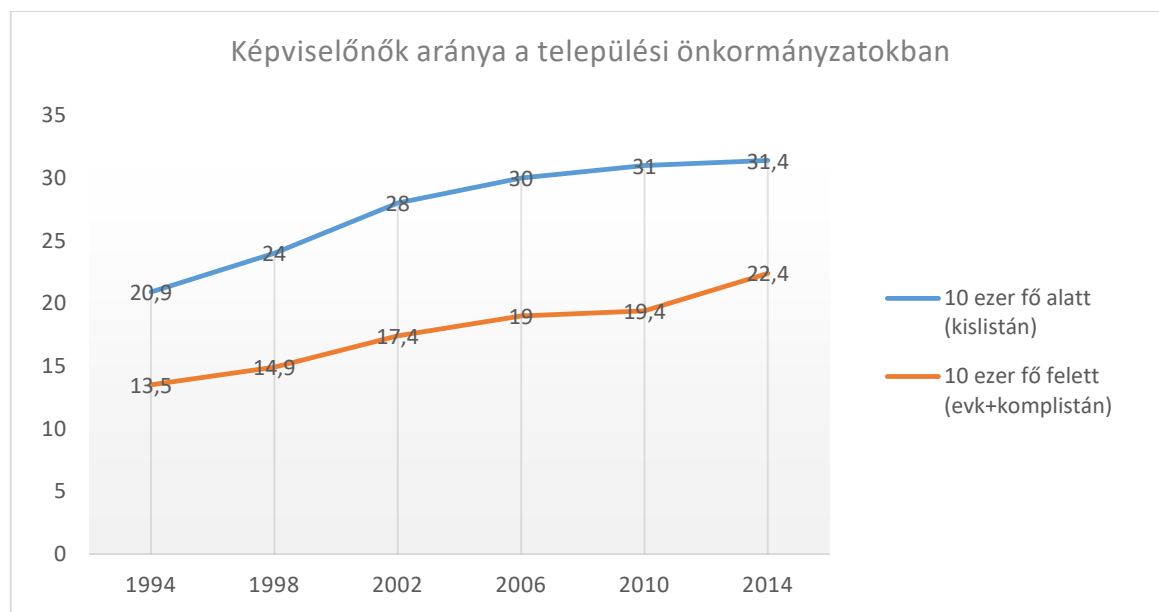
A 3. diagramon jól látszik, hogy országos összesítésben az 1994-2014-es időszak hat választása során folyamatosan emelkedett a női képviseleti arány a helyi döntéshozatal testületeiben. A vizsgált 20 évet tekintve politikusnők részvétele 20%-ról 30 %-ra nőtt. Az emelkedés üteme az utolsó két választás során azonban lelassult. A legutolsó, 2014-es választások alkalmával éppen elérte azt a 30%-os arányt, mely Dahlerup elmélete alapján (kritikus tömeg, 1988) szimbolikus jelentőséggel is bír. Vagyis a 10% körül stagnáló országgyűlési képviselettel szemben, valamint a nemzetközi tendenciákban megfelelően a magyarországi helyi politikai elitben választásról-választásra több nő került döntéshozatali pozícióba. Ez a hazai helyi politikai (pozicionális) elit nemi alapú zártságának lassú oldódását mutatja.

6. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Amennyiben a mandátumszerzés eredményeit a magyar választási rendszer nagy választóvonalát jelentő 10 ezer fős lakosságszám mentén elválasztva, külön-külön

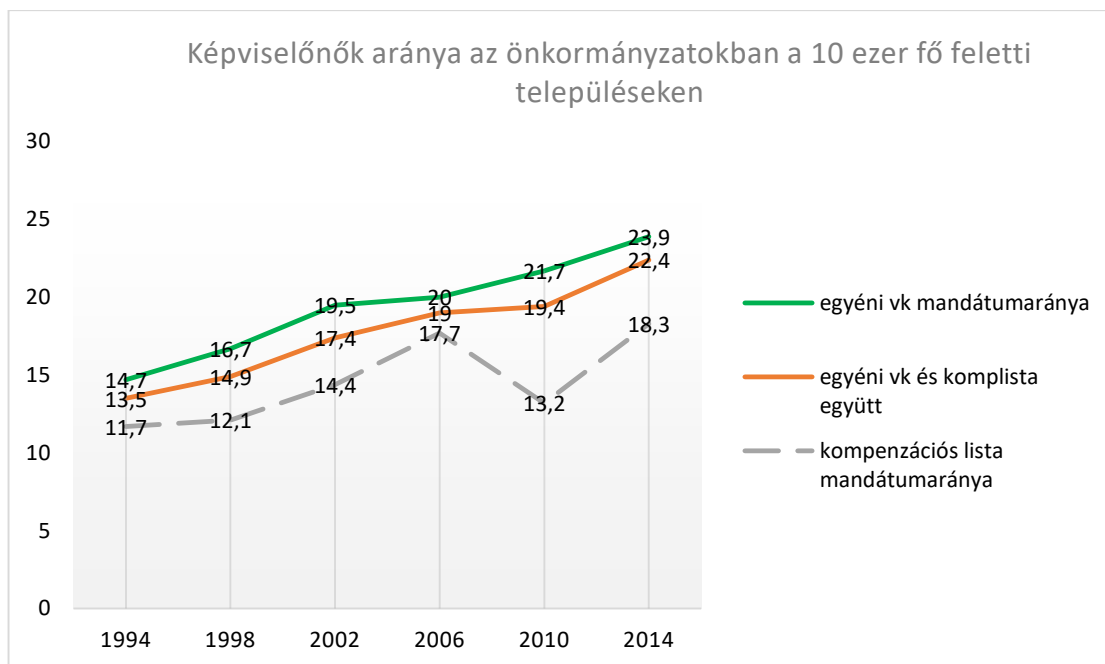
vizsgáljuk (4. diagram), a korábbi, szakirodalomban már leírt kutatásokat igazoló eredményeket kapjunk. A százalékos értékeket két csoportba bontva valóban a kisebb lélekszámú településen magasabb a női politikusok aránya, mint a nagyobb városokban.

7. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Az eredményekből látszik, hogy mind a 10 ezer lakos feletti, mind az ennél kisebb népességgel rendelkező települések képviselői között folyamatosan emelkedik a politikusnők részaránya, de mindez eltérő százalékos értékeken (20,9 %-ról 31,4%-re és 13,5%-ról 22,4%-re) történik. 1994 és 2010 között, a két trendvonal értékei közti különbség is növekszik (7,4%-ról 11,6%-ra), vagyis a kisebb települések esetében nagyobb léptékű a képviselőnők arányának emelkedése, mint a városokban. Ez a tendencia a 2014-es, utolsó önkormányzati választás alkalmával eltűnt és a két trendvonal közti különbség 9% pontnyi értékre csökkent (mely az 1998-as állapotnak felel meg). Vagyis a 10 ezer fő alatti településeken növekedési üteme és trendje nagyrészt megegyezik az országos összesítéssel, még a városok politikai elitjének nemi heterogenitásának változási üteme ettől eltér, benne két nagyobb arányú ugrás is látható (2002-14,9-ről 17,4 %-ra és 2014-19,4-ről 22,4%-ra), az egyik épp a legutolsó választás során következett be.

Az 5. diagram (mely tulajdonképp a 4. diagram alsó vonalának tovább bontása és elemzése) a 10 ezer fő lakosságszámot meghaladó városok női képviseleti arányát mutatja be, a mandátumszerzés módja szerint elkülönítve.

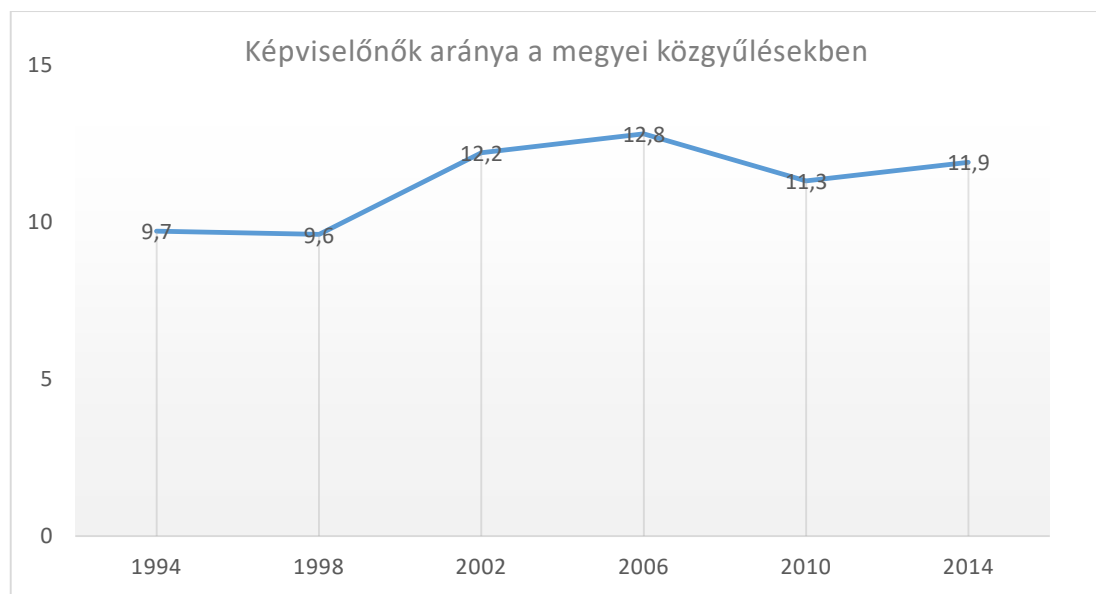

8. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Az 5. diagramon egyértelműen látszik, hogy a városi politikai elit női arányainak növekedése nagyobb részben az egyéni választókerületi mandátumoknak köszönhető, mely a nők személyes megmérettetéseinek sikerét is egyértelműen mutatja (14,7-23,9%). A pártok és szervezetek által meghatározott és befolyásolt kompenzációs listák nemi heterogenitási aránya szintén emelkedik ugyan, de a választókerületi eredményeknél alacsonyabb értékeken (11,7% és 18,3% között) mozog, és a 2010-es választási reformot követő első alkalommal időszakosan meg is törtek. Tehát a pártlisták biztos mandátumot jelentő helyeiről 2010-ben, átmenetileg a korábbinál nagyobb mértékben kiszorultak a női képviselők (nagyságrendileg a 2002-es szintre csúszott vissza).

A 6. diagramon a megyei közgyűlés képviselők nemi arányaiban bekövetkező változásokat követhetjük nyomon. A területi döntéshozatal szereplőit két okból ábrázoltuk külön. Egyrészt azért, mert a mandátumszerzés módja eltér a településeken megfigyelhetőtől (csak listás mandátumok kerülnek kiosztásra), másrészt a százalékos eredmények egyértelműen indokolták a külön elemzést. Az előző három diagramon bemutatott és leírt változó nemi megoszlástól való eltérés mind a trendben, mind a képviseleti részarányok alakulásában jól látszik. A települések több szintjén tapasztalt növekvő női részvétel a megyei politikai elitre nem jellemző. A 9,4% és 12,8% közötti értékeivel a képviselőnők részaránya messze elmarad a helyi-települési döntéshozataloktól és meglepő módon inkább az országgyűlési arányokkal mutat

hasonlóságot. Csekély mértékben növekedő trendet 2006-ig láthatunk a megyei közgyűlések női arányaiban, de a 2010 és 2014-es érték már nem éri el a 2002-es szintet sem.

9. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Összefoglalóan tehát a négy diagram hat trendvonalának eredménye alapján a következő megállapításokat tehetjük a nemi megoszlás százalékos alapvizsgálatában. A helyi, önkormányzati politikában (az országgyűlés összetételéhez képest) magasabb és folyamatosan növekvő arányú női képviselőt találunk, mely alól a megyei közgyűlések trendje kivételt képez. Emellett, az ötödik diagram eredményei alapján azt mondhatjuk, hogy döntő befolyással a női részvétel alakulására a helyi döntéshozatalban nem a település mérete van, mint ahogy korábban, a polgármesterekre alapuló vizsgálatok alapján látszott.⁶² A *mandátumszerzés módja* a település nagyságánál is *erősebb tényezőnek* bizonyul. A képviselőnők az egyéni megmérettetések alkalmával sikeresek vidéken, növekvő szerepvállalásuk, arányuk a pozicionális elitben ennek a mandátumszerzési módnak köszönhető. Ez a tendencia az országgyűlési döntéshozatal jellemzőitől teljesen eltérő folyamatot mutat.

⁶² A korábbi szakirodalmi megállapításokban leírt összefüggés a magyar választójogi és mandátumszerzési módokból következő sajátosság miatt tűnt jó következtetésnek. Képviselő Magyarországon többféle módon lehet valaki (listán vagy egyéni választókerületben), mely szabályozás szintén a lakosságszámon alapul, azt követi. Ezért tűnhetett úgy, mintha a legerősebb összefüggés település mérete lenne a női képviselők számának alakulásakor és nem a mandátumszerzés módja

V.2.3. A pozicionális elit nemi arányai és összefüggései Magyarország különböző területi-közigazgatási szintjein

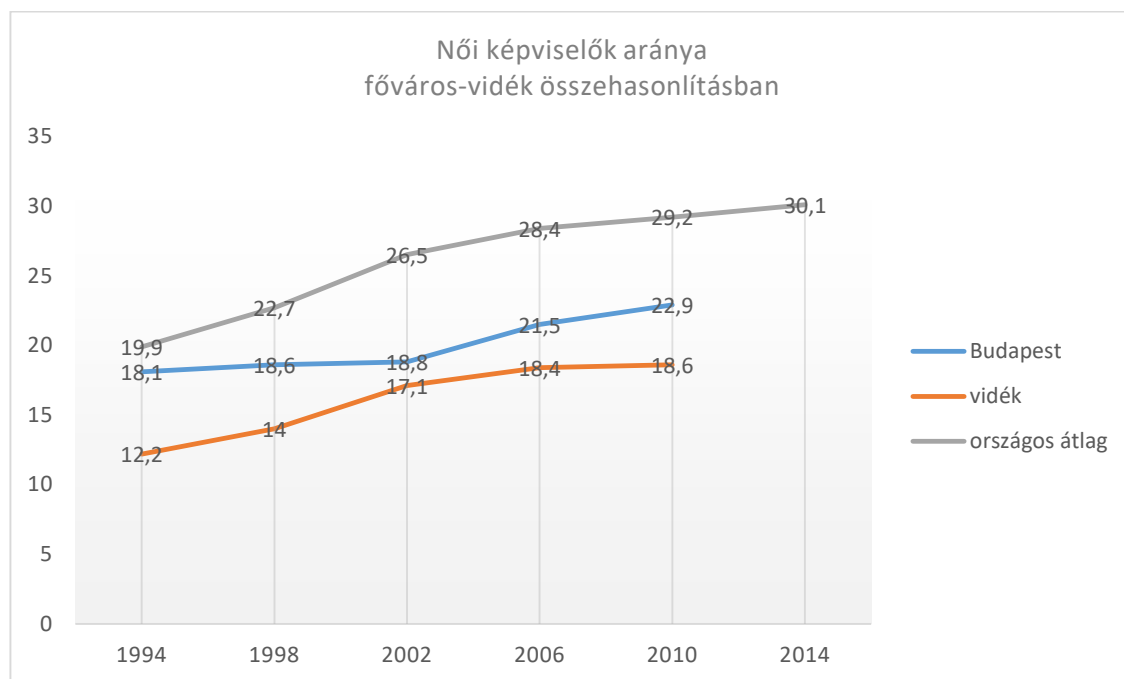
A különböző területi szintek összehasonlító vizsgálatának kivitelezéséhez az adatok alapformázása mellett további lépések is szükségesek voltak. Mivel a kapott adatok mindig települési szinten, a falu-város nevét is tartalmazva szerepelnek, a KSH 2011-es település- és lakosság szám adatsorával (ami egy Open Data halmaz) is összekapcsolható. A Big Data típusú adatbázisok elemzési lehetőségeinek, sajátosságainak ugyanis egyik jó tulajdonsága, hogy egy vagy több adatsorral összekapcsolva (data linkage) olyan összefüggések vizsgálata végezhető el, melyek a kisebb adatokon (Small Data) korábban nem voltak kivitelezhetők. Módszertani szempontból ennek egyik példáját mutatom be, mikor a KSH Magyarország Településhálózata 2. Városok-falvak kiadványában (KSH, 2015) szereplő települési kategóriákat alapként használva a választási jegyzőkönyvek és KSH lakossági adatsorát összekapcsoltam. Ezáltal a különböző területi szintek képviselőcsoportjainak jellemzőit, és időbeli alakulását, változásokat tudtam elemezni.

Első lépésként – ebben az egységben – a KSH által is használt területi szinteket: Budapest és vidék, megyei jogú városok és a 10 ezer fő alatti települések képviselőtestületében megtalálható női részarányokat vizsgáltam meg. Mivel a korábbi elemzések, alap százalékos értékek során a mandátumszerzés módja bizonyult a legerősebben befolyásoló tényezőnek, így ezt a szempontot is megtartottam a különböző szintek vizsgálataiban.

Második lépésben az eddig még semmilyen módszertannal nem részletezett 10 ezer főnél kevesebb lakossal rendelkező kategóriát bontottam kisebb csoportokra és elemeztem a pozicionális elitbe tapasztalható női részvételt. Ennek a szintnek a részletezése a kutatási téma szempontjából azért fontos, mert – korábbi publikációk alapján – itt találjuk a legmagasabb arányban a politikusnőket a helyi elitben. A területi szintek és képviselők közötti összefüggésről a korábbi kutatók olyan megállapítást tettek, hogy minél kisebb egy település lakosság száma, annál magasabb a politikusnők aránya. Ennek pontos megoszlását azonban nem vizsgálták és a teljes képviselői populáción végzett elemzés sem történt meg eddig.

Elsőként tehát a területi szintek összehasonlításában egy főváros-vidék és az országos női képviselői átlag szerepvállalás összehasonlítását láthatjuk a 10. diagram trendvonalaiiban. A legelső megállapítás, hogy Budapesten magasabb szintű a helyi pozicionális elitben a női részarány, mint vidéken. Ez azért érdekes és új információ, mert ezzel a főváros (mint a 23 kerület összessége) különálló tendenciát képvisel a városokon

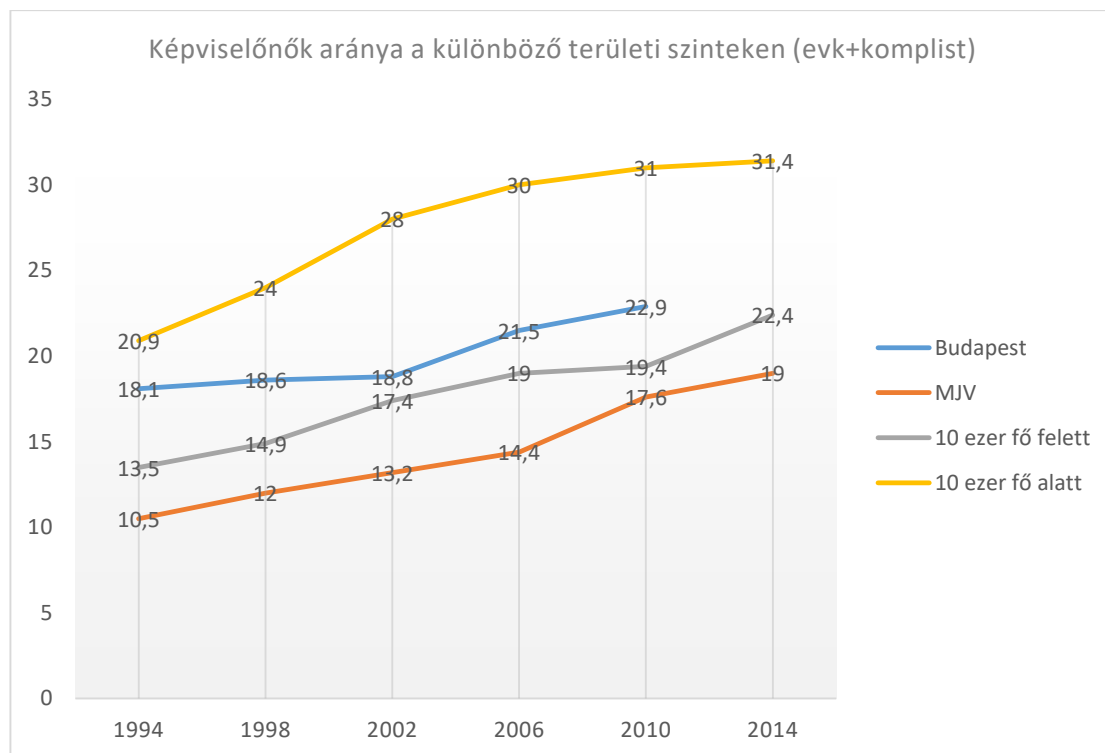
belül. Megtöri azt a korábbi szakirodalmi álláspontot, hogy minél kisebb egy település, annál több képviselő jut mandátumhoz. Emellett a növekedés százalékos értékei is eltérőek. Még a vidék és az országos átlag folyamatos növekedést mutat, addig Budapesten 1994 és 2002 között csak enyhe emelkedés tapasztalható (18,1%-ról 18,8%-ra), melyben 2002-re egy időszakos csökkenés is látható (18,6%).⁶³

10. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

Ezután az adatokat tovább bontottam, a mandátumszerzési módok szerinti határvonalat jelentő 10 ezer fönel különválasztottam, valamint összehasonlításként beemeltem a megyei jogú városok százalékos értékeit is (11. diagram). Ez utóbb azért is érdekes, mert így tovább tudjuk vizsgálni azt, hogy Magyarország legnagyobb városainak pozicionális elitje a fővárosi vagy a vidéki tendenciákhoz, eredményekhez áll közelebb, hogyan alakult városainkban a lakosságszámmal párhuzamba állítva a politikai döntéshozatalban megfigyelhető női arányok alakulása.

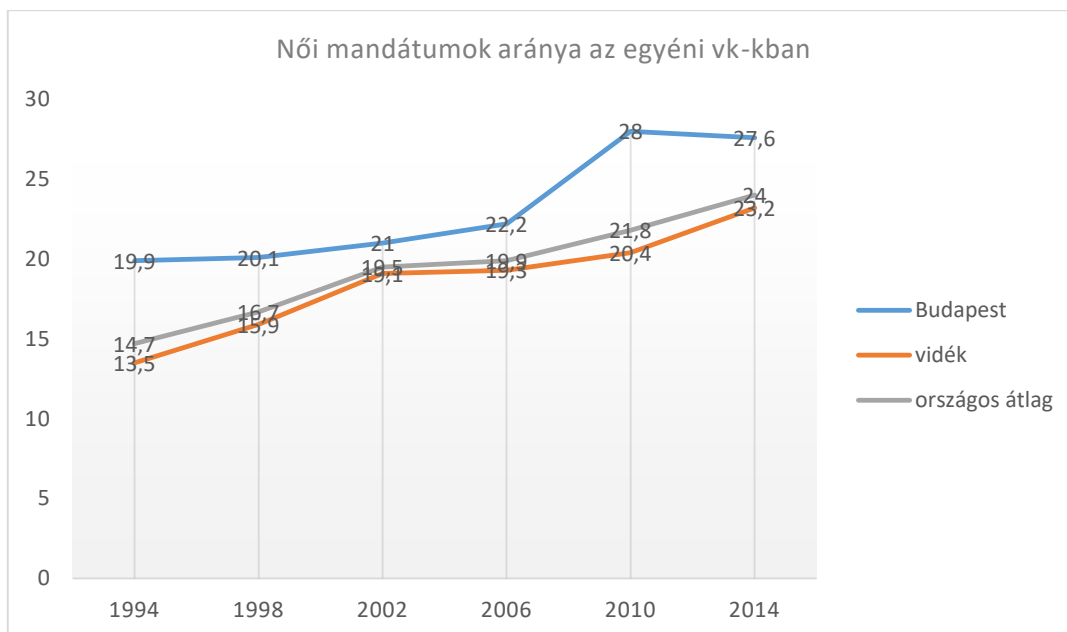
⁶³ A 7. diagram Budapest és vidék trendvonalának 2014-es értékei hiányoznak. Ennek oka, a kapott adathalmaz tartalma. Jelenlegi formában nem kivitelezhető az utolsó választás eredményének arány nemi alapú vizsgálata ilyen típusú bontásban.

11. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

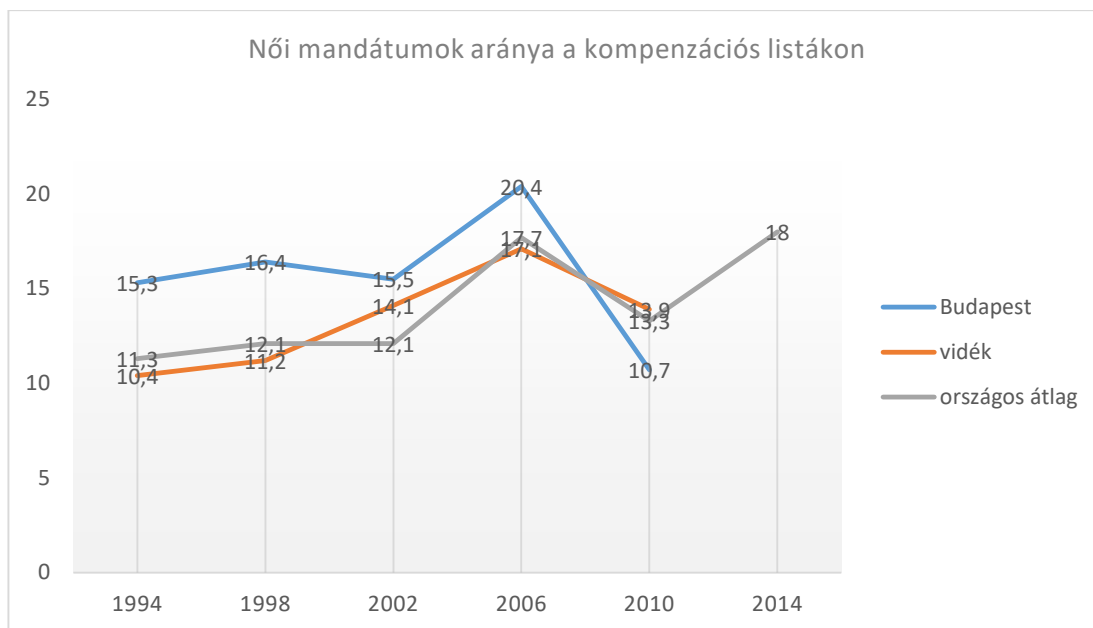
Az eredményekből látható, hogy a városi szinteket összehasonlítva, a politikusnők szerepvállalását tekintve, egy Budapest-10 ezer fő feletti települések-megyei jogú városok sorrend rajzolódik ki, csökkenő tendenciában. Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a magyarországi városok nem rendeződnek egyértelműen egy települési piramisba, Budapest sokkal jobb lehetőséget biztosít a képviselőknél a fővárosi önkormányzatokban, mint a megyei jogú városok testületei. Ezt a „jelenséget” úgy is meg lehet fogalmazni, hogy Budapest nem illeszkedik a női képviselet szempontjából felállított magyarországi települési piramisba, még a többi város igen. Emellett azt is ki kell emelni, hogy a 10,5%-ról 19%-ra emelkedő megyei jogú városok női képviseleti arányai folyamatosan alul maradnak (1,8 % - 4,6% pontnyi értékekkel) a 10 ezer fő feletti települési kategóriához képest is.

A következő három diagram (12., 13. és 14. diagram) az előző összehasonlító elemzést ismétli meg úgy, hogy a mandátumszerzési mód alapján elkülönítettem az eredményeket. A 12. diagram az egyéni választókerületekben tapasztalható képviselői részarányokat mutatja be, mely Budapest esetében még inkább magas százalékos értékeket (19,9%-27,6%) mutat, mint az összesített értékekben (18,1%-22,9%). Ez tovább erősíti azt a korábban tett megfigyelésemet, hogy a képviselőnők szerepvállalásának emelkedése az egyéni választókörzeti eredményeknek, azaz inkább a személyes sikereknek köszönhető.

12. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

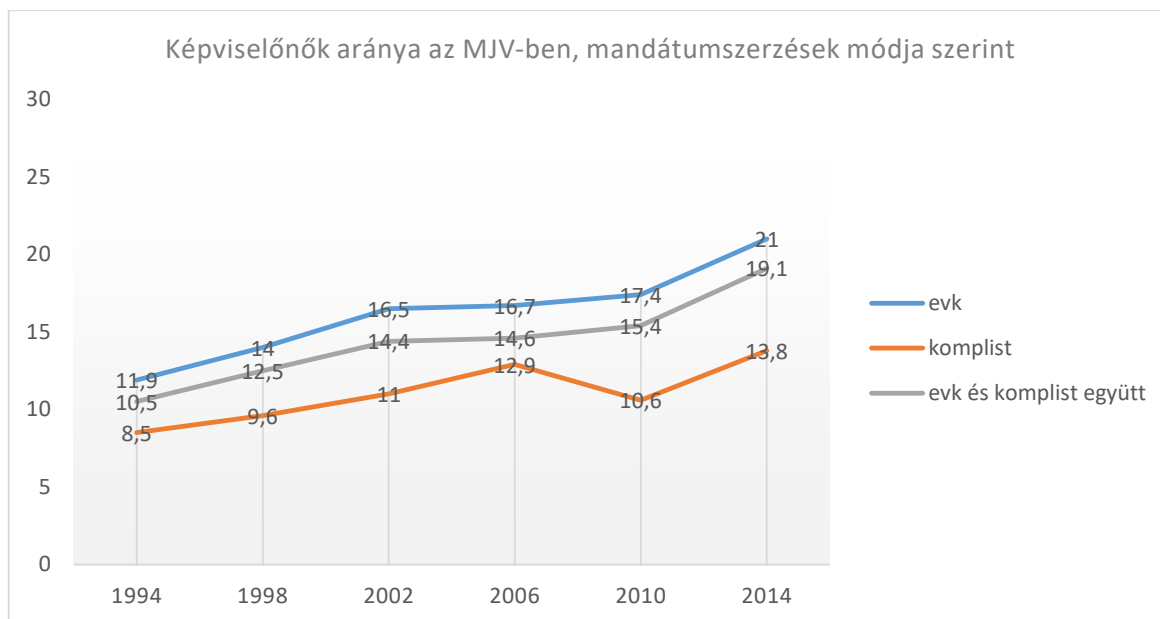
Ezzel szemben (ahogy a 13. diagramon látszik) a kompenzációs listák eredményei és egymáshoz viszonyított értékei mindhárom esetben hektikus növekedést mutatnak. A vidék kategória százaléakai és az országos átlag 1994-2006 között a budapesti értékek alatt maradt (10,4-17,7%-ig terjedő eredményeivel), majd 2010-ben egy éles, Budapest esetében 10% pontos zuhanás következett be. A nagyarányú csökkenés mögött itt is a választójogi törvény változásának hatását, egy, a párokon belül lezajlott és a politikusnőket hátrányosan érintő döntési mechanizmust, érdekérvényesítést feltételezünk. Összefoglalóan tehát a korábbi megállapításokkal összhangban mindhárom kompenzációs mandátumarányának százalékos értékei az egyéni választókerületi számok alatt maradnak, és minden esetben mutatják a 2010-re megállapított csökkenést.

13. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

Ezt a kompenzációs lista versus egyéni választóköri összehasonlításban tapasztalt különbséget és az egymáshoz viszonyított arányokat a megyei jogú városok esetében is megfigyelhetjük. A sorrend minden alkalommal, területi szinten és körben vizsgálódva ugyan az: egyéni választóköri mutatja a legmagasabb és a kompenzációs listák a legalacsonyabb női mandátumarányokat. Összesítésben a megyei jogú városok százalékos értékei nem sokkal maradnak el a „vidék” kategória eredményei mögött (12%-18,6⁶⁴%), a maga 10,5% - 15,4% (2010-es adat) - 19,1% között, folyamatosan emelkedő értékeivel.

⁶⁴ A „vidék” esetében a 2010-es adat 18,6%, 2014-re jelenleg nem áll rendelkezésre ilyen bontásban információ.

14. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

A különböző területi szintek összehasonlításának második lépésként a 10 ezer fő alatti kategóriát bontottam kisebb csoportokra. E települési kategóriának a részletesebb elemzését több okból is fontosnak tartom. Ha demográfiai szempontból közelítünk, akkor érdemes ismerni azt a településtípust részleteiben is, ahol a legtöbb lakos él. Településszerkezetileg és a képviselői csoport alapján szintén itt találjuk a legnagyobb elemszámot. De ez a kategória nem csak egy települési-választási csoport, hanem az egyetlen olyan mandátumszerzési módot jelentő vizsgálati szint, ahol a pártok által determinált kompenzációs lista eredménye nem jelenik meg, így a választói magatartás tanulmányozása közvetlenül lehetséges. A részletes vizsgálathoz először a már kialakított adatbázist kellett tovább formázni. Mivel a települések neve betűvel csak az 1994 és 1998-as mappákban szerepel, első lépésként a 2002, 2006, 2010-es egységekben a kódszámok alapján, Access segítségével, hozzárendeltem az adatokhoz a községek, városok nevét. Ehhez Nemzeti Választási Iroda egy másik, az első elemzéshez nem használt mappáját is egyesíteni kellett a már meglévő Excellel. Ezután a KSH népszámlásából származó lakosságszámot tartalmazó Exceljét kapcsoltam hozzá az általam kialakított képviselői adattárhoz. Ennél a lépésnél külön figyelmet kellett fordítani a hosszú magánhangzót tartalmazó település nevekre (például Baranyahídvég-Baranyahídvég), a nem következetes és egyforma írásmód miatt, egyesével volt szükséges ezek párosítása, összekapcsolása. Végül az egy-egy településre jellemző képviselő-testületi létszámot, mely a nemi arányok kiszámításához szükséges, DARABTELI függvény használatával számoltam ki.

Az adatok elemzésre alkalmas formájának kialakítása után a következő probléma a települési csoportok kategóriáinak kialakítása volt. A csoportképzés módszertanának kidolgozása közben két nagy megközelítési szempontot mérlegeltem: a fejlettségi szintet tükröző csoportképzést és a tisztán lakosságszám alapú rétegződést. Mivel az eddigi elemzések a mandátumszerzési módokat és a digitális választási jegyzőkönyvek szerkezetét követték, melyek tisztán lakosságszámon alapulnak, így itt is emellett döntöttem. A döntő érvet korábbi szakirodalmi eredmények alapján megfogalmazott települési piramis vizsgálatának további lehetősége jelentette, mely szintén csak lakosságszámmra támaszkodó megfigyelés. Annak érdekében, hogy az összehasonlítás kellően árnyalt képet mutasson, öt település kategóriát alakítottam ki: aprófalú (499 fő alatti települések), kistelepülés (500-999 fő), község (1000-2999 fő), nagyközség (3000-4999) és a kisvárosok (5000-10 000 fő). Az egyes csoportokba eső települések és képviselők átlagos elemszáma és százalékos megoszlás a következő, 14. táblázatban látszik.

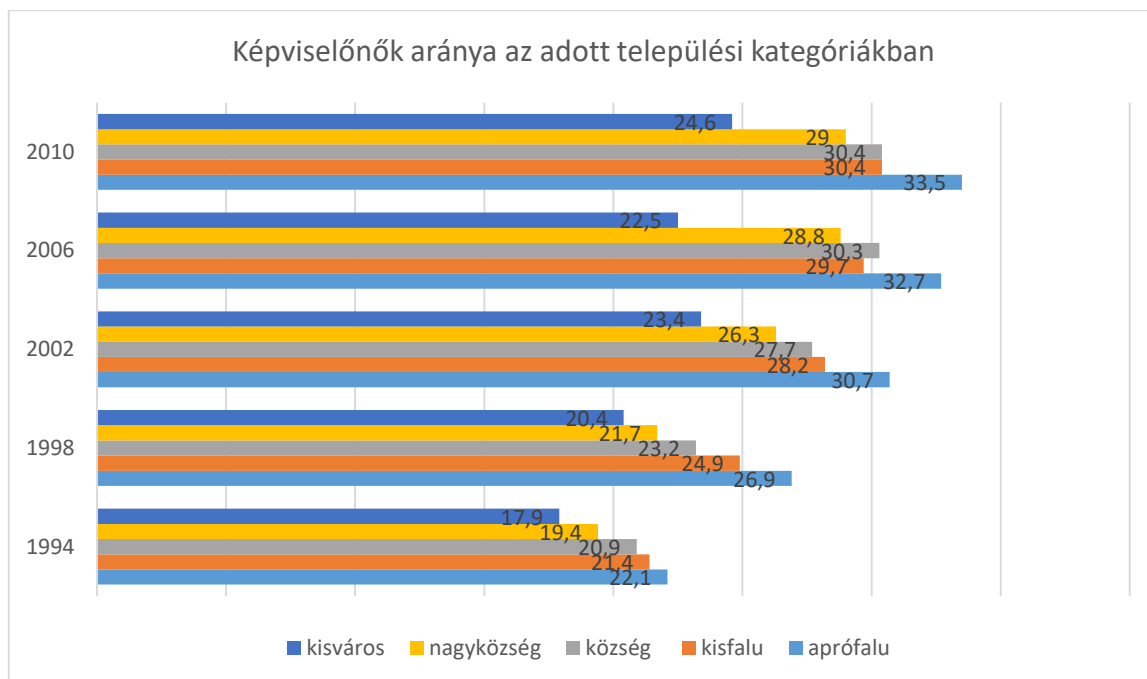
Képviselők és települések az egyes településkategóriákban

település kategória	lakosság szám (fő)	települések %	képviselők %
aprófalú- 499	37	25
kistelepülés	500-999	22	20,4
község	1000-2999	30	36,6
nagyközség	3000-4999	7	10
kisváros	5000-10 ezer	4	8

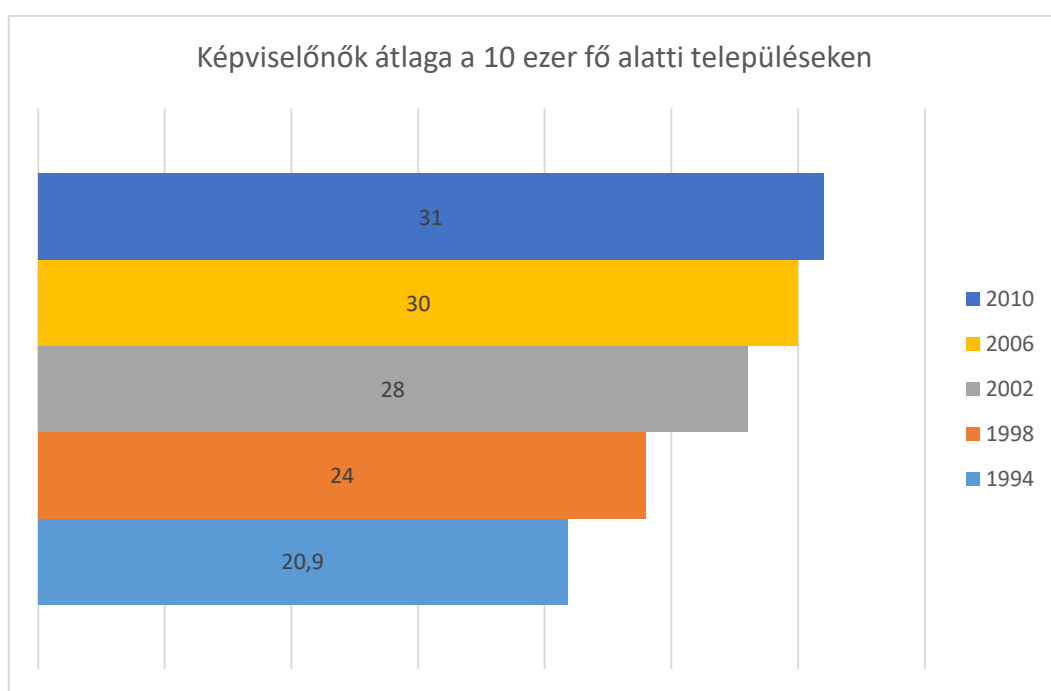
14. táblázat, saját szerkesztés

Az öt kategória vizsgálatokor kétféle elemzési szempontot vettem alapul. Az első esetben a viszonyítás alapja a képviselő(nő)k létszáma, a második esetben viszont maguk a települések jelentetik az arányszámok megállapításának bázisát. Mivel az egyes kategóriákon belül eltérő az elemszám, a százalékok mindig az adott kategórián belül viszonyítva kerültek kiszámításra. Így az elemszámok nagyságrendje nem befolyásolja az eredményeket. (Azt azonban jól tükrözi a kategóriák eltérő darabszáma, hogy az önkormányzati képviselők legnagyobb aránya, 36,6%-a községi szintről kerül ki.)

A 15. diagram a nők politikai döntéshozatalban vállalt részvételének alakulását mutatja az egyes településkategóriákban. Ha a százalékos értékeket a 16. diagrammal hasonlítjuk össze, akkor azt is nyomon tudjuk követni, hogy az adott év átlagától milyen irányban és mekkora mértékben figyelhető meg eltérés.

15. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

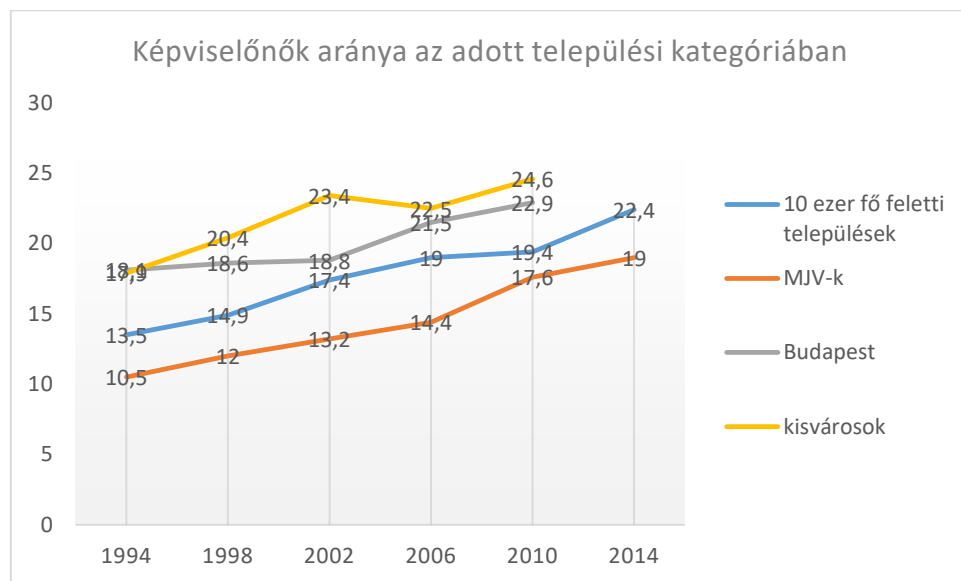

16. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

Az első szembetűnő eredmény, a női részvétel folyamatos emelkedése minden településkategóriában, a vizsgált öt választás során. A 15 és 16. diagram értékeit összehasonlítva a kistalu (21,4-30,4%) és a község (20,9-30,4%) csoportok százalékos eredményei tulajdonképp a 10 ezer fő alatti települések átlagaival egyeznek meg. Az aprófalvak ettől pozitív (22-33,5%), még a kisvárosok negatív

irányba térnek el (18-24,6%). Ha a települési piramis elmélet alapján vizsgálódunk (vagyis azt ellenőrizzük, hogy a lakosságszám növekedésével párhuzamosan valóban csökken-e a képviselők aránya az egyes települési kategóriákban), akkor azt kell mondanunk, hogy az eredmények nem támasztják alá egyértelműen az elméletet, az egyes kategóriák közti különbségek nem nevezhetők szignifikánsnak. Még 1994-2002 között látszik 1-1 százalékos minimális eltérés ugyan, de 2006-ban például a község kategória képviselői aránya már megelőzi a kisfalu eredményét (igaz, hogy minimálisan, 0,5%-kal). 2010-ben pedig a község-kisfalu csoport egyazon 30,4%-os értéket mutat.

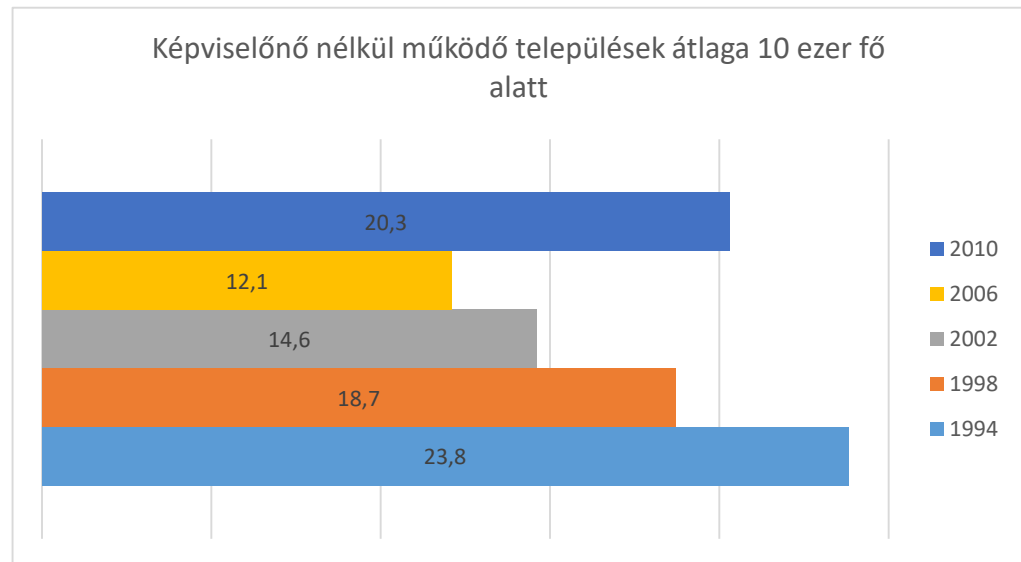
Ha a kisvárosnak nevezett (5000-10 ezer fő közötti lélekszámú) csoportot külön kiemeljük és a többi hazai város százalékos értékeivel hasonlítjuk össze (17. diagram), azt láthatjuk, hogy Budapest, hazai viszonylatban magas városi százalékos eredményei szintén nem illeszkednek a „piramisba”, még a többi város esetében azonban látszik egy ilyen típusú összefüggés.

17. diagram, választási adatok alapján saját szerkesztés

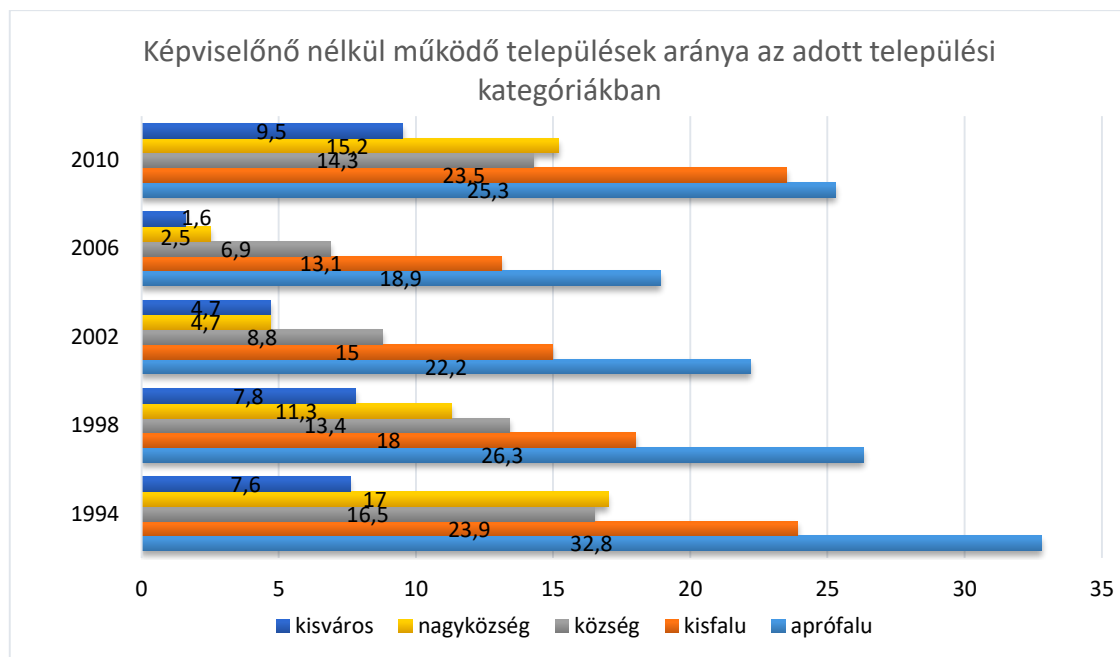
A következő adatsorok százalékos értékei szintén a 10 ezer fő alatt települési kategóriára vonatkozóan kerültek kiszámításra, de a viszonyítási alap nem a képviselők személye, hanem maga a település volt. Ezzel a viszonyítási alappal két típusú vizsgálatot végeztem. Első esetben, melyet a 18. diagram mutat be, azt láthatjuk, hogy az adott választási évben a települések hány százalékában működött

úgy helyi képviselő-testület, hogy politikusnő egyáltalán nem jutott mandátumhoz benne.

18. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

Látható, hogy 1994-2006 között csökkenő tendenciában (23,8-ról 12,1%-ra), de minden évben kevesebb olyan 10 ezer fő alatti település volt Magyarországon, ahol legalább egy képviselőnő ne tudott volna megjelenni a helyi pozicionális elitben. Mint ahogy az is látszik, hogy a kompenzációs listákon tapasztalt 2010-es visszaesés a településalapú összehasonlításban megjelenik a kislistákon, vagyis az egyéni megmérettetésekben. A választójogi reform meglepő módon a kistelepüléseken is átmenetileg visszaszorította a női képviselők esélyeit. A következő, 19. diagram ugyan ezt a település alapú elemzést mutatja be, a korábban is használt 5 településkategóriára bontva.

19. diagram, forrás: választási adatok, saját szerkesztés

Az eredmények a korábbi, képviselő személyén alapuló vizsgálat százalékos értékek fordítottját mutatják. Vagyis minél kisebb a településcsoport lélekszáma, annál nagyobb arányban fordul elő olyan település, ahol egyáltalán nem került be képviselőnő a helyi pozicionális elitbe. Az eredmények ez esetben ráadásul szignifikáns különbségeket mutatnak. A vizsgált évek mindegyikében a legnagyobb arányban az aprófalvak kategóriájában fordulnak elő női látásmódot teljesen nélkülöző települések (32-18% közötti értéken). Mindamellettt ugyan ezen a települési szinten találjuk a legmagasabb arányban a képviselők között a helyi politikusnőket. Ezt követi a kistelepülés csoport (24-13%), majd a községi (16,5-7%) és nagyközségi (17-2,5%) szint egymást váltva, végül a kisvárosok csoportja következik a legkisebb százalékos értékekkel (7,8-1,6%). Tehát a települési piramis esetében, települési szinten vizsgálódva egy „fordított piramist” találunk, szignifikáns különbségekkel, még a képviselők személyét alapul véve egy nagyon elenyésző, szignifikánsnak nem mondható, csak bizonyos választási évekre jellemző lakosságszám-női képviselők arányának összefüggése látszik az adatokban.

Magyarország különböző területi szintjeinek összehasonlító vizsgálati eredményeit összefoglalva a következőket állapítottam meg. Ha hazánk városaiban megfigyelhető helyi politikai döntéshozatalt vizsgáljuk meg, akkor látszik egy negatív összefüggés, mely alól azonban Budapest viszonylag magas arányai kivételt képeznek. Tehát amennyiben a fővárost kivesszük az elemzési kategóriákból, akkor egy „kisváros-10 fő feletti települések-megyei jogú városok” vonalon valóban a lakosságszám

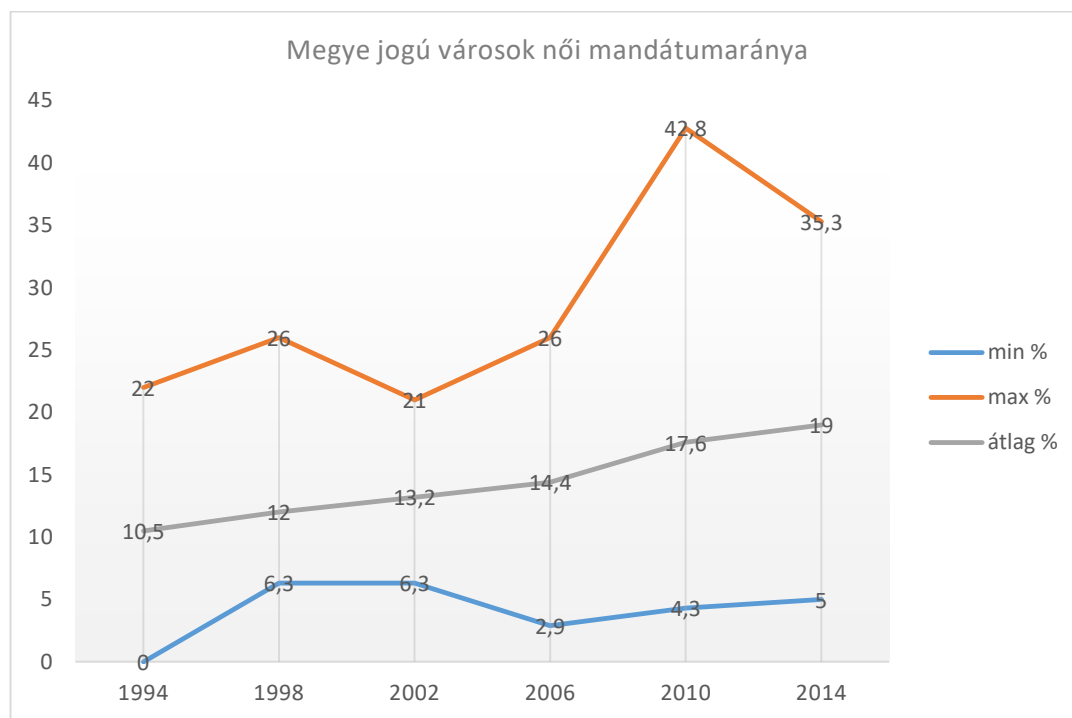
emelkedésével párhuzamosan csökken a képviselők között a nők aránya. A 10 ezer fő alatti települések esetében viszont egy képviselők személyét viszonyítási alapként használó elemzés esetében nem áll fenn ilyen típusú összefüggés. Ami viszont rendkívül érdekes és ezzel ellentétes tendenciát mutat, az a településalapú összehasonlítás. Ez esetben ugyanis minél kisebb a lakosságszám, annál magasabb azon települések aránya, ahol egyáltalán nem jelenik meg képviselőnő a helyi önkormányzat testületeiben. Vagyis a lakosságszám emelkedésével növekszik annak esélye, hogy találunk politikusnőt a pozicionális képviseleti elitben a településeken.

V.2.4. Túllépve a statisztikai átlagon - minimum-maximum értékek az önkormányzatokban

A Big Data kategóriába sorolt adathalmazok egy következő sajátossága, hogy nem csak a szabályszerűségek (átlagok), hanem a kivételek, szokatlan együttjárások is jól vizsgálhatók általuk. Így a helyi politikában részt vállaló képviselők nemi megoszlásának átlagértékei mellett a választási jegyzőkönyvek alapján azt is meg tudjuk állapítani, hogy milyen eltérések vannak adott önkormányzati választások alkalmával, az ország ugyanazon típusú testületeiben. Ez több irányba szolgáltat információt. Egyrészt vizsgálható, hogy a hasonló közigazgatási szintre tartozó településeken milyen mértékű eltérések vannak a női képviselők szerepvállalásában? Alakult-e ki a 20 év alatt kifejezetten nőies vagy férfias képviselő-testület egy-egy településen? Másrészt a szélsőértékek alakulásából azt is megnézhetjük, hogy a tendencia inkább az egységesedés vagy a polarizálódás irányába mutat, vagyis a statisztikai átlag mögött milyen értékek vannak pontosan.

A képviselői adatbázisom alapján két közigazgatási szinten, a megyei jogú városok képviselő-testületeiben és a megyei közgyűlések esetében végeztem ilyen típusú vizsgálatot. Ennek módszertana a következőkből állt. A megyei jogú városok elemzése során választási évenként szűrtem a településnevek alapján, a korábban kialakított, nemek szerint kategorizált adatbázisból. Mivel az így kapott adatok szűkebb elemszámmal rendelkeznek (mely számában már közelít a „hagyományos” Small Data elemzésekhez), szükségesnek tartottam egy újabb adattisztítást, pontosítást végezni, melyhez a valasztas.hu (Open Data) nyilvántartását használtam fel. Az ellenőrzéssel párhuzamosan, a települési szintű női képviseleti arányának meghatározásához szükséges teljes testületi létszámmal kapcsolatos információt is, melyet szintén a valasztas.hu oldalról töltöttem le

(külön-külön településenként). A megyei közgyűlés esetében szintén hasonló módszertan alapján, a választas.hu oldal segítségével végeztem ellenőrzést és további adatgyűjtést. A 20. diagram a megyei jogú városok önkormányzati testületben tapasztalt női mandátumarányok átlagát és az adott választási évre jellemző legalacsonyabb és legmagasabb százalékos értékét mutatja be.

20. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Ez alapján a megyei jogú városok esetében egy átlagban emelkedő, de alacsony szintű női képviseleti részarányt találunk. Emellett az is látható, hogy a minimum és maximum érték közti különbség is folyamatosan nőtt (1994 és 2014 között 22 % pontról 30,3% pontra változott). A szélsőértékek közötti legkisebb különbséget 2002-ben (14,7%) a legnagyobbat 2010-ben (38,5%) láthatjuk. A változások irányára pozitívan tekintve két megállapítást tehetünk:

- 1.) 2010-től kezdve már több olyan megyei jogú várost találunk, ahol a női képviselők aránya meghaladta a kritikusnak (és már elfogadhatónak) tekintett 30%-os szintet (2010 - Dunaújváros, Szekszárd 35%, Hódmezővásárhely 42,8%, 2014 - Veszprém 35%, Pécs 33%, Székesfehérvár 30%).
- 2.) 1998-tól kezdve nincs olyan megyei jogú várost, ahol a képviselő-testületben legalább egy női politikus ne lett volna található.

Mivel azonban a 2,9% - 6,3% közötti értékek inkább csak szimbolikus női képviseletet jelentenek, a tényleges érdekérvényesítéstől és a nemi szempontból kiegyensúlyozott

arányoktól nagyon távol vannak, összességében egy heterogenitás irányába elmozduló, valamint polarizálódó települési szintet látunk a megyei jogú városok esetében. A következő, 15. számú táblázat azt mutatja meg részletesebben is, hogy pontosan mely megyei jogú városok találhatók a legmagasabb és legalacsonyabb női képviseleti arányokat produkáló adatok mögött. Látható, hogy mindkét csoportban vannak visszatérő települések, de tartósan magas arányszámokat egyik nagyvárosban sem találtunk. Magyarországi viszonylatban magas értékeivel Miskolc nevezhető a leginkább nőies városnak, tartósan 20% feletti arányszámaival (kivétel a kezdeti 1994 - 12%-os eredményt). Növekvő tendenciát: Szekszárd (0-35%), Hódmezővásárhely (4-42%), Békéscsaba (0-23,5%) és Székesfehérvár (6-30%) mutat. Hullámzó, de még kedvező értékeket, azaz két-három cikluson keresztül viszonylag jó arányokat figyelhetünk meg: Kaposváron (1994 és 2006-ban 22%, 2010-ben 29%), Szolnokon (2006-ban 25%, 2010-ben 29%) és Pécsen (2010-ben 21%, 2014-33%). A női képviselőknek legkevésbé kedvező megyei jogú városunk a vizsgált 20 év alatt Szombathely, a maga 0-7% közötti értékeivel.

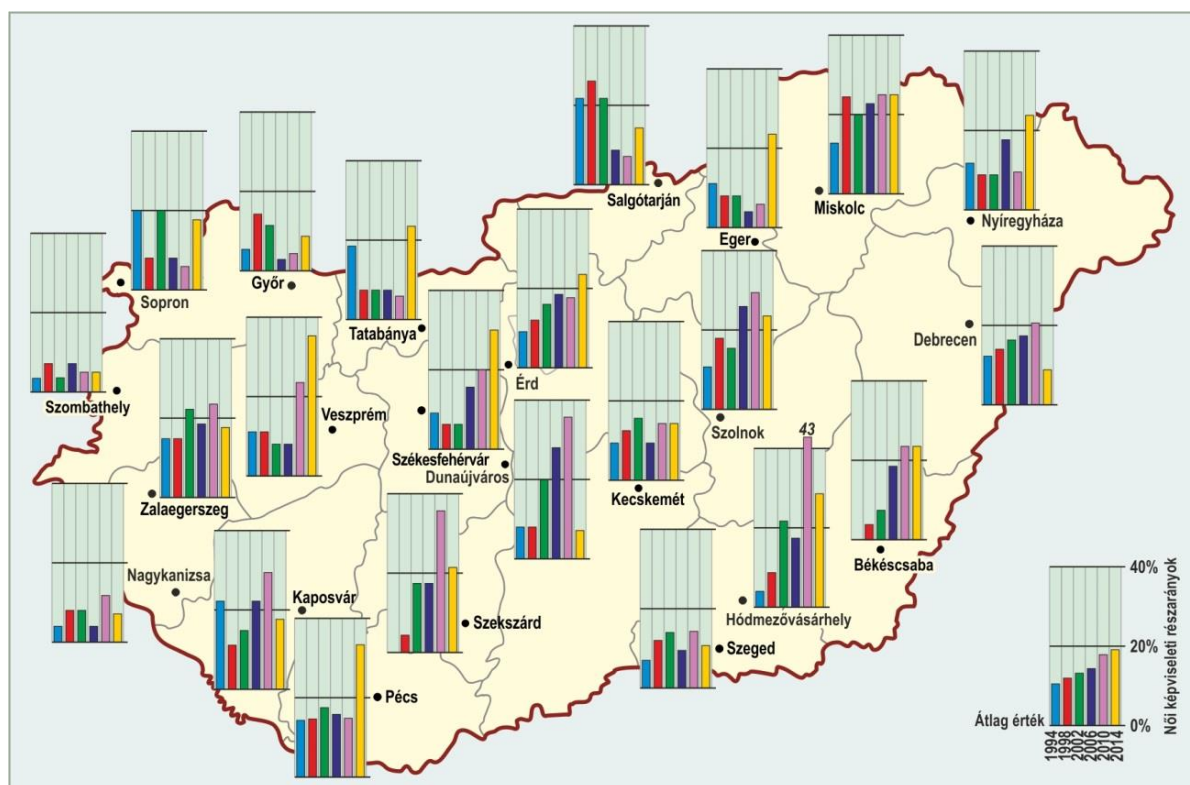
Kiugró MJV-k és értékek a női pozicionális elit szemszögéből

MJV- képviseleti arányok		1994	1998	2002	2006	2010	2014
max.	1.	Kaposvár 22%	Salgótarján 26%	Zalaegerszeg 22,2%	Szolnok 26%	Hódmezőv. 42,8%	Veszprém 35%
	2.	Salgótarján 21,7%	Miskolc 24,4%	Hódmezőv. Salgótarján 21,7%	Miskolc 22,7%	Dunaújváros Szekszárd 35,7%	Pécs 33%
	3.	Tatabánya 18,5%	Szolnok 17%	Szekszárd 17,4%	Kaposvár 22,2%	Kaposvár 29,4%	Székesfehérvár 30%
min.	1.	Szekszárd, Békéscsaba 0%	Békéscsaba 3,8%	Szombathely 0%	Győr 3%	Győr 4,3%	Szombathely 5%
	2.	Szombathely 3%	Szekszárd 4,3%	Székesfehérvár 6,3%	Eger Nagykanizsa 4%	Szombathely 5%	Nagykanizsa Dunaújváros 7%
	3.	Hódmezőv. Nagykanizsa 4%	Székesfehérvár 6,3%	Békéscsaba Tatabánya 7,4%	Szombathely Tatabánya 7%	Tatabánya Sopron Eger 5,8%	Győr Debrecen 8%

15. táblázat, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Amennyiben a kapott értékeket térképre vetítve a következőket láthatjuk.

Megyei jogú városok női mandátumaránya (%)
1994-2014

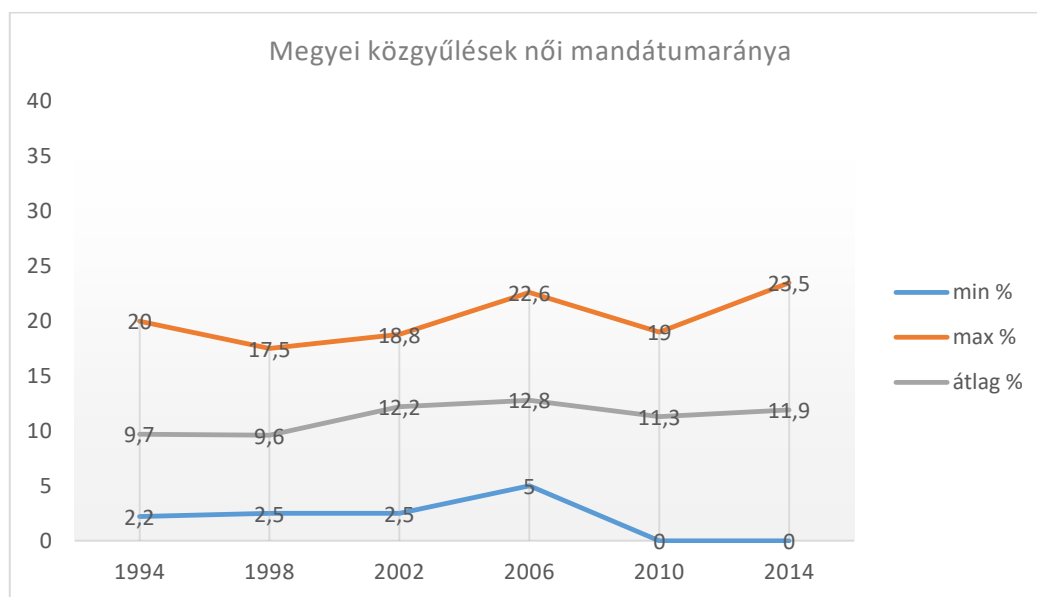
1. térkép, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Az eddigi vizsgálati kör utolsó lépéseként térképen is ábrázoltam az utolsó a hat önkormányzati választási női mandátumainak átlagát a megyei jogú városok esetében. A földrajzi elhelyezkedés tekintetében általános törvényszerűség nem látszik, sem a régiók, sem a gazdasági fejlettség alapján. Egy érdekes, országosan megjelenő észak-déli megosztottság azonban a 2014-es évben kirajzolódik a térképen. Az előző választási évet, 2010-et alapnak tekintve az ország északi régióiban (Zalaegerszeg-Veszprém-Székesfehérvár-Szolnok-Nyíregyháza vonaltól északra) növekszik (vagy szinten marad) a képviselők aránya, még ettől délre a csökkenés jellemző. Kivételt képez ez alól Pécs városa. Érdekes lesz megnézni a 2019-es választások alkalmával, hogy ez a trendvonal tartós lesz-e vagy csak egyszeri eredmény volt.

Hasonló vizsgálatot végeztem a megyei önkormányzatokban esetében is (21. diagram). A közgyűlések női mandátumait megjelenítő mindhárom trendvonal alacsony százalékos értékeken maradt. Szinte alig látható változás a vizsgált 20 év távlatában mind az átlagok (1994 - 9,7%, 2014 - 11,9), mind a minimum (5% - 0%) és a maximum értékek (23,5% - 16,3%) szempontjából. Sőt, amennyiben ezt a csekély mértékű változást, annak

irányát tovább vizsgáljuk, 2010 és 2014-ben már sajnos több olyan megyei közgyűlést találunk, ahogy női képviselő egyáltalán nem nyert (párt)listáról mandátumot (2010 - Somogy, Zala, Vas, Békés, 2014 – Somogy, Vas, Békés, Komárom-Esztergom), így még a szimbolikus képviselet sem biztosított.

Ez alapján a korábban leírt kapuőr szerepű pártlogika a megyei közgyűlések esetében egyértelműen látszik. A területi döntéshozatal hazánkban még valóban a férfiak világa, privilégiuma maradt. Ez abból a szempontból érdekes még, hogy úgy tűnik, mintha egy politikai mandátumpiramis is lenne a közéletben. A női képviselet legszűkebb mandátumszerzési fóruma az országgyűlésben van. Ezt követi a megyei közgyűlés, majd a különböző szintű listák mandátumai, végül az egyéni választókerzetek eredményei. Minél több múlik a párton belüli érdekérvényesítésen és hatalmi harcokon, annál kisebb a nők sikere, aránya.

21. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

A 16. számú táblázatban a megyei közgyűlések esetében is az első három legmagasabb és az utolsó három legkevesebb női képviselővel működő önkormányzat kerül felsorolásra. Mivel a vizsgált hat választás mindegyike esetében stabilan 10-11% körüli állandó részarányok vannak, a kiugró értékek sem mutatnak akkora eltérést, mint a megyei jogú városoknál volt látható. Az alsó kategóriában több visszatérő megye szerepel, melyek területi döntéshozatalában tartósan alacsony szintű a politikusnők aránya. Ilyen: Vas (0-10%), Somogy (0-10%), Békés (0-10%), Nógrád (5-12,5%). A

legmagasabb értékekkel Borsod-Abaúj Zemplén (8,5-20,7%), Pest (11-18,6%) és a fővárosi közgyűlés (7,5-20%) esetében tapasztaljuk, de tartósan magas női aránnyal sehol nem találkozhatunk. Veszprém és Zala megyei közgyűlés (5%-ról 23,5%-ra) nevezhető témánk szempontjából a leginkább jó irányba változó és emelkedő tendenciájú százalékos értékekkel.

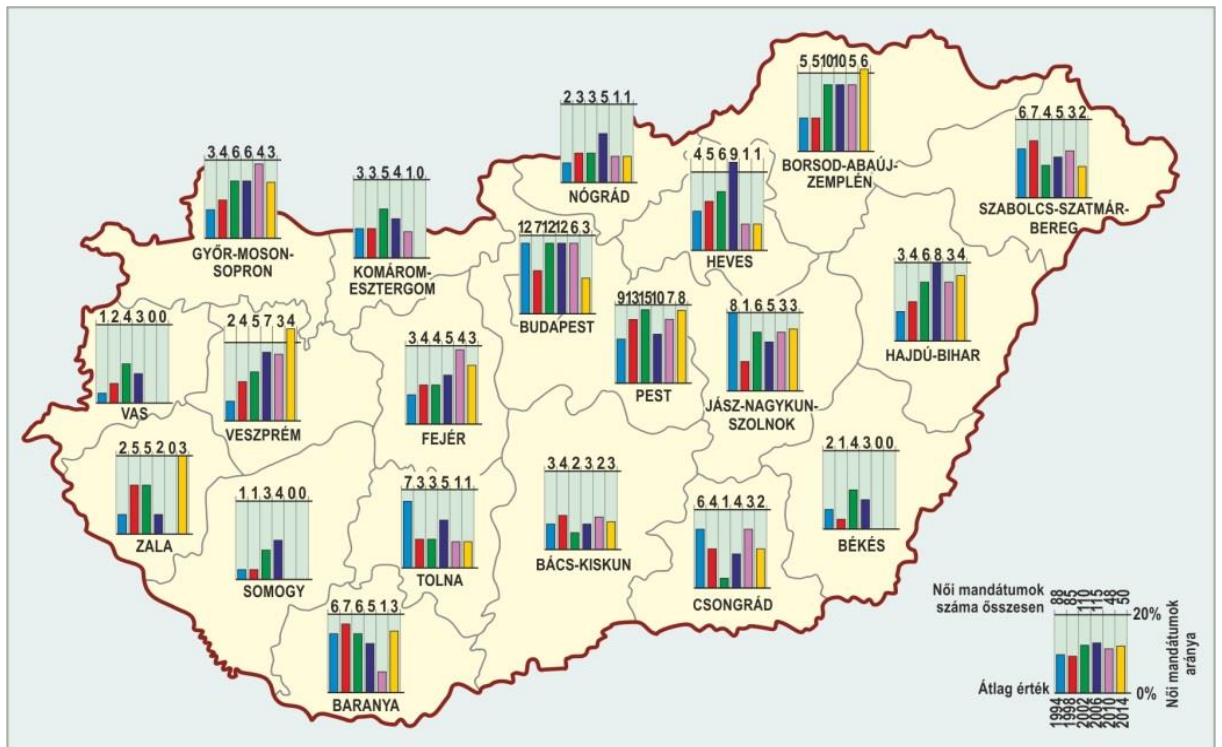
Kiugró közgyűlések a pozicionális elit szemszögéből

megyei kgy képviselési arányok		1994	1998	2002	2006	2010	2014
max.	1.	JNSZ 20%	Baranya 17,5%	Pest 18,8%	Heves 22%	GyMS 19%	Veszprém 23,5%
	2.	fővárosi kgy 18%	Pest 16%	fővárosi kgy 18,2%	HBih 20%	fővárosi kgy 18%	BAZ 21,7%
	3.	Tolna 17%	BAZ 14%	Heves 16%	fővárosi kgy 18%	Veszprém 17%	Zala 20%
min.	1.	Vas, Somogy 2,2%	Somogy, Békés 2,5%	Csongrád 2,5%	Zala 5%	Békés, Vas, Zala, Somogy 0%	Békés, Somogy, Vas, Komárom-E 0%
	2.	Nógrád, Békés 5%	JNSZ 2,5%	Tolna 7,3%	Bács-Kkun 6,5%	Baranya 5,3%	Tolna 6,5%
	3.	Veszprém, Zala 5%	Vas 5%	Somogy, Nógrád 7,5	Vas, Békés 7,5%	Heves, Nógrád, Komárom- E., Tolna 6,7%	Nógrád, Heves, Tolna 6,7%

16. táblázat, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Mindezt térképen ábrázolva a következőket láthatjuk.

Megyei közgyűlések női mandátumaránya (%)
1994-2014

2. térkép, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

A második vizsgálati kör utolsó lépéseként térképen is ábrázoltam az utolsó a hat önkormányzati választási női mandátumainak átlagát a megyei önkormányzatok esetében is. A megyei jogú városokkal egybecsengő megfigyelést tehetünk a közgyűlések esetében is, vagyis földrajzi elhelyezkedés tekintetében általános törvényszerűség nem látszik, sem a régiók, sem a gazdasági fejlettség alapján. Itt azonban a megyei jogú városoknál megfigyelt észak-déli megosztottság nem mutatható ki, egyik évben sem.

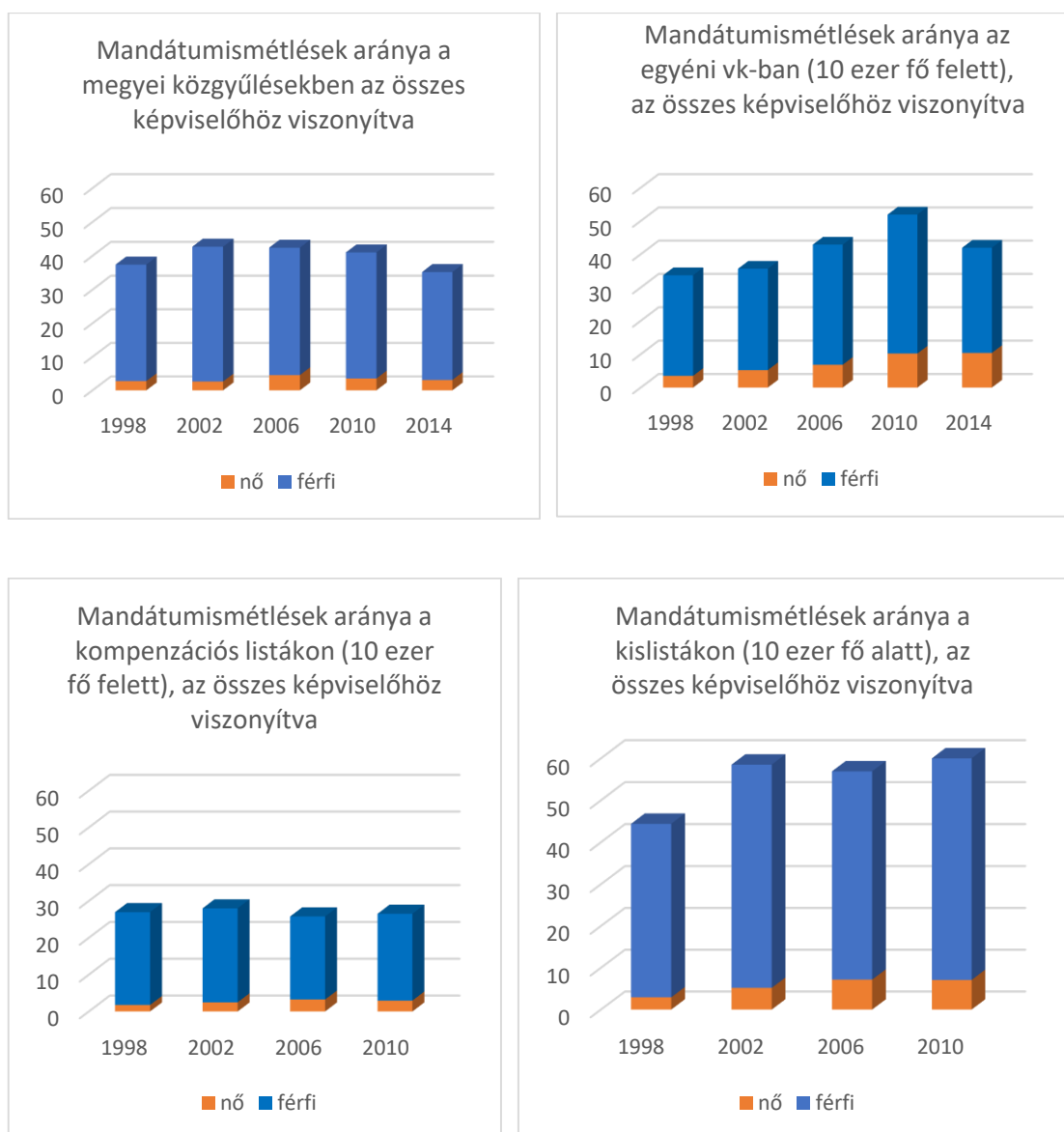
Összefoglalóan tehát a minimum és maximum értékek vizsgálata szemszögéből, egy nemi alapú heterogenizációs folyamatot figyelhettünk meg. Ez országos szinten is megerősítette azt a kutatási előzményből (Baranya megye 10 ezer fő feletti városai) kirajzolódó eredményt, hogy ugyanolyan települési szinten, közigazgatási egységben nagyon eltérő női-férfi arányok találhatók a helyi politikai döntéshozatalban. Jelen esetben a megyei jogú városok csoportjában egy összességében javuló jelenséget találtunk, a nem túl magas arányok mögött. A megyei közgyűlések tanulmányozása viszont egy negatív irányt mutatott. Az egyébként is alacsony részarányok mögött egy-egy közgyűlésben megjelentek a tartósan női részvétel nélkül működő egységek.

Összességében úgy gondolom, hogy mindez annak köszönhető, hogy párt szinten egyszerűen nem szempont a nemi alapú kiegyensúlyozottság és helyi sajátosságok, adottságok, személyek alapján dől el a nemek kérdése a politika fórumain.

V.2.5. A professzionális helyi politikusok nemi megoszlása az önkormányzatokban

A nemi alapú megoszlás vizsgálata mellett a következő nagy elemzési fókusz a mandátumismétlések arányainak feltárása. A korábbi kutatási eredményekből tudjuk, hogy a képviseleti elit egyik közös jellemzője a professzionalizálódás (a hivatásos politikussá válás) és az egyre zártabb csoporttá formálódás (Valuch, 2015: 136-137), mely az országos és települési döntéshozatalt egyaránt jellemzi. 2002-2006-ban a parlamenti honatyák 70 százalékra, 2010-ben 50%-a volt továbbszolgáló és jellemzően az egyéni választókerületekből érkeztek (Ilonszki, 2011:279). A kutatói kérdésem ebben az esetben az, hogy a professzionális politikusok aránya hogyan alakul – 1994 és 2014 között – nemi megoszlás és a mandátumszerzési módok alapján a helyi politika esetében? Professzionális politikusnak azokat a mandátumismétlő önkormányzati képviselőket tekintjük, akik legalább két egymást követő évben választást nyertek, egyazon testületi szinten belül. Ilonszki Gabriella és Tóth Adrienn (Tóth-Ilonszki, 2015:35) az országgyűlés esetében vizsgált hasonló módon újrainduló képviselőket (*inkumbens*nek nevezve őket). Korábbi kutatások a helyi politikai elitbe (az országoshoz hasonlóan) az 1990-es években részleges elitcserét mutattak ki. Összetételüket vizsgálva tudjuk, hogy sok volt tanácselnök került polgármesteri székbe (1990-ben a képviselők 26,5 %-a Bocz-Sághi, 2003, 21).

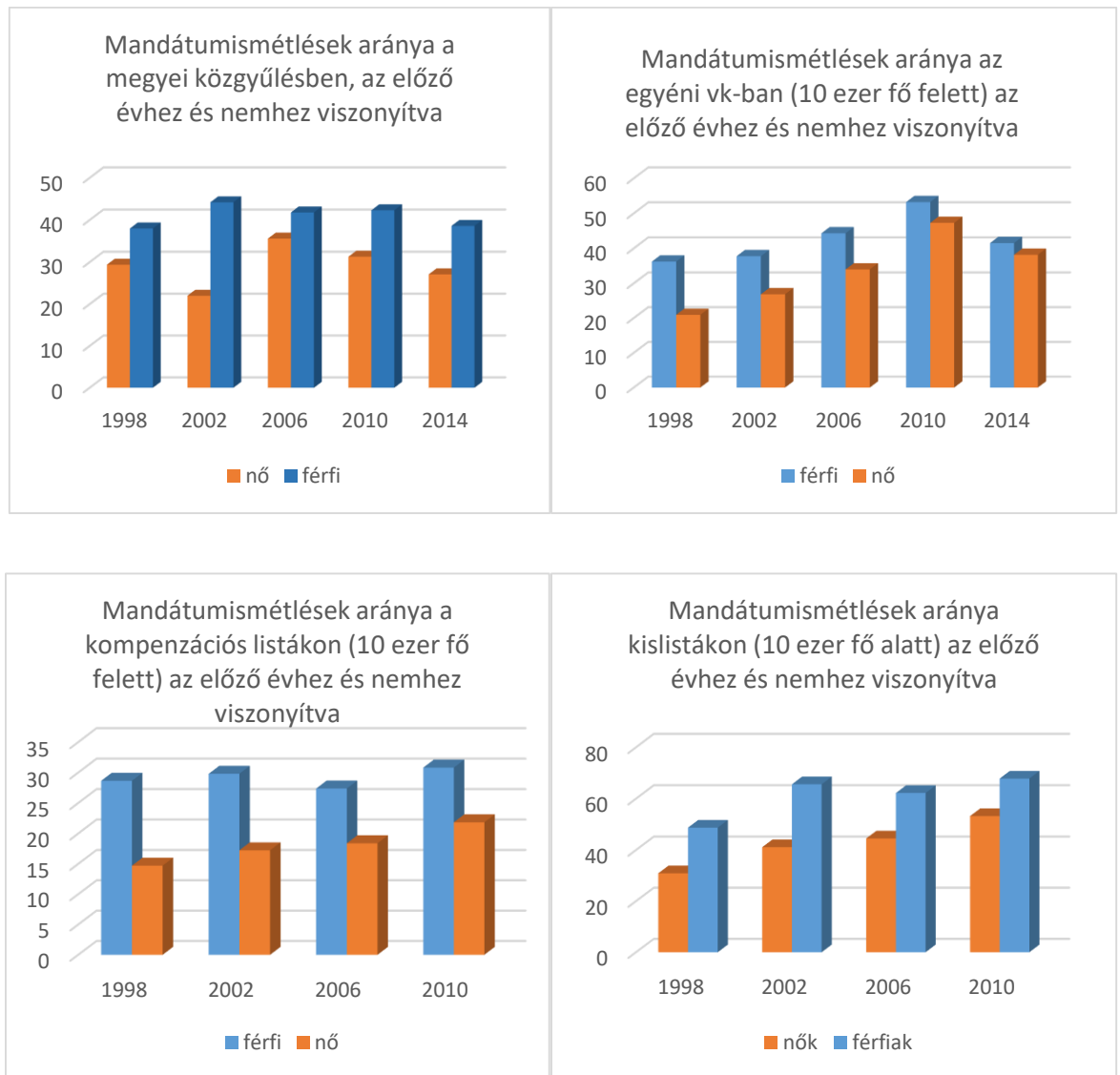
Az eddigi vizsgálatok eredményeiből egyértelműen látszik, hogy a nők részaránya számottevően alacsonyabb a politikai döntéshozatalban, valamint a település méretétől, de még inkább a mandátumszerzési mód által is befolyásolt. Ezért a professzionális politikusok arányait két viszonyítási pontból vizsgálom meg és mutatom be. A diagramok mindkét csoportja az újrainduló képviselők arányára vonatkozik, de még az első esetben a viszonyítási alapot az előző ciklusban mandátumot kapott képviselők összessége jelenti, addig a második esetben a professzionális politikusokat a saját nemük részarányaihoz képest vizsgáltam meg. (A 2014-es évre vonatkozó adatok a listás – kompenzációs és kislistás – eredményeket a rendelkezésre álló adatok jelenlegi formája miatt nem tudom bemutatni). Ez utóbbi esetben a professzionális politikusokra vonatkozó eredményeket nem befolyásolja a nemekre jellemző eltérő arány az egyes képviseleti szinteken.

22. diagram, mandátumismétlések arányai, a z összes önkormányzati képviselő között,
forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Az első négy oszlopdiagram értékeit összehasonlítva látható, hogy az előző év összes képviselői közül a 10 ezer fő alatti települések esetében találjuk meg a legtöbb (44%-63%-nyi) mandátumismétlőt, akik nagyrésze (87%-93%-ban) férfi politikus. Őket a 10 ezer fő felett városok egyéni körzetben mandátumot nyert képviselői követik, a 2010-es választásokig folyamatosan emelkedő tendenciával (33%-ról 51%-ra) és 11-23%-nyi újrászolgáló politikusnővel. A megyei közgyűlések tagjainak 35-43%-a marad – viszonylag kiegyensúlyozott szintet tartva – a következő ciklusban is képviselő, és döntő többségükben (89-97%-ban) szintén férfiak. A mandátumismétlések leginkább alacsony és állandó értékeit a kompenzációs listák esetében (25-28%) láthatjuk.

Vizsgálatom alapján tehát 30-50% stabilitást (ismétlődést) mutató helyi professzionális politikusi csoport azonosítható az önkormányzati politikában is, mely főként férfi mandátumisméltókat jelent. A korábbi eredményekkel összhangban a tapasztalt, több ciklusban is szolgáló politikusok között csak 6-12%-ban találunk női képviselőt. Legmagasabb arányban a 10 ezer lakosnál kevesebb lélekszámú településeken találjuk a leginkább egységes, nemi alapon is homogén képviselőket.

23. diagram, mandátumismétlések arányai, a saját nemű önkormányzati képviselőkhöz viszonyítva, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

A diagramok második csoportja (23. diagram) annyiban szolgáltat új információt, hogy a mandátumismétlőket a saját nemükhöz viszonyítva ábrázolja. Ekkor a képviselők alacsonyabb részarányából következő aránytalanságokat kiküszöböltem. Az eredményekből az látható, hogy a saját nemi részarányaikhoz képest, a férfi önkormányzati képviselőkre inkább jellemző a magasabb ismétlődési arány, bármely települési szintet vagy mandátumszerzési módot is vizsgálunk.

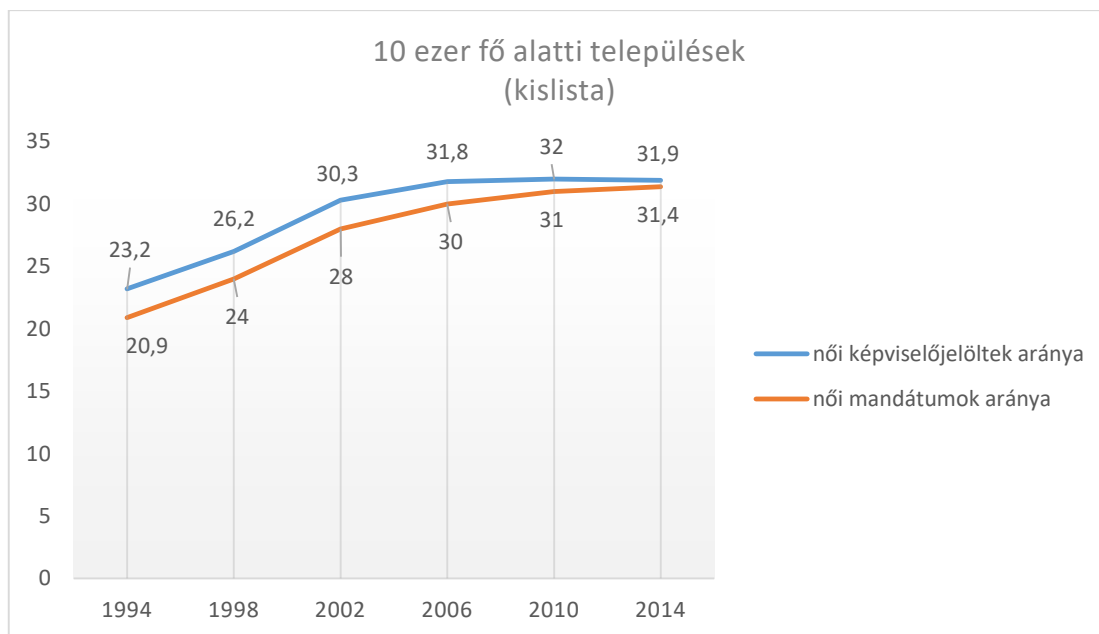
A mandátumismétlések eredményeit összefoglalva megállapítható, hogy a helyi politikai elitben is megtalálható a professzionális politikusok csoportja, bár az országos politikai elitnél kevésbé alkotnak zárt közösséget. Önkormányzati szinten, a kisebb

települések esetében a képviselők több mint felét választják újra, a megyei közgyűlésben 40% körül találunk tapasztalt képviselőt egyik választásról a másikra. A mandátumismétlés természetesen nem csak két egymást követő évben mutatható ki. A közgyűlés esetében több olyan képviselőt találtunk, aki a harmadik (18%) vagy negyedik (11%) alkalommal vettek részt a területi önkormányzat életének irányításában.

V.2.6. Az emelkedő női részvétel magyarázatának kísérlete I. – a képviselő-jelöltek és a képviselői mandátumok összefüggései

Alapvetően a Big Data típusú adatok, valamint a leíró statisztikai vizsgálatok fő jellemzője, hogy elemzéssel a vizsgált jelenség nagyon pontosan leírható, de az ok-okozati összefüggések feltárására, a miértek leírására kevésbé használható. Egy ekkora méretű adathalmaz tartalmazhat viszont olyan elemeket, melyek egymás mellé helyezése, együttes vizsgálata közelebb vihet a leírt jelenség mögött álló folyamatok hátterének megértéséhez. Így lett az adatelemzés utolsó állomása két olyan összefüggés, korreláció vizsgálata, mely az előző fejezetekben ismertetett emelkedő női politikai részvételi arányok magyarázó faktora lehet.

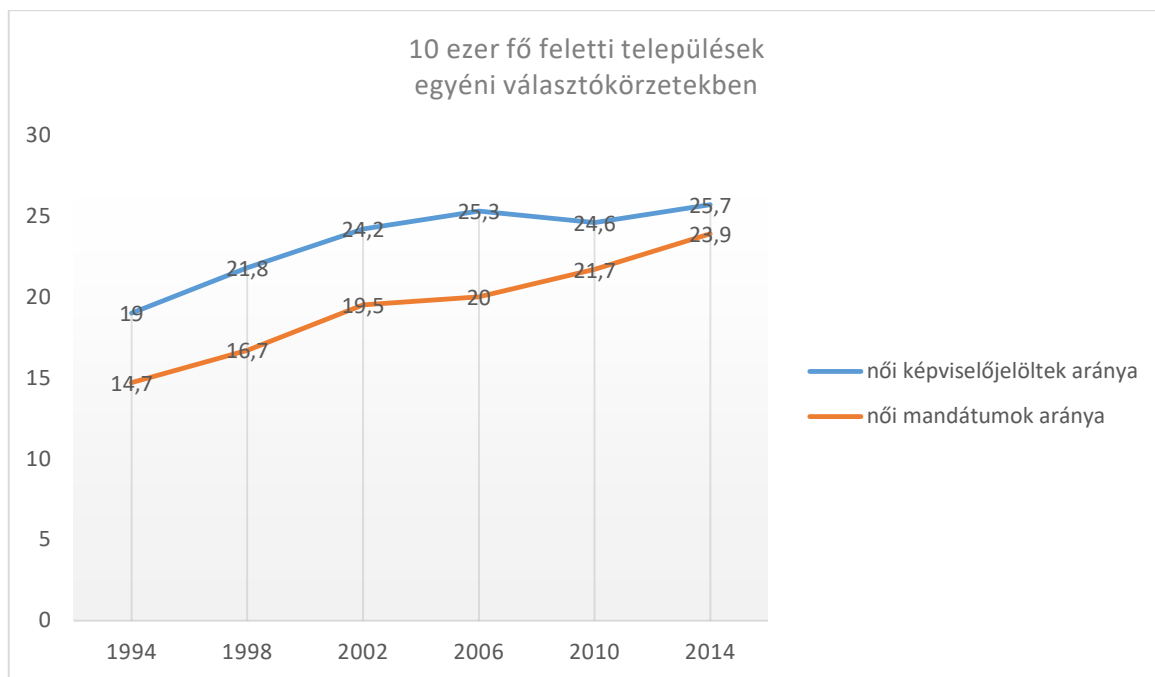
Az első elméleti feltevés az volt, hogy az az emelkedő női mandátumszámokra talán az önkormányzati képviselőjelöltek között növekvő női indulók aránya lehet pozitív hatással. A választási adatok alapján az elemzés elvégezhető volt, hiszen a digitális jegyzőkönyvekben a képviselőjelöltek teljes populációja is szerepel. Módszertani szempontból az adatbázisban egy újabb szűrést kellett végezni és a két eredményt egymás mellé tenni vagyis megnézni a mandátumért indulók nemi arányának alakulását az eddig vizsgált évek tekintetében és összehasonlítani a női mandátumok arányának trendvonalával. Mivel az eddigi kutatási eredményekből látszott, hogy az önkormányzati politikában mandátumhoz jutott nők aránya leginkább a 10 ezer fő alatti településeken és a városok egyéni választóköreibe volt dominánsan jellemző, így ennek a két szintnek a képviselőjelölti vizsgálatára helyeztem a kutatás fókuszát. Az eredményeket a 24. és 25. diagram trendvonalai mutatják be.

24. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

A 24. diagram esetében figyelemre méltó, hogy a kisebb lélekszámú településeken 1994-2006 között a női képviselő-jelöltek és a mandátumhoz jutott képviselők növekvő arányának együttmozgása (emelkedése), mely azonban 2010-2014-ben megszűnik. Az utolsó két választás során 32% körül szinten stagnáló, sőt enyhén csökkenő (2014-ben 31,9%) női jelöltszám mellett 0,4%-nyi értékkel (31,4%-ra) tovább nőtt a politikusnők aránya a települési döntéshozatal szintjén.

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a pozitív elmozdulás nem a jelöltek számának növekedésének függvénye Magyarországon. Úgy tűnik, hogy inkább a választók szavazási hajlandósága, szemlélete változott meg 2014-re, a jelöltek és a képviselők közötti érték 0,5%-ra csökkent. Mindez azt is jelenti, hogy a helyi politikai elit női tagjai jól mérik fel saját, egyre javuló esélyeiket az önkormányzati döntéshozatal különböző területi szintjein. Kis túlzással azt mondhatjuk, hogy a 10 ezer fő alatti településeken az a politikusnő, aki vállalja a jelöltséget, elég nagy biztonsággal mandátumhoz is jut.

25. diagram, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

A 10 ezer fő feletti választókerületekben (25. diagram) a képviselőjelölt-képviselő arány alakulásának trendje kismértékben eltér az előzőekben leírtaktól. 1994 és 2006 között hasonló együttmozgást, növekedést láthatunk. A képviselőjelölt nők arányának emelkedésével párhuzamosan (19-25,3%) változott a mandátumot kapott politikusnők aránya is (14,7-20%). A választójogi reform utáni első önkormányzati választás adatai viszont felettébb érdekesek. Azt már korábban is megállapítottuk, hogy a törvényi változások körüli bizonytalanságok a pártlistákon nem kedveztek a nőknek, viszont az egyéni választókerületi eredmények esetében nem okozott törést. A képviselő-jelölnők arányában viszont szintén látszik egy csökkenés 2010-ben. Így a legalább 10 ezer fő feletti lakosságszámmal rendelkező városok egyéni körzeteiben annak ellenére nőtt tovább a női politikusok aránya, hogy a „merítési bázisban” 0,7% pontnyi negatív elmozdulás következett be. 2014-re ez a hatás eltűnt és a trendvonal a korábbi emelkedést mutatja, de úgy hogy a jelöltszám és a mandátumok női aránya között 1,8% értékre szűkült le a különbség. Azaz a hazai városok esetében is, csökkenő jelöltszám melletti növekvő női képviseleti arányokat látunk.

Összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy a politikusnők arányának emelkedése nem képviselőjelöltségi szám emelkedésének hatására alakul ki Magyarországon. A folyamat mögött, mely egyértelműen pozitív irányú, inkább a választói magatartás és a nőkkel, női politikusi pályával szembeni fenntartások oldódásának következménye lehet.

V.2.7. Az emelkedő női részvétel magyarázatának kísérlete II. - a választási részvétel és női mandátumok korrelációja⁶⁵

A politikusnők arányának emelkedését Magyarországon – az előző fejezet vizsgálati eredménye alapján – inkább egy szavazási hajlandóság-változás segíti, mintsem a képviselőjelöltek női arányainak emelkedése. Ezért egy következő lépésben azt is vizsgálatra érdemesnek tartottam, hogy vajon a szavazáson megjelentek száma (vagyis a választási részvétel) összefügg-e az önkormányzati politikusnők mandátumszerzésének alakulásával. Ennek bizonyítása érdekében korrelációs számítás került alkalmazásra, mellyel a feltételezett lineáris kapcsolatot vizsgálatuk meg. Ehhez első lépésben az eredeti adathalmazból történő újabb „halászatra” volt szükség. Kiválasztásra kerültek azok a CSV-k, mappák, melyekben a választási részvételi adatok is szerepelnek és az eddig bevált módszertant alkalmazva Excel formátumra alakítottuk. Ezután az előzőekben már használt mappákból hozzátettük azokat a női mandátumokat, melyek kifejezetten személyre szóló választói döntés nyomán keletkeztek és nem pártok, jelölőszervezetek által összeállított listákon születtek meg. Így maradtak a 10 ezer fő feletti települések egyéni választóköreibeiből származó és a 10 ezer fő alatti ún. kislistás (egyéni listás) mandátumok. A vizsgált évekre vonatkozóan közel háromezer (n=2993) település mandátumszerzési és részvételi adatait sikerült az elemzésbe bevonni.

A korrelációt (lásd 17., 18. és 19. táblázat) teljes, kettős és a korábban már alkalmazott települési rétegződés mentén is vizsgáltuk. Bontás nélkül, minden települési szintet egyben vizsgálva minimális szignifikáns kapcsolat látszik, de nagyon kicsi az összefüggés. Így azt kell megállapítanunk, hogy a választási részvétel alakulása nem függ össze a női mandátumarányok alakulásával (Ha a Pearson-féle korrelációs együttható (r) abszolútértéke 0,2 alatti, minimális a kapcsolat a vizsgált változók között).

⁶⁵ Ebben az alfejezetben külön köszönetet kell mondanom Erát Dávid tanársegédnek (PTE BTK), aki technikai segítségével és szakmai beszélgetéseivel nagymértékben hozzájárult a korrelációs összefüggés tervezéséhez és kivitelezéséhez.

Korreláció – női mandátumarány (%) és választási részvétel (%) (n=2993)

részvétel/nő % korreláció	erősség és irány (Pearson)
1994	0,078*
1998	0,105*
2002	0,087*
2006	0,040*
2010	0,090*

*szignifikáns kapcsolat $p < 0.05$

17. táblázat, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Amint tovább bontjuk, rétegezzük az adatokat (18. és 19. táblázat) és az eddig alkalmazott mandátumszerzési mód mentén szétválasztva vizsgáljuk a korrelációt, a 10 ezer fő feletti települések esetében el is tűnik a kapcsolat. A 10 ezer fő alatti településen még látszik egy nagyon gyenge szignifikáns kapcsolat.

Korreláció – női mandátumarány (%) és választási részvétel (%)
10 ezer fő lakosságszám szerinti bontásban (n=2993)

részvétel/nő% korreláció/településtípus	10 ezer fő feletti települések erősség és irány (Pearson)	10 ezer fő alatti települések erősség és irány (Pearson)
1994	0,019	0,054*
1998	-0,018	0,083*
2002	-0,105	0,065*
2006	-0,041	0,016
2010	0,002	0,065*

*szignifikáns kapcsolat $p < 0.05$

18. táblázat, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Amennyiben a korábban alkalmazott közigazgatási egységek mentén külön-külön vizsgáljuk a korrelációt, szinte teljesen eltűnik.

Korreláció – női mandátumarány (%) és választási részvétel (%)
települési csoportok alapján rétegezve (n=2993)

részvétel/nő% korreláció/településtípus	aprófalu	kisfalu	község	nagyközség	kisváros	város (Budapesttel)
1994	0,077*	-0,15	-0,034	0,032	-0,155	0,014
1998	0,04	0,025	-0,026	0,02	-0,153	-0,012
2002	0,033	-0,28	-0,001	-0,078	0,011	-0,099
2006	-0,03	-0,05	-0,03	-0,029	-0,07	-0,041
2010	0,01	0,047	0,08	-0,019	0,03	0,09

*szignifikáns kapcsolat $p < 0.05$

19. táblázat, forrás: választási adatok alapján saját szerkesztés

Összefoglalva tehát a szavazáson megjelentek száma (vagyis a választási részvétel) és a politikusnők mandátumszerzése között nincs kapcsolat. Az emelkedő női politikai képviselőt magyarázata, a háttérben zajló folyamatok értelmezése máshol keresendő.

VI. Válaszok, irányok és összegzés

VI. 1. A kutatói kérdésekre adott válaszok

Doktori disszertációm fő kutatási iránya a képviselő(nő)k formális döntéshozatalban betöltött szerepvállalása, annak időbeli alakulásának leírása volt. Ezzel egy, a hazai közigazgatás szintjén keletkező „adathalmaz”, az önkormányzati választási jegyzőkönyvek digitalizált változatának kutatási célú használata is modelleztem. Szakmai tapasztalatomnak, kutatói érdeklődésemnek és a Nemzeti Választási Iroda adatai által elvégezhető elemzések alapján, a települési és területi döntéshozatal szereplőinek rendszerváltás utáni magyarországi helyzetéről megfogalmazott kutatási kérdésekre összefoglalóan a következő válaszok adhatók.

Az **első kérdés** az adatbázis és a kutatás módszertanának pontos elméleti meghatározására irányult (*A közigazgatásban keletkező, digitalizált választási jegyzőkönyvek adatait milyen sajátosságok jellemzik és a Big Data - Open Data - Open Government fogalomkör melyik tartományába sorolhatók? Milyen módszertannal, hogyan használhatók fel egy társadalomtudományos kutatás során és milyen alapot biztosítanak a kutatás témaköréhez?*). Ennek a problémakörnek a részletezését több szempont alapján tartottam fontosnak. Egyrészt azért, mert a Nemzeti Választási Irodától érkező adatok, azok keletkezése, formája, kutathatóvá tétele, de maga az adatigénylés folyamata, sikeressége már önmagában is egy kutatói élmény volt, szép példája az Open Government és Open Data policy magyarországi megvalósulásának. A másrészt azért, mert a nemzetközi és hazai szakirodalomban általában, de különös tekintettel a társadalomtudományokra a Big Data jelensége nincs pontosan definiálva. A disszertáció elméleti részében részletesen érveltem amellett, hogy a digitális választási jegyzőkönyvek a Big Data - Open Government – Open Data közös halmazába tartoznak. A felhasznált adathalmaz mindhárom fogalom főbb jellegzetességét magában hordozza: 1. kormányzathoz kötődően, annak rendeltetészerű működése során keletkeztek, 2. könnyen, bárki által megismerhetőek, hozzáférhetőek, 3. elég nagy kiterjedésűek és/vagy a vizsgálat szempontjából kimerítik az $n=all$, azaz a teljeskörűség követelményét. Ugyanis a hagyományos surveyekhez képest nagyobb kiterjedésű (615 MB), az önkormányzati képviselők és jelöltek teljes populációja szerepel benne. Tartalma, a

négyévente megrendezésre kerülő önkormányzati választások során keletkező jegyzőkönyvek digitalizált változata (vagyis a területi és települési kormányzás során keletkező, ahhoz kapcsolva köthetően keletkezik és amelynek eredménye a demokratikus értékek, átláthatóság jegyében bárki számára elérhető, ellenőrizhető, kutatható. A téma érzékenysége, gender (társadalmi nem) szemlélete alapján nagyfokú objektivitást biztosít azzal, hogy nem véleményeket elemez, hanem megvalósult szavazási mintákat vizsgál.

A második kérdéskörre (*Az 1994-2014-es időszakban hogyan alakult pontosan a képviselők (helyi politikai-pozicionális elit) nemi aránya országos összesítésben és a különböző területi szintű önkormányzatokban? Kimutatható-e kapcsolat a mandátumszerzés módja, a település mérete és a nemi arányok alakulása között?*) már az adatelemzések során érkezett eredmények alapján tudunk válaszolni. Megállapítató, hogy az 1994-2014-es időszakban a képviselők (helyi politikai-pozicionális elit) nemi megoszlása folyamatosan javuló tendenciát mutat, a nők lassan teret nyernek a politika világában, a helyi önkormányzatok testületeiben. Az emelkedő értékek esősorban a 10 ezer főt meg nem haladó lakossal rendelkező településeken és a 10 ezer főnél nagyobb városok egyéni választóköreibe figyelhetők meg. A kompenzációs listák és a megyei közgyűlés nemi heterogenitása 20 év viszonylatában, folyamatosan elmarad a többi fórumtól. Legerősebb összefüggés, kapcsolat a mandátumszerzés módja és a női képviselők emelkedő részaránya között volt kimutatható, mely új megállapításnak számít az eddig, szakirodalomban többször olvasható, lakosságszámhoz kötött elmélethez képest. Szintén nem várt eredménnyel zárult az is, hogy a 10 ezer fő alatti települések esetében nincs egyértelmű és szignifikáns különbség a lakosságszám alapú csoportok között. Ha ezt a piramis elvet a haza városokra vetítve vizsgáljuk, akkor Budapest kivételével igaz az állítás. Fővárosunk magyarországi viszonylatban magas női képviseleti értékeivel önálló tendenciát mutat a városok között. A megyei jogú városok esetében a képviselőkönkre vonatkozó értékek alapján elég nagy a szórás, a legnőiesebb településünk Miskolc, a legerősebb férfi dominancia a szombathelyi önkormányzati testületben látható.

A harmadik részterület professzionális vagyis a több ciklusban mandátumot nyert képviselők hazai részarányát és nemi megoszlásukat vizsgálja (*Az önkormányzati döntéshozatalt mennyire jellemzi a képviselők mandátumisméltelése? Hogyan alakult a professzionális politikusok aránya – 1994 és 2014 között – nemi megoszlás és a mandátumszerzési módok alapján a helyi politikában?*). A választási adatokból származó eredmények alapján egyértelmű, hogy a helyi szintű pozicionális elitben – az

országgyűléshez hasonlóan szintén – kialakult egy professzionális politikusi réteg. Arányuk – 1994 és 2014 között – 30 % és 50 % között mozgott, a mandátumszerzés módja alapján differenciálva. A képviselők esetében szintén kimutatható egy, tartósan a helyi közéletben dolgozó csoport, ám arányukat tekintve kevesebben vannak, mint férfi kollégáik.

A **negyedik kérdés** az emelkedő női mandátumarányok hátterét próbálja meg értelmezni úgy, hogy a választási jegyzőkönyvek több adatsorán egymás mellé állítja (képviselőjelöltek, választási részvétel) és együttesen vizsgálja azok eredményeit (*Milyen összefüggések, korrelációk tárhatók fel a női képviselői jelöltszám emelkedése, valamint választási részvétel alakulása és a helyi politikusnők arányának emelkedése között? Tudunk-e általuk – legalább részben – magyarázatot adni a képviselők arányainak alakulására?*). Az önkormányzati döntéshozatalban emelkedő női részarányok hátterét kutatva két tényezőt sikerült kizárni. Az egyik az, hogy nem a képviselőnői jelöltszám emelkedésének következménye a javuló nemi heterogenitás a helyi pozicionális elitben. A számok inkább egy, a választópolgárok irányából érkező szavazási hajlandóságának elmozdulásának irányába mutatnak. Ez a folyamat része lehet és illeszkedik abba a jelenségbe, hogy Magyarországon a tradicionális nemi szerepek lassú átalakulásban (oldódásban) vannak. Ehhez kapcsolódik egy, általam erősnek ítélt (kutatási előzmények során tapasztalt) további összefüggés, a nők munkavállalásának változó motivációja. Napjainkban a karrierépítési törekvések egyre hangsúlyosabbá válnak, melynek egyik állomása a helyi szintű döntéshozatalba történő becsatlakozás, a munkahelyi érdekérvényesítést, pozícióerősödést érdekében. Az emelkedő női mandátumszerzést befolyásoló tényezők vizsgálata során korrelációs számításokat végeztem, melynek eredményéből az látszik, hogy nincs szignifikáns összefüggés a választók részvételi számai és a női politikusok sikeressége között.

VI. 2. A kutatás további folytatási irányai

Az előző fejezetek során olvasható volt, hogy a települési és területi önkormányzati döntéshozatal szereplőinek teljes populációra vonatkozó vizsgálata, a hazai pozicionális elit egyik aspektusának leírása számos új eredményt hozott. A témakör azonban – még a kifejezett fókusz figyelembe véve – sem került minden oldalról bemutatásra. A helyi és területi szintű kormányzat szereplőit, és benne a politikusnőket további kutatásra érdemesnek tartom. Ennek egyik fő iránya a Nemzeti Választási Iroda által elérhetővé tett képviselőkre vonatkozó adathalmaz egységes „képviselői adattár” formába rendezése,

mely további utakat nyithat meg, összefüggéseket tárhat fel a téma kutatásában. Ehhez kapcsolódik az adatbázis kiegészítése a most még hiányzó elemekkel. Ilyen elsősorban a 2014-es választás egyes részadatai (kompenzációs lista, megyei közgyűlés) és az 1990-es, a magyarországi rendszerváltás első választását megjelenítő adatok teljessége. E tekintetben a kutatás lezárásakor annyit sikerült feltérképezni, hogy az 1990-re vonatkozó önkormányzati adatok papír alapon megvannak, de nincsenek digitálisan rögzítve. Az eredményeket megállapító dokumentumok a helyi-települési jegyzőségeken, valamint Budapesten (levéltárban) is elérhetők. Így az önkormányzati képviselői adatbázis egységes formátumának kialakítása, majd a hiányzó 2014-es adatokkal történő kiegészítés után, nem kivitelezhetetlen vállalkozás az 1990-es adatok összegyűjtése, digitalizációja és az adattárba illesztése. Ezzel lenne teljes egy önkormányzati képviselői adattár.

A kutatás folytatásának további irányának tartom, a local governmentre vonatkozó gender indexálásnak a kidolgozását (melynek hiánya a Total Gender Gap Index Report éves jelentéseiben is önkritikusan mindig szerepel). Ezzel a politikai gender alindexet eredményeit árnyalni, pontosítani lehetne. Első lépéseként magát az index kiszámításnak a módját kell módszertanilag tisztázni, kidolgozni. Az eddigi számításokat, felhasznált adatokat és módszertanokat áttanulmányozva egy polgármester-polgármesternő, önkormányzati képviselő-képviselő és bizottsági elnök-elnöknő arányszámon alapuló indexálási módszert látnék a leginkább megalapozott, helyi kormányzatra vonatkozó item esetében. Ehhez azonban további adatokkal kell a „képviseleti adatbázist” kiegészíteni (bizottsági pozíciókban betöltött képviselőnői arányokkal), hiszen a bizottságok a helyi szintű döntéshozatalnak szintén fóruma és nagyon keveset tudunk róla. Nagyon érdekes lenne összevetni férfi-női arányokat bemutató egyszerű százalékos értékekkel, eredményekkel ezt az adatot is. Tovább árnyalná, pontosítaná a képviselőnők testületen belüli munkáját, érvényesülését, annak vizsgálatával, hogy vajon tudnak-e bizottság elnöki pozíciókat megszerezni, vagyis a döntéshozatal vezető szerepeibe be tudnak-e kerülni a politikusnők? A számarányos jelenlét növekedésével párhuzamosan milyen folyamatok figyelhetők meg a testületen belül?

A téma egyik másik további kutatási iránya a statisztikai jellegű adatok alapján levont következtetések empirikus megerősítése lehet. A kvalitatív módszertant felhasználó interjúk kutatásoknak több nagyon fontos irányát is látom. Mint ahogy most bemutatott eredmények alapján is árnyaltabban kell megfogalmaznunk a női mandátumszerzésre leginkább hatással bíró tényezőket, a település méretének szerepét és a települési szintek

(ún. települési piramis) egyértelműnek gondolt összefüggéseit, úgy további vizsgálódásra javaslom a dahlerupi kritikus szintként ismert 30%-os részarány ténylegesen érezhető hatásának tesztelését, a női téma- és érdekérvényesítés megjelenésének vizsgálatát. Az adatok jelenlegi állapotában is létrehozható lehet – rétegzett mintavételi eljárással – a képviselőnőket reprezentáló itemek alapján egy minta, mely alapján célirányos összehasonlító vizsgálatok végezhetők az egyes települések napirendi pontjaira vonatkozóan, a helyi politikai hangnemének állapota és a női témák megjelenésének vizsgálata céljából. Vajon Magyarország településein tapasztalható-e bármilyen szintű különbség a legalább 30%-os női képviseleti arányt meghaladó és az ez alatti részarányok mellett dolgozó képviselő-testületekben? Mint ahogy az is érdekes interjú-alapú kutatás lehet, hogy vajon mi az oka annak a jelenségnek, hogy nagyon hasonló gazdasági háttér környezet mellett, dominánsan eltérő százalékos értékek tapasztalhatók egyazon települési szinteken, lakosságszámnál. Az ilyen Big Data típusú adatbázisok nagy előnye, hogy az individuális szint, legyen az képviselő(nő) vagy egy-egy település, könnyedén kutatható általa.

Nagyon érdekes eredményeket hoztak az iskolai szocializációs folyamatot vizsgáló interjúk még a kutatási előzmények során, melyet szintén folytatni lehetne. Tudjuk, hogy az oktatási intézményekben szerzett tapasztalatok nagy jelentőséggel bírnak az egyes tanulók sikerességében, később felvállalt szerepeikben. „Az iskola nevelési funkciója és az esélykiegyenlítés az iskolák szocializációs eredményességén alapszik.” (Nikitscher, 2015: 7) Fontos tudatában lennünk az oktatásban (annak tartalmában) jelen lévő nemi sztereotípiák létezésének, mert a rögzült nemi szerepek akkor is meghatározhatják az iskolai szocializációt, ha az iskola deklaráltan nem tesz különbséget a fiúk és a lányok között. A nemi sztereotípiák olyan, a férfiakhoz és a nőkhez társított valós vagy vélt tulajdonságok, melyek magyarázzák a két nem közötti különbségeket és a társadalmi egyenlőtlenségek fenntartásában is szerepet játszanak (Rédai, 2010). Negatív hatásúak lehetnek, mert korlátozzák a tanulók választási lehetőségeit és kibontakozását (Kereszty 2014: 264-67). A „tárgyi tudáson kívül számos más dolgot közvetítenek a gyerekek felé, és mind a tartalmat, mind az átadás folyamatát befolyásolja saját szocializációjuk, attitűdjeik, előítéleteik és hétköznapi problémáik is.” (Trencsényi, 1988). Például egy pedagógusnő (helyi politikai elitben betöltött) szerepe kulcsfontosságú lehet, modellként jelenhet meg a tanulók előtt. A pozitív példa pedig segíthet egy hosszútávon kiegyensúlyozott helyi kormányzati döntéshozatal kialakulásában.

VI. 3. Összegzés

Jelenleg nem ismerünk olyan társadalmat, ahol a férfiak és nők közti különbségek a társadalmi nemi szerepek olyan leosztásban jelennének meg, mely a nőket a férfiaknál kedvezőbb helyzetbe hozná (Tóth, 1996: 17). Az előzőkben bemutatott kutatással és eredményeivel sem egy ilyen világ képét kívántam vizionálni. A célom a magyarországi, helyben élő politikai-pozicionális elit általános helyzetképének pontosabb leírása, részletesebb ismertetése volt, mind a pozitív folyamatok, mind a további lehetséges fejlődési irányok bemutatásával. Ehhez egy rendkívül speciális adatbázis állt rendelkezésemre, amellyel folytatott munka önmagában is maradandó kutatói élményt jelentett. A disszertáció eredményei kapcsán az rajzolódott ki, hogy a társadalmi nem megosztottsága benne rejlik minden intézményben, folyamatban, tárgyi világban, gondolkodásban és észlelésben, így a magyarországi önkormányzatiságban is. A 20. század a nők politikai emancipációját megvalósította ugyan, számos területen bővítette a törvény által biztosított jogait (többek közt a családi jog, öröklési jog, szociális jogok), mellyel egy magasabb szintű önállóságot tett általánossá. Ebben szerepe volt a feminizmus első hullámának, a nemek jogegyenlőségének célkeresztbe állításával, még a második hullám a társadalmi esélyegyenlőségre fókuszált. A 21. század feladata, hogy a nőket a politikai folyamatok, döntések valódi részesévé tegye és a nemek közti egyenlőség ezen a területen is teljessé váljon. A nők nagyobb arányú közéleti szerepvállalása nem csak az egyenjogúság miatt fontos. Az utóbbi években a helyi, regionális, tagállami és európai parlamenti választásokon tapasztalt csökkenő (és alacsony) részvétel a legtöbb kelet-közép-európai országban a megválasztott politikusokba és kormányokba vetett bizalom hanyatlását jelzi (Šilovic, 2012: 76). Ebbe a negatív irányú folyamatba akár változást is hozhatna egy női mentalitás- és stíluserősítés.

Tisztában vagyok azzal, hogy az esélyegyenlőség kérdése és az ország sorsa Magyarországon feltehetőleg nem egy vidéki önkormányzat testületi ülésén fog majd eldőlni, és a mindenkori szabályozás, költségvetés is nagymértékben determinálja a helyi lehetőségeket. Politikai harcok, közéleti események, politikai elit és köztük professzionális politikusok azonban minden települési szinten megtalálhatók. Ebbe az erőterben örömteli folyamat, hogy egyre több képviselőnk kap lehetőséget hazánkban. Idővel talán mindez előnyösen hat vissza a még gyenge heterogenitású pozíciókra (akár

az országgyűlési szintre) is. Bourdieuvel szemben én hiszek a változásban és szeretném hinni, hogy a pozitív példa a politika területén is előbb-utóbb kifejti majd hatását.

VII. Képek, diagramok és táblázatok jegyzéke

VII.1. Képek

1. kép, KISLJEL.CSV dokumentum részlet 1998	75
2. kép, EJELREJ.CSV dokumentum részlet 2006	76
3. kép, 10 ezer fő alatti települések képviselőinek adatai 1998	77
4. kép, 10 ezer fő feletti települések egyéni vk képviselőinek adatai 2006.....	78

VII.2. Diagramok

1. diagram, Női képviselők aránya a nemzeti parlamentekben (2015)	41
2. diagram, Női képviselők aránya a helyi döntéshozatalban (2015).....	42
3. diagram, Női mandátumok aránya összesítve (%) a baranya megyei városokban.....	69
4. diagram, Női mandátumok aránya Mohács, Szigetvár, Siklós.....	69
5. diagram, Női mandátumok aránya Baranya Megyei kgy, Pécs, Komló	70
6. diagram, Képviselőnők aránya a települési önkormányzatokban	81
7. diagram, Képviselőnők aránya a települési önkormányzatokban	82
8. diagram, Képviselőnők aránya a 10 ezer fő feletti településeken	83
9. diagram, Képviselőnők aránya a megyei közgyűlésekben.....	84
10. diagram, Képviselőnők aránya főváros-vidék összehasonlításban	86
11. diagram, Képviselőnők aránya a különböző területi szinteken	87
12. diagram, Női mandátumok aránya az egyéni vk-kban	88
13. diagram, Női mandátumok aránya a kompenzációs listákon	89
14. diagram, Képviselőnők aránya a MJV-kban.....	90
15. diagram, Képviselőnők aránya az adott települési kategóriákban	92
16. diagram, Képviselőnők átlaga a 10 ezer fő alatti településeken.....	92
17. diagram, Képviselőnők átlaga az adott települési kategóriákban.....	93
18. diagram, Képviselő nélkül működő települések átlaga 10 ezer fő alatt	94
19. diagram, Képviselő nélkül működő települések aránya az adott települési kategóriákban.....	95
20. diagram, Megyei jogú városok női mandátumaránya	97
21. diagram, Megyei közgyűlések női mandátumaránya	100
22. diagram, Mandátumismétlések arányai, az összes önkormányzati képviselő között.....	104
23. diagram, Mandátumismétlések arányai, a saját nemű önkormányzati képviselőkhöz viszonyítva....	106
24. diagram, 10 ezer fő alatti települések (egyéni lista).....	108
25. diagram, 10 ezer fő feletti települések (egyéni választóközetek)	109

VII.3. Táblázatok

1. táblázat, The Global Gender Gap Report (részlet).....	39
2. táblázat, V4-ek Gender Gap Indexe 2006	40
3. táblázat, Magyarország Global Gender Gap Indexe 2006-2016	46
4. táblázat, Női képviselők száma és aránya 1949-1985 között	48
5. táblázat, Női képviselő-jelöltek aránya (egyéni vk és lista).....	50
6. táblázat, Női képviselők száma és aránya 1990-2014 között	50
7. táblázat, Női jelöltek aránya a bekerülés módja szerint (pártlisták).....	51
8. táblázat, A népesség iskolai végzettsége, nemek szerint a megfelelő korúak %-ban 2011.....	52
9. táblázat, A népesség megoszlása a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint	52
10. táblázat, Mandátumszámok a választási törvény alapján.....	55
11. táblázat, Mandátumszámok a választási törvény alapján.....	56
12. táblázat, Megválasztott polgármesternők száma 1990-2006.....	58
13. táblázat, Nők aránya az önkormányzati képviselők között 1994-2006.....	59

14. táblázat, Képviselők és települések az egyes településkategóriákban.....	91
15. táblázat, Kiugró MJV-k és értékek a női pozicionális elit szemszögéből	98
16. táblázat, Kiugró közgyűlések és értékek a női pozicionális szemszögéből.....	101
17. táblázat, Korreláció – női részvétel (%) és választási részvétel (%)	111
18. táblázat, Korreláció – női részvétel (%) és választási részvétel (%)	111
19. táblázat, Korreláció – női részvétel (%) és választási részvétel (%)	111

VII.4. Ábrák

1. ábra, A „Big Data – Open Government – Open Data” halmaz.....	24
---	----

VII. 5. Térképek

1. térkép, Megyei jogú városok női mandátumaránya (%) 1994-2014	99
2. térkép, Megyei közgyűlések női mandátumaránya (%) 1994-2014.....	102

VIII. Melléklet

1. sz. melléklet A települési és területi önkormányzati döntéshozatal szereplőinek adatait összefoglaló táblázat az NVI adatszolgáltatása alapján

	1994		1998		2002		2006		2010		2014	
	jelöltek	mandátum	jelöltek	mandátum	jelöltek	mandátum	jelöltek	mandátum	jelöltek	mandátum	jelöltek	mandátum
10 e alatt	49 169	21 050	45 865	20 835	49 286	20 888	49 189	21 139	40 663	14 413	35 779	14 552
kislista	11 406 nő 23,2%	4406 nő 20,9%	12 026 nő 26,2%	5010 nő 24%	14 905 nő 30,3%	5857 nő 28%	15 642 nő 31,8%	6340 nő 30%	13 057 nő 32%	4433 nő 31%	11 401 nő 31,9%	4563 31,4% ⁶⁶
10 e felett	12 575	2063 db	15 321	2055 db	13 456	2065 db	12 747	2075 db	8559 db	1626 db	9080 db	1638 db
evk	2374 nő 19%	303 nő 14,7%	3333 nő 21,8%	344 nő 16,7%	3258 nő 24,2%	402 nő 19,5%	3229 nő 25,3%	412 nő 20%	2106 nő 24,6%	351 nő 21,7%	2338 nő 25,7%	393 nő 23,9%
10 e felett	11 963	1409 db	12 912	1402	<u>honlapról</u>	1411 db	<u>honlapról</u>	1415 db	<u>honlapról</u>	641 db	<u>honlapról</u>	640 db
komplista	2198 nő 18,4%	165 nő 11,7%	2728 nő 21,1%	170 nő 12,1%	legyűjthető	203 nő 14,4%	legyűjthető	250 nő 17,7%	legyűjthető	85 nő 13,2%	legyűjthető	117 nő 18,3% ⁶⁷
megyei kgy	5842	901 db	6454	901 db	<u>honlapról</u>	901 db	<u>honlapról</u>	901 db	<u>honlapról</u>	hibás txt	jelenleg	<u>infó a</u>
	815 nő 14%	88 nő 9,7%	995 nő 15,4%	85 nő 9,6%	legyűjthető	109 nő 12,5%	legyűjthető	115 nő 12,8%	legyűjthető	html jó	sehol nincs	<u>honlapról</u>
										424 fő	adat	418 fő
										48 nő		48 nő
										11,3% ⁶⁸		10,52%
probléma					komplista és	települések	komplista és	települések	komplista és	települ.	kevés a	kevés a
					megyei kgy	csak	megyei kgy	csak	megyei kgy	kódban,	részletes	részletes
					jelöltek	kódszámmal	jelöltek	kódszámmal	jelöltek	MJV jól	adat	adat
					hiánya	vannak	hiánya	vannak	hiánya	gyűjth.		
összesített		24 522		24 292		24 364		24 629		16 680		16 830
eredmény		4874 nő		5524 nő		6462 nő		7002 nő		4871		5073
(3-ból)		19,87%		22,7%		26,5%		28,4%		29,2%		30,1%
evk+		3472 db		3457		3476		3490		2267		2278 db
komplista		468 nő		514 nő		605 nő		662		436		510 nő
(2-ből)		13,5%		14,9%		17,4%		19%		19,2%		22,4%

⁶⁶ Összesített exelből származó adat (első adatszolgáltatás), jelenleg nincs település szintű kimutatás. Honlapról gyűjthető további adat.

⁶⁷ Összesített exelből származó adat (első adatszolgáltatás), jelenleg nincs település szintű kimutatás. Honlapról gyűjthető további adat.

⁶⁸ A html formátum a második adatszolgáltatás része volt és csak a 2010-es évet érintette.

2. sz. melléklet

Választási részvételi adatok (%)			
	összes település	10 ezer fő alatti települések	10 ezer fő feletti települések
1994	60,44	61,51	38,21
1998	61,19	62,51	41,40
2002	63,56	64,36	47,04
2006	63,10	63,72	50,37
2010	61,74	62,70	42,27

IX. Szakirodalmi jegyzékek

IX.1. Felhasznált irodalom jegyzéke

Anderson, Mary (1993): *Focussing on Women. UNIFEM's Experience in Mainstreaming*. New York.

Anderson, Chris (2007): *The End of Theory. The Data Deluge Makes the Scientific Method Obsolete* In Wired 16(7). Interneten: <https://www.wired.com/2008/06/pb-theory/>

Andorka, Rudolf (2000): *Bevezetés a szociológiába*, Budapest, Osiris

Bandi, Zsuzsa (2007): A nők a helyi politikában a rendszerváltás után In *A nő és a politikum* (Palasik Mária szerk.) Budapest, Napvilág, 345-394. pp

Beauvoir, Simon de (1971): *A második nem*, Budapest, Gondolat

Berta, Judit – Török, Balázs (2015): A szocializáció változó koncepciói. In Nikitscher (szerk): *Az iskola szocializációs szerepe és lehetőségei* 9-20 pp

Berta, Judit (2015): Jövőkép és szerepmodellek. In Nikitscher (szerk): *Az iskola szocializációs szerepe és lehetőségei* 80-111 pp interneten: http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/1505762_az_iskola_szocializacios_szerepe_es_lehetosegei_beliv.pdf

B. Kelemen, Ida (2010): Női képviselők – női képviselő? In *Politikatudományi Szemle* XIX/3. 83-103. pp

Bocz, János – Ságbi, Tamás (2003): Az önkormányzatok döntéshozói 1990-202 In *Társadalomstatistikai füzetek* 40., Budapest

Bögel György (2015): *A Big Data ökoszisztémája*, Typotex, Budapest

Böhm, Antal (2003): A helyi hatalom és a helyi politika In *Az ezredvég magyar társadalma* (szerk: Böhm Antal), 198-211 pp

Böhm, Antal (1996): *A helyi társadalom*, Budapest

Bourdieu, Pierre (2000): *Férfiuralom*, Napvilág, Budapest

Bozóki, András (2003): Az elitváltás elméleti megközelítései. In *Politikatudományi Szemle* XIII 2003/3, 5-40. pp

Connell, W. Robert (1987): *Gender and Power. Society the Person and Sexual Politics*, Cambridge-Oxford: Polity Press, 1987

Connell, W. Robert (1985): Theorizing Gender In *Sociology*, Vol.19. No.2. 260-272 pp

Cooper, Cary L – Davidson, Martin J. (1992): *Shattering the glass-ceiling: the women manager*, London, Chapman

Czibere, Ibolya (2011): Nők a kulturális, gazdasági és politikai elit tagjai között In *Elitek a válság korában* (szerk: Kovách Imre) Budapest, Argumentum, Budapest, 337-393. pp

Csepeli, György (2015): A szociológia és a Big Data In *Replika* 92-93 szám, 171-177. pp

Cserny, Ákos (2014): *Választójogi kommentárok*, Wolters Kluwe, Budapest

Csurgó, Bernadett (2013): *Vidéken lakni és vidéken élni*, Argumentum, Budapest

Dahlerup, Drude (1988): From a Small to a Large Minority: Theory of Critical Mass In *Scandinavian Political Studies* No. 4., 275–298 pp, interneten:
https://tidsskrift.dk/index.php/scandinavian_political_studies/article/view/13010/24817

Daša Šašić Šilović (2012, szerk.): *A nők politikai szerepvállalásának fontossága*, CEE Network for a Gender Issues, Tallinn
<http://gurmai.hu/user/browser/File/upload/CEE2012HU.pdf>

Dessewffy, Tibor – Láng, László (2015): Big Data és a társadalomtudományok véletlen találkozása a műtőasztalon In *Replika* 92-93 szám, 157-170 .pp

Dobos, Gábor (2011): Elmozdulás közép szinten: a 2010-es önkormányzati választási reform hatása a megyei önkormányzatokban In *Politikatudományi Szemle* XX/4 61-83. pp

Dominik, Klenk (2009): *A nemek összezavarása – gender mainstreaming – A férfi és a nő vége?* Budapest, Kairosz

Eikland, Sveinung (1999): New rural pluractivity? Household strategies and rural renewal in Norway In *Sociologia Ruralis* Vol.39 No 3., 359-376 pp

Élő, Gábor-Szármes, Péter (2015): A big data technológia gazdasági és társadalmi jelentősége In *Metszéspontok Társadalomtudomány és infokommunikáció az ezredforduló után*. Budapest: Gondolat, 159–216 pp

Fehér könyv a nemzeti adatpolitikáról, Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács Szakértői Tanácsadó Testülete, Budapest, 2016

Fricz, Tamás (2003): Régi elit az új demokráciában Magyarországon In *Politikatudományi Szemle* XIII 2003/4. 87-107. pp

Fogarasi, József (2010): *A helyi önkormányzatok*, hvgorac, Budapest

Galántai, Zoltán (2016): Big Data, tudomány, kauzalitás In *Információs társadalom* XVI./2. 32-43. pp

Gayer Zoltán (2015): Ízléselemzés és Big Data. *Replika* (92–93): 177–189.

Gazsi, Judit (2010): A társadalmi nemek közti egyenlőség szempontjait figyelembe vevő hatáselemzés – Gender Impact Assessment – mint a gender mainstreaming eszköze In *Acta Sociologica* 2010. III/1. 88-103 pp

Gerse, József-Szilágyi, Dániel (2015): *Magyarország településhálózata 2. Városok – falvak*, KSH, Budapest

Giddens, Anthony (1995): *Szociológia*, Budapest, Osiris, 1995

Goda, Szilárd (2011): Nyílt adat és nyílt kormányzat In *Információs társadalom* I/4. 181-187 pp

Government Strategy for Equality of Women and Men in the Czech Republic for 2014-2020 The Office of the Government of the Czech Republic Department of Human Rights and Minorities, The Office of the Government of CR, 2014
https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Government_Strategy_for-Gender_Equality_2014_2020.pdf

Grábics, Ágnes – Kasza, Jánosné (2013) *Nők és férfiak Magyarországon 2012*, KSH, Budapest, 47-69 pp

Gregor, Anikó (2016): A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a 2000-es években In *socio.hu* 2016/1. 89-111. pp

Guttsman, Wilhelm L. (1960): Social Stratification and Political Elite In *British Journal of Sociology* 11, 137-150. pp

Gyáni, Gábor (1998): Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban In Gyáni, Gábor – Kövér György *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris, 169-341. pp

Hadas, Miklós (1994): Hímnem-nőnem In *Férfiuralom* (szerk Hadas), Replika Kör, Budapest, 246-264 pp

Horváth Júlia Borbála (2008): *Újnőkorszak, Intermentalitás a XX. század második felétől Magyarországon*, L'Harmattan, Budapest

Ilonszki, Gabriella (2013): Számít-e az elit folytonossága? In *Politikatudományi Szemle* XII/4 2003/4 109-124. pp

Ilonszki, Gabriella (2011): Képviselési szerepek, politikai intézmények, demokratikus deficit. Két évtized változásai In Tardos R. – Enyedi Zs. – Szabó A. (szerk) *Résztétel, képviselés, politikai változás*, Budapest, 267-290. pp

Ilonszki, Gabriella – Várnagy, Réka (2007): *Vegyes választási rendszer és női képviselet*. Politikatudományi Szemle, 2007/1. 93-109 pp

Ilonszki, Gabriella (2005). Nők a politikában: az Európai Unió és Magyarország In Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005*. Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium 57–69 pp

Ilonszki Gabriella – Kathleen Montgomery (2002): Parlament és kormányzás In *Politikatudományi Szemle* (3-4), 7–33. pp

Kákai, László (2003): *Pártok és civil szervezetek a helyi önkormányzatokban*, interneten: http://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_KakaiLaszlo_tez.pdf

Kereszty, Orsolya (2014). Nők az oktatásban Magyarországon in Juhász Borbála (szerk) *A nőtlen évek ára A nők helyzetének közpolitikai elemzése*, 259-296 pp

Kiss István Márton (2015): Computational Social Science A társadalom megismerésének új irányzata In *Metszéspontok Társadalomtudomány és infokommunikáció az ezredforduló után*. Budapest: Gondolat, 54–80 pp

Kiss Róbert (2005): Nők a politikában – avagy milyen nemű a közélet Magyarországon? In *Házastárs? Munkatárs? Vetélytárs?* Palasik M.-Sipos B. (szerk.), Budapest, 230-241 pp

Kitchin, Rob (2014): Big Data, new epistemologies and paradigm shifts In *Big Data and Society*, April-June 2014, 1-12 pp <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2053951714528481>

Koncz, Katalin (2015): Nők az önkormányzatokban, 2006-2014 In *Munkaügyi Szemle* 2015/3. 67-71 pp

Koncz, Katalin (2014): *Nők a parlamentben 1990-2014* in *Statistikai Szemle* 92. évf. 22. sz. 513-540 pp

Koncz, Katalin (2011): *A nők esélye a parlamentben – húsz év távlatából* in *Esély* 2011 24-52 pp

Koncz, Katalin (2006): Választás 2006: nők az önkormányzatokban In *Munkaügyi Szemle* 50.évf./11, 8-10. pp

Koncz, Katalin (é.n.): *Nők a politikai hatalomban*, Számvetés a rendszerváltástól napjainkig, Magyar Női Karrierfejlesztési Szövetség, Tatabánya

Körösenyi, András (2015): *A magyar politikai rendszer - negyedszázad után*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet

Körösenyi, András (2003): Politikai képviselet a vezérdemokráciában In *Politikatudományi Szemle* XIII/4, 5–22. pp

Körösenyi, András (1998): *A magyar politikai rendszer*, Budapest, Osiris

Kovách, Imre (2012): *A vidék az ezredfordulón, A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai* (szerk) Kovách Imre, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet), Argumentum

Kovách, Imre (2011): *Elitek a válság korában*, Budapest, Argumentum

Kovách, Imre – Kristóf, Luca – Lengyel, György (2006): Elit és társadalom a kilencvenes években. In Kovách, Imre (szerk.): *Társadalmi metszetek*, Budapest, Napvilág, 431–448. pp

Kovács, Gábor (2005): Elitek és társadalmak a globalizáció és az információs forradalom korában In Nyíri Kristóf – Palló Gábor (szerk.): *Túl az iskolafilozófián*. Budapest, 355–371. pp

Kovács, Teréz (2012): A vidékfejlesztési politika, Budapest-Pécs, Dialóg Campus

Kristóf, Luca (2011): Elitkutatások Magyarországon In *Elitek a válság korában* Kovách, Imre (szerk) Budapest, Argumentum, 37-57. pp

Kristina Koldinská (2015): *The Policy on Gender Equality in the Czech Republic*, In-depth analysis for FEMM Committee
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA\(2015\)510009_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA(2015)510009_EN.pdf)

KSH népszámlálási adatok - Település és lakosságszám adatok 2011

Kunszt, Márta (2011): *A politikai osztály formálódása Pécsen* In Tarrósy, István (szerk.), Pécsi Politikai Tanulmányok VI., PTE Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszék interneten:
http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/0050_11_politika_6/ch04.html#id489518

Latour, Bruno (2010): Tarde's Idea of Quantification. In *The Social after Gabriel Tarde. Debates and Assessments*. Matei Candea (szerk.). New York: Routledge, 143–163.

Légmán, Anna (2011): A kvalitatív módszerek helye az elitkutatásokban In *Elitek a válság korában* (szerk: Kovách Imre) Budapest, Argumentum, 57-77. pp

Leijenaar, Monique – Neimöller, Kees (1991): *Equality in Political Participation and Decision Making. A global analyses* Nn Tabak 79-112 pp

Lengyel, György (2006): Megjegyzések az „elit minőségéről” In Molnár János (szerk.): *Elitek Kelet-Közép-Európában*, Friedrich Ebert Alapítvány, 5–13 pp

Lengyel, György (1989): *Vállalkozók, bankárok, kereskedők. A magyar gazdasági elit a 19. században és a 20. század első felében*, Budapest, Magvető

Lévai Katalin (2009): A nők politikai reprezentáltsága In Nagy Ildikó - Pongrácz Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2009*. Budapest: TÁRKI - Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2009, 15-26. pp

Lévai Katalin (2000): *A nő szerint a világ*, Budapest, Osiris

Mayer-Schönberger, Viktor - Cukier, Kenneth (2013): *Big Data. A Revolution That Will Transform How We Live, Work and Think*, London, John Murray

Marger, Martin N. (1981): *Elites and Masses: An Introduction to Political Sociology*, New York, Van Nostrand

Megalapozó tanulmány a nemzeti adatpolitikáról szóló Fehér Könyvhöz, Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács sajtóügyi Tanácsadó Testülete, Budapest, 2016

Mehring-Tóth, Szilvia – Vámosi, Tamás (2017): Developing balanced public life and socialization pattern from gender approach in elementary schools In *Tudásmenedzsment* 18:(1) 103-109. pp

Mills, C. Wright (1972): *Az uralkodó elit*, Budapest, Gondolat

Mosca, Gaetano (1939): *The Ruling Class*, New York, McGraw Hill

Nagy, Beáta (2009): Nők és férfiak a vezetésben in Nagy Ildikó - Pongrácz Tiborné (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2009*. Budapest: TÁRKI - Szociális és Munkaügyi Minisztérium, 2009, 52-64. pp

Nagy, Beáta (2006): Nők a vezetésben In *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005*, Nagy Ildikó, Pongrácz Tiborné, Tóth István György, (szerk.). Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 44–56 pp

Nagy, Beáta (1999): Munkahelyi előmenetel In Pongrácz Tiborné-Tóth I. Gy (szerk): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 1999*. Budapest: TÁRKI - Munkaügyi Minisztérium

Nagy, Beáta (1993): Nők a vezetésben In *Szociológiai Szemle* 3-4.

Nagy Beáta (2001): *Női menedzserek*, Aula, Budapest

Navarro, Yánez J. Clemente (1999): Women and social mobility

Neményi, Mária (1994): Miért nincs Magyarországon nőmozgalom? In *Férfiuralom* (szerk: Hadas), Replika Kör, Budapest, 235-245 pp

Németh, Renáta (2015): A számok tényleg magukért beszélnek? In *Replika* 92-93 203-209 pp

Nikitscher, Péter (2015) A pedagógusok szerepe és lehetőségei az iskolai szocializáció folyamatában. In Nikitscher (szerk) *Az iskola szocializációs szerepe és lehetőségei*, 56-80 pp in rural Spain In *Sociologia Ruralis*, Vol. 39. No 2. 222-235 pp

Oakley, Ann (1972): *Sex, Gender and Society*, London

Offermann, L – Armitage, M (1993): The stress and health of the women manager In Fagerson, E.A (ed) *Women in management: trends, issues and challenges in managerial diversity*, Newberry Park, 131-161. pp

Pálné, Kovács Ilona (2013): Miért hagytuk, hogy így legyen? In *Politikatudományi Szemle* XXII 2013/4, 7-37. pp

Pareto, Vilfredo (1968): *The Rise and Fall of the Elites: An Application of Theoretical Sociology*, Totowa Bedminster Press

Perczel, György (szerk.) (2005): *Magyarország társadalmi gazdasági földrajza*, Budapest: Eötvös, 528-551 pp

Pető, Andrea (2006): Társadalmi nemek és a nők története In *Bevezetés a társadalomtörténetbe* (szerk) Bódy Zsolt-Ö. Kovács József, Osiris, Budapest, 521-539 pp

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone, the Collapse and Revival of American Community*, New York: Simon & Schuster

Putnam, Robert D. (1976): *The Comparative Study of Political Elites*, London, Prentice-Hall, Inc.

Rédai, Dorottya (2010): Veszélyes ideológiák az óvodában? *EduLine*, 2010. 08.31., interneten:
http://eduline.hu/kozoktatas/2010/8/31/20100830_gender_nemi_sztereotipiak_ovoda

Rosta, Andrea – Ádám, Szilvia (2014): *Női élethelyzetek*, Budapest: L'Harmattan

Rudas Tamás (2006): *Közvélemény-kutatás*. Budapest: Corvina. Interneten: http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/2011_0001_656_kozvelemeny_kutatas/2011_0001_656_kozvelemeny_kutatas.pdf (leöltve: 2017. május 31.).

Schadt, Mária (2010): *Családszociológia*, Comenius Bt., Pécs, 2010

Schadt Mária (2010): A nemek közötti egyenlőtlenség társadalmi meghatározottsága a felsőoktatásban, tudományos kutatásban In *Acta Sociologica* 2010. III/1. 75-88 pp

dr. Schadt Györgyné, PhD (2002): 2000 a nők éve? Rajtunk múlik, hogy az legyen In *Nőnem* PTE, 90-100 pp

Scott, Joan Wallach (2001) A társadalmi nem (gender): a történeti elemzés hasznos kategóriája. In Scott (szerk.) *Van-e a nőknek történelmük?* Budapest 126–160. pp

Scott, Joan Wallach (2001): *Van-e a nőknek történelmük?* Budapest, Balassi

Schlenker Ádám (2011) Elitelméletek Közép-Európában és Magyarországon In *EuVi elemzések*, 2011 III/3. 1-24 pp interneten:
[https://www.academia.edu/6044427/Schlenker %C3%81d%C3%A1m Elitelm%C3%A1k_K%C3%B6z%C3%A9p-Eur%C3%B3p%C3%A1ban_%C3%A9s_Magyarorsz%C3%A1gon](https://www.academia.edu/6044427/Schlenker_%C3%81d%C3%A1m_Elitelm%C3%A1k_K%C3%B6z%C3%A9p-Eur%C3%B3p%C3%A1ban_%C3%A9s_Magyarorsz%C3%A1gon)

Shortall, Sally (2002): Gendered agricultural and rural restructuring: a case study of Northern Ireland In: *Sociologia Ruralis*, Vol. 42. No. 2. 160-175 pp

S. Molnár, Edit (2009): Kell-e több politikus nő? In *A közvélemény tükrében Demográfiai és családszociológiai tanulmányok*, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet 90-105 pp

Spéder, Zs. (2011) Ellentmondó elvárások között... Családi férfiszerepek, apaképek a mai Magyarországon. In Nagy I. – Pongrácz T.-né (szerk.) *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2011*. Budapest: TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 207–228 pp

Szelényi, Szonja – Szelényi, Ivan – Kovách, Imre (2001): *The Making of the Hungarian Post- communist Elite: Circulation in Politics, Reproduction in the Economy*. In Lengyel, György – Rostoványi, Zsolt (szerk): *The Small Transformation*, Budapest

Szalai, Erzsébet (1998): *Az elitek átváltozása*, Budapest, Új Mandátum

Szelényi, Iván – Szelényi, Szonja (1996): Elitcirkuláció vagy elitreprodukció In Andorka, Rudolf–Kolosi, Tamás–Vukovich, György (szerk.) *Társadalmi riport 1996*. Budapest: TÁRKI, Századvég, 475–500. pp

Solt, Katalin (2015): Genderindexek In *Prosperitas Vol. II*. 2015/2. 34–45 pp, interneten: <http://www.doksi.hu/get.php?lid=21726> (2016.11.02)

Silvester, J., A Natural Selection, *People Management* , 9 January, 36-39 pp

Szapor, Judit (én): Nők és a politika vagy a női politizálás története in *Rubiconline*, interneten: <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/nok-es-a-politika-vagy-a-noi-politizalas-torte-nete/> letöltés ideje, 2015. május 22.

Székely, Iván (2015): Az adatmentes zónák szükségessége és esélye. *Replika* (92–93): 209–227 pp

Szigeti, Péter (2014): A magyar választási rendszer átalakítása In *Jogtudományi Közlöny* 69:2, 82-92 pp

Takács, Károly (1998): Az elit szociológiai fogalmáról In *Szociológiai Szemle* 1, 139–148. pp

Táll, Éva (2002): A helyi vezetők sikerességének néhány feltétele a rendszerváltás első évtizedében In *Politika és társadalom*, Budapest, MTA PTI, 321-329. pp

Tamás Veronika (2014): *Politikai élet a helyi önkormányzatokban*, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest

Tóth, Adrienn - Ilonszki Gabriella (2015): Pártok vagy választók? A női jelöltek esélye az egyéni választókerületekben, 1998-2010 In *Politikatudományi Szemle* XXIV/3. 27-50. pp

Tóth, Adrienn (2013): Országos pártok – helyi önkormányzatok, In *Politikatudományi Szemle* XXII/3. 117-136 pp

Tóth László (1996): Bevezető megjegyzések a kötet tárgyáról In *A szex, Szociológia és társadalomtörténet szöveggyűjtemény I.*, Budapest, Új Mandátum, 14-28 pp

Trencsényi, László (1988): *Pedagógusszerepek az általános iskolában.* Budapest, Akadémiai Kiadó

Valuch, Tibor (2015): *A jelenkori magyar társadalom*, Osiris, Budapest

Vámosi, Tamás (2014). *Women – nők a munkaerőpiacon és a munka világában.* Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 148 pp

Vámosi, Tamás (2013). *Munkaerő-piaci ismeretek.* Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 280 pp

Várnagy, Réka - Ilonszki, Gabriella (2012): Üvegplafonok. Pártok lent és fent In *Politikatudományi Szemle* XXI/4. 7–25 pp

Women in business, The conundrum of the glass ceiling (2005): In *The Economist* 2005.07.21. letöltés: <http://www.economist.com/node/4197626>

Woodward, Alison E. (2002): *Going for gender balance*, Council of Europe Publishing https://www.coe.int/t/dgap/democracy/Activities/Key-Texts/03_Summaries_of_all_Publications/GoingforGenderBalance_en.pdf

Z. Karvalics, László (2015): A Nagy-Adat jelenség társadalomtudományi lehorgonyzásához. *Replika* (92–93): 189–203 pp

Jogszabályok, internetes adatbázisok, oldalak elérhetősége

A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény

A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek megválasztásáról szóló 2010. évi L. törvény

www.valasztas.hu

<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

<http://eige.europa.eu/about-eige> (utolsó letöltés: 2017.06.14)

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0491:FIN:HU:PDF>

(utolsó letöltés: 2016.11.02)

<http://eur-lex.europa.eu/legal->

<content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52005IE0128&from=HU> (utolsó letöltés:

2017.06.14)

<http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf> (utolsó letöltés: 2016.11.02)

<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/> (utolsó letöltés: 2016.11.02)

http://www3.weforum.org/docs/GGGR16/WEF_Global_Gender_Gap_Report_2016.pdf

<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=HUN>

http://www.onlinewomeninpolitics.org/beijing12/wpp_gg.pdf

https://file.scirp.org/pdf/SM_2015070815072228.pdf

<https://rm.coe.int/1680599092>

<https://hirlevel.egov.hu/tag/feher-konyv-a-nemzeti-adatpolitikarol/>

<http://opendatahandbook.org/guide/hu/why-open-data/>

<http://www.7wdata.be/article-data/big-data-vs-open-data/>

http://www.w3c.hu/forditasok/Open-Data-Handbook/OpenDataHandbook_hu.pdf

IX.2. A témával kapcsolatos publikációk jegyzéke

Mehring-Tóth, Szilvia – Vámosi, Tamás (2017): Developing balanced public life and socialization pattern from gender approach in elementary schools In *Tudásmenedzsment* 18:(1) 103-109 pp

Mehring-Tóth Szilvia (2017a): Képviselők és képviselőnők a helyi politikai elitben In *Politikatudományi Szemle* XXVI/3 81-100 pp

Mehring-Tóth Szilvia (2017b): Replikázás a „Big Data és szociológia” kapcsán, avagy a módszertani paradigma és egy PhD-kutatás véletlen találkozása In *Replika* 2017/3 159-169 pp

Mehring-Tóth Szilvia (2017c): Közéleti szocializációs minta az oktatásban In Karlovitz János Tibor (szerk.) *Válogatott tanulmányok a pedagógiai elmélet és szakmódszertanok köréből* International Research Institute 282-289 pp

Mehring-Tóth Szilvia (2016a): Politikusnők Magyarországon, 1990-2014 Arányok, trendek és helyi sajátosságok In Berger Viktor (szerk.) *Útközben* 27-41 pp

Mehring-Tóth Szilvia (2016b): Public socialization pattern in education In *Journal of Educational Sciences* 2016/2 32-41 pp

Absztrakt

A doktori disszertáció a rendszerváltás utáni Magyarország önkormányzati képviselő-testületeinek összetételét mutatja be, egy speciális szemszögből. A kutatás elméleti háttérét a *gender studies* biztosítja, de eredményeivel az elitvizsgálatok (pozicionális elit) és a hazai local government eddigi ismereteit is kiegészíti. A *data-driven* módszertannal készült adatelemzés során, az 1994-2014 közötti önkormányzati választások digitális eredmény-jegyzőkönyveinek CSV file-jai kerültek felhasználásra, melyek a Nemzeti Választási Irodától származnak. Ezt az adminisztratív adatforrást elméleti síkon a Big Data – Open Government – Open Data elméleti halmaz közös keresztmetszetébe soroltam be. A kutatás eredményei az önkormányzati képviselők teljes magyarországi populációjára vonatkoznak. A disszertációban a vizsgált 20 év női mandátumszerzésének sajátosságai kerülnek leírásra, országosan és különböző területi-közigazgatási szintek szerinti bontásban. Az eredmények alapján az is kiderül, hogy az eddigi elmélethez képest a nők sikeres képviselővé válását leginkább meghatározó tényező nem a település népességszáma, hanem a mandátumszerzés módja. Kutatói álláspontom szerint a helyi pozicionális elitben megfigyelhető, folyamatosan emelkedő női százalékos arány részben a változó szavazói hajlandóságnak köszönhető.

Kulcsszavak: pozicionális elit, Big Data, önkormányzati mandátumok, politikusnők

Abstract

This doctoral dissertation shows the composition of the municipal council after the regime change in Hungary – from a special point of view. Gender Studies provides the theoretical background of this study, but it also includes results of the examination of the elite (positional elite) and local government information. Using the National Election Office data, it utilizes the CSV files of the digital records of the 1994-2014 municipal elections using a data driven method. This administrative data source was put into the Big Data – Open Government – Open Data 's cross section of the theoretical set. The results of the study are valid for the total Hungarian municipal representative population. In this dissertation, the specialities of women's mandate acquisition of 20 years were examined nationally, and then broken down into different public administration areas. Based on the results, it is clear that it is not the size of the settlement's population but the method of how the mandate was reached that determines the results. It can be observed in my study, that women proportion is continuously rising in the local positional elite. A continuous increase of the proportion of women in the local positional elite can be observed in my study – partly due to the changing willingness to vote.

Keywords: positional elite, Big Data, municipal mandates, women politicians

Plágiumnyilatkozat

Doktori értekezés benyújtása és nyilatkozat a dolgozat eredetiségéről

Alulírott

név: **Mehring-Tóth Szilvia**

születési név: **Tóth Szilvia**

anyja neve: **Gyutai Magdolna**

születési hely, idő: **Pécs, 1978.06.13.**

című doktori értekezésemet a mai napon benyújtom a(z)

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Demográfia és Szociológia
Doktori Iskola Településszociológia Programjához**

Témavezető neve: **dr habil Vámosi Tamás**

Egyúttal nyilatkozom, hogy jelen eljárás során benyújtott doktori értekezésemet

- korábban más doktori iskolába (sem hazai, sem külföldi egyetemen) nem nyújtottam be,
- fokozatszerzési eljárásra jelentkezésemet két éven belül nem utasították el,
- az elmúlt két esztendőben nem volt sikertelen doktori eljárásom,
- öt éven belül doktori fokozatom visszavonására nem került sor,
- értekezésem önálló munka, más szellemi alkotását sajátomként nem mutattam be, az irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek, az értekezés elkészítésénél hamis vagy hamisított adatokat nem használtam.

Dátum: Siklós, 2018. 01. 11.

.....
doktorjelölt aláírása